

RIKOSSEURAAMUSVIRASTO

Rikosseuraamusviraston monisteita 5/2008

Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen

Työryhmän mietintö

Rikosseuraamusalan
kehittämishanke
Helsinki 31.3.2008

1. Johdanto	5
2. Seuraamuskohtainen tarkastelu	7
2.1. Henkilötutkinta ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta	7
2.1.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet	7
Lausuntotyöskentely	7
Valvontatyöskentely	7
2.1.2 Prosessi ja luonne	8
Lausuntovaihe	9
Valvonnan aloittaminen	10
Toimeenpano	10
2.1.3 Toimintaympäristö	11
Lausuntotyöskentely	11
Valvontatyöskentely	11
Ohjelmat	11
2.1.4 Tieto	12
Lausuntotyöskentely	12
Valvontatyöskentely	12
2.1.5 Ehdollisen vankeusrangaistuksen valvonnan kehittämisenäkymiä	12
2.2 Nuorisorangaistus	14
2.3 Soveltuvuusselvitys ja yhdyskuntapalvelu	14
2.3.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet	14
Yhdyskuntapalveluun tuomittujen tyypit	14
Palvelutarve	15
Yhdyskuntapalveluun tuomitut ja seuraamukseen kohdistuvat odotukset	15
2.3.2 Yhdyskuntapalvelun prosessi ja luonne	16
Soveltuvuusarviointivaihe	16
Palvelusuunnitelman laatimisvaihe	16
Toimeenpanovaihe	16
Loppuarviointivaihe	17
2.3.3 Toimintaympäristö	17
2.3.4 Tieto	19
2.3.5 Yhdyskuntapalvelun kehitys	20
2.4 Valvontarangaistus	20
2.4.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet	21
2.4.2 Valvontarangaistuksen prosessi ja luonne	21
Valvontarangaistus selvitysvaihe	22
Palvelusuunnitelman laatimisvaihe	22
Toimeenpanovaihe	22
Loppuarviointivaihe	23
2.4.3 Toimintaympäristö	23
2.4.4 Tieto	23
2.4.5 Valvontarangaistuksen kehittämisestä	24
2.5 Vankeus	24
2.5.1 Asiakkaiden profiilit ja palvelutarpeet	24
Tutkintavangit	24
Vankeusvangit	25
Sakon muuntorangaistusta suorittavat	28
2.5.2 Vankeusprosessi	28
Tutkintavankien tulovaihe	28
Rangaistusvankien tulovaihe	29
Toimeenpanovaihe	30
Vapauttamisvaihe	33
Valvottu koevapaus	34
2.5.3 Tietotarpeet	34
2.5.4 Toimintaympäristö ja sen muutokset	37
2.5.5 Kehittämisen suuntaviivat	39

2.6. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta	41
2.6.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet	41
2.6.2 Prosessi ja luonne	42
Vapauttamisvaihe vankilassa	42
Vapautumisvaihe siviilissä	43
Päätymisvaihe	44
2.6.3 Tietotarpeet	44
2.6.4 Toimintaympäristö	45
2.6.5 Kehittäminen	46
3. Prosessien kytkytyminen toisiinsa ja asiakkaiden siirtymät prosessien välillä	47
4. Kehittämisen lähtökohtia	47
Rikosseuraamusalan työn tavoitteet ja perusta	48
Asiakkaiden palvelutarpeet ja niihin vastaaminen	48
Päihdekuntoutus ja toimintaohjelmat	49
Aktiivielämään kuntoutus	50
Yhteistyö asumispalveluissa	50
Työvälineet	51
Yhteisten työprosessien kehittäminen	51
Keskitetty toiminta	53
Asiakaskunnan rakenne ja toiminnan tehokas järjestäminen	53

Liitteet

1. Yhdyskuntaseuraamusten asiakasprofiilit
2. Henkilötutinnan prosessikuvaus
3. Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnan prosessikuvaus
4. Yhdyskuntapalveluasiakkaat ja ikä
5. Yhdyskuntapalvelun prosessikuvaus
- 6a. Yhdyskuntaseuraamustyö: Työajan käyttö seuraamuksittain 2007
- 6b. Risealan henkilökunta ja työajan käyttö 2007
7. Valvontarangaistuksen prosessikuvaus
8. Vankien tausta ja palvelutarpeet
9. Vangit ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaat maakunnittain
- 10a. Vankeusprosessi: vankivirrat 2007
- 10b. Vangit 1.3.2007 ja siirtymät 3.3.2008
11. Vankeusprosessin kuvaus
- 12a. Ehdonalaisvalvonnan prosessikuvaus
- 12b. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta: prosessikartta
13. Toimeenpanoasiakkaita seuraamuksittain / pv
14. Toimeenpanoasiakkaita seuraamuksittain / pv ml. valvontarangaistus ja valvottu koevapaus
15. Vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita / pv
16. Vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita / pv ml. valvontarangaistus ja valvottu koevapaus
17. Päättäneiden toimeenpanojen lkm ja välittömät siirtymät seuraamusten välillä vuodessa
18. Päättäneiden toimeenpanojen lkm ja välittömät siirtymät seuraamusten välillä vuodessa ml. valvontarangaistus
19. Siirtymät yhdyskuntaseuraamusten ja vankeuden välillä kolmen vuoden jäniteellä

1. Johdanto

Oikeusministeriön asettama rikosseuraamusalan kehittämishanke koskee Rikosseuraamusviraston, Kriminaalihuoltolaitoksen, Vankeinhoitolaitoksen ja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen organisaatiota ja toimintaa. Vuonna 2008 valmistellaan toimenpiteet, joita rikosseuraamusalan toiminnan sopeuttaminen menokehykseen edellyttää sekä rakennetaan perusta palvelukykyiselle ja tehokkaalle rangaistusten täytäntöönpano-organisaatiolle ottaen huomioon valtion tuottavuusohjelma. Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen hallinnot on tarkoitus yhdistää 2009-2010.

Rikosseuraamusalan kehittämisohjelma tähtää yhdellä yhteisellä tulosohjausmallilla ja -prosessilla ohjattuun vaikuttavaan, palvelukykyiseen ja tehokkaaseen ydintoimintaan Rikosseuraamusvirastossa, Kriminaalihuoltolaitoksessa ja Vankeinhoitolaitoksessa. Pohjaksi työlle tarvittiin kuvausta ja erittelyä rikosseuraamusten työprosesseista, kohderyhmistä, palvelutarpeista ja sidosryhmistä sekä toimintaympäristöstä. Lisäksi haluttiin arviota seuraamusten ja prosessien kehittämistarpeista ottaen huomioon vireillä olevat seuraamusmuutokset. Tärkeä näkökulma oli myös laitos- ja yhdyskuntaseuraamusten toiminta samojen tuomittujen kanssa ja yhteiset kontaktipinnat yhteiskunnan muiden, kuntouttamiseen ja rikoksettoman elämäntavan edistämiseen vaikuttavien toimijoiden kanssa.

Kuntouttamista ja rikoksettoman elämäntavan edistämistä käsittelevä projekti on osa rikosseuraamusalan kehittämishanketta. Sen toimeksiantoon kuului hankkeen alkuvaiheessa

- kuvaus keskeisistä työ- ja yhteistyöprosesseista eri seuraamuksissa ja niiden kehittämistarpeista
- erittely työn kohderyhmistä, asiakasprofiileja ja palvelutarpeen analyysi
- toimintaympäristön analyysi
- edellisten pohjalta arvio työprosesseista, joiden tavoitteena on parantaa rikosseuraamuksiin tuomittujen ja seuraamuksensa suorittaneiden asemaa yhteiskuntaan integroivien palvelujen käyttäjinä.

Projektin määräaika oli maaliskuun 2008 loppuun mennessä. Lyhyen määräajan vuoksi käsittely ei ole voinut olla kaikin osin kovin yksityiskohtaista. Tarkoituksena on ollut antaa lähinnä perustietoa tutkittavista asioista sekä ideoita kehittämiselle. Eräiden vireillä olevien seuraamusjärjestelmän kehittämishankkeiden osalta on jouduttu nojautumaan oletuksiin.

Työryhmän jäseniä olivat erityisasiantuntija Vuokko Karsikas, erikoissuunnittelijat Raino Lavikkala, Annamari Räisänen ja Tiina Vogt-Airaksinen sekä tutkija Sasu Tyni Rikosseuraamusvirastosta sekä erikoissuunnittelija Sinikka Makkonen Itä-Suomen aluevankilan sijoittajayksiköstä. Erikoistutkija Marja-Liisa Muiluvuori ja Sasu Tyni ovat työstäneet raportissa esitetyt vankeinhoitoa koskevat tiedot vankitietojärjestelmästä. Työryhmän jäsenistä Tiina Vogt-Airaksinen on vastannut nuoria koskevista luvuista 2.1 – 2.2, Raino Lavikkala yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta koskevista luvuista 2.3 – 2.4, Vuokko Karsikas ja Sinikka Makkonen vankeinhoitoa koskevasta luvusta 2.5 sekä Annamari Räisänen ehdonalaista

vapautta koskevasta luvusta 2.6. Tarkempia tietoja vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määristä esitetään liitteen kuvioissa.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa raporttinsa hankkeen johtoryhmälle.

Helsingissä 31.3.2008

Vuokko Karsikas

Raino Lavikkala

Sinikka Makkonen

Annamari Räisänen

Sasu Tyni

Tiina Vogt-Airaksinen

2. Seuraamuskohtainen tarkastelu

2.1. Henkilötutkinta ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta

2.1.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet

Lausuntotyöskentely

Rikoksetonta elämäntapaa voidaan jo lausuntovaiheessa edistää, koska nuoren elämäntilanne saattaa olla hyvinkin vaikea ja nuori voi olla merkittävästi tuen tarpeessa.

Lausunnonlaatumistilanne tulee nähdä interventiona, joka tarjoaa työntekijälle mahdollisuuden ohjata nuori tarvittavien palvelujen piiriin. Yksittäistapauksissa voidaan nuorta tavata useamman kerran jo lausuntovaiheessa, vaikka käytäntö on tavata nuorta kerran. Nuoren kannalta voi olla kyse ainutkertaisesta mahdollisuudesta saada ongelmiinsa apua ja hoitoa, jota hän kenties ei ole osannut tai kyennyt omin avuin hakea.

Nuorten henkilötutkinta- ja soveltuvuus selvitysasiakkaiden tarveprofiilia on vaikea selvittää. Erityisen tärkeää olisi tietää keitä ovat ne, jotka eivät saavu kutsuttuna haastatteluun, koska on oletettavaa, että juuri tämän ryhmän palvelujen tarve on merkittävä. Keskeisiä alueita lienevät päihde- ja mielenterveysongelmat ja niiden mukanaan tuomat pulmat asumisessa ja toimeentulossa. On mahdollista, että interventiolla lausuntovaiheessa voitaisiin vaikuttaa nuoren tilanteeseen rikoksia ehkäisevällä tavalla, vaikka onkin oletettavaa, että juuri tähän ryhmään vaikuttaminen voi olla vaikeaa. Muutoksen mahdollisuutta ei edesauta, että rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika käräjäoikeuksissa oli v. 2005 n. kolme kuukautta. Poliisin esitutkintaan käyttämä aika ja syyttäjän syyteharkinta-aika mukaan lukien käsittelyaika mennee reilusti yli puolen vuoden. Tuomion antamisesta toimeenpanon alkamiseen kuluu vielä arviolta pari kuukautta, joten rikoksen teosta toimeenpanon alkamiseen saattaa hyvinkin kulua vuosi.

Valvontatyöskentely

Stakesin arvion mukaan (HS 17.3.08) syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria on ainakin 65 000 ja määrä kasvaa vuosittain noin tuhannella. Syrjäytymisen kovana ytimenä voidaan Stakesin mukaan pitää 15 000 kodin ulkopuolelle sijoitettua alaikäistä nuorta. Syrjäytyminen ei näy ainakaan alaikäisille tuomituissa seuraamuksissa: vuonna 2007 tuomittiin 23 nuorisorangaistusta, joka on alle 18-vuotiaille tarkoitettu seuraamus. Vuoden aikana valvonnassa olevien ehdollisesti rangaistujen nuorten (15-20 v.) määrä on viidessä vuodessa vähentynyt 500:lla (2002-07). Trendi on sama kun tarkastellaan poikkileikkaustilastoja ja uusien valvontojen määriä.

Selittääkö ikäluokkien pieneneminen ja syrjäytymistä ilmentävien ongelmien luonne (ovat usein muuta kuin rikollista toimintaa) sen, että nuorten asiakkuudet vähenevät voimakkaasti koko ajan? Kuula, Pitts ja Marttunen pohtivat artikkelissaan (Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli, s. 325) onko Suomessa lasten ja nuorten piilo-oikeusjärjestelmä, jossa norminrikkomukset johtavat vapautta rajoittaviin lastensuojelu- ja hoitokäytäntöihin.

Ern-profiilissa merkillepantavaa (*liite 1*):

- Peräti 14 % vuonna 2007 päättäneistä toimeenpanoista koski naistuomittuja, kun muissa seuraamuksissa heitä oli 6 – 10 %.

- Nuoret tekevät aktiivisimmin kolmen pääluokan rikoksia (kukin suuruudeltaan lähes 30 %): henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, omaisuusrikokset sekä liikennejuopumukset. Väkivalta päärikoksena on kaikissa muissa seuraamuksissa nuorten lukua (27 %) pienempi (17-23 %).
- Huumausainerikoksiin päärikoksena on syyllistynyt vain 8 %; muissa seuraamuksissa se on päärikoksena vieläkin harvemmin.
- Nuorten elämässä päihteiden käyttö näyttää ainakin työntekijän arvion mukaan polarisoituvan: käyttö on ongelmallista 37 %:lla mutta toisaalta 48 % nuorista on raittiita tai käyttö on kohtuullista.
- Työttömiä tästä ryhmästä on n. puolet, toimeentulotuen varassa peräti 35 %.
- Sosiaaliset sidokset, ajankäyttö, asenteet sekä ajattelu ja käyttäytyminen altistavat nuoria 22 – 38 %:sti uusintarikollisuuteen.
- Rikoksiin syyllistymisen uusimisriski on kohtalainen joka kolmannella.

Profiilissa on näkyvissä osin myönteisiäkin piirteitä:

- Nuorista 82 % asuu vakituisesti – toisaalta ei ole tietoa siitä kuinka moni asuu vastentahtoisesti vanhempiensa luona.
- Perus- tai keskiasteen koulutus on 94 %:lla nuorista, mutta vain 24 % on jatkanut perusasteelta keskiasteelle.
- Nuorista 48 % on työntekijän arvion mukaan raitis tai käyttö on kohtuullista.
- Työssä tai opinnoissa on lähes puolet tästä ryhmästä.
- Rikoksen uusimisriski on arvioitu vähäiseksi peräti 46 %:ssa tapauksia ja 39 % nuorista on valmis toimimaan muutosta kohti elämässään.
- Nuorista 60 % tai jopa enemmän ei ole altistunut uusintarikollisuuteen, kun tarkastelun kohteena kartoituksessa ovat sosiaaliset sidokset, ajankäyttö, asenteet sekä ajattelu ja käyttäytyminen.

Nuori on siis muita yhdyskuntaseuraamuksia useammin nainen mutta kuitenkin useimmiten vakinaisesti asuva, väkivaltaan, omaisuusrikokseen tai rattiin syyllistynyt mies. Huumeisiin liittyvä rikollinen toiminta ei nouse merkittävään rooliin hänen elämässään, ja hän on usein raitis tai kohtuukäyttävä. Toimeentulonsa hän saa joko ansiotyöstä tai toimeentulotuesta. Hänen lähipiirinsä, ajattelunsa ja muu toimintansa eivät altista häntä uusimaan rikoksiaan. Uusimisriski on kaiken kaikkiaan arvioitu vähäiseksi, mutta motivaatio muutokseen on heikko.

Tällaisia nuoret ovat siis voittopuolisesti. Huolestuttavan moni eli joka kolmas käyttää kuitenkin päihteitä ongelmaksi asti, elää toimeentulotuen varassa ja omaa kohtalaisen rikoksen uusimisriskin. Samoin joka kolmannen lähipiiri, ajattelu ja muu toiminta altistaa nuoren uusimaan rikoksia. Vaikka nuorten asiakkaiden asuminen näyttää olevan mallillaan (82 % asuu vakinaisesti) on todennäköistä, että moni asuu vastentahtoisesti vanhempiensa kanssa. Nuorista 5 % oli vailla vakinaista asuntoa valvonnan päättyessä; voisi olettaa että asumistilanteeseen olisi voitu vaikuttaa valvonnan aikana. Nuorista 94 % on suorittanut perusasteen opinnot, heistä kuitenkin vain 24 % on jatkanut keskiasteen opintoihin.

2.1.2 Prosessi ja luonne

Ehdollisesti rangaistujen nuorten kanssa tehtävään työhön vuonna 2007 käytettiin 17.4 %, henkilötyövuosissa mitattuna 30 (*liite 6a*).

Lausuntovaihe

Lausuntopyynnöt koskien 18-20 –vuotiaita nuoria saapuvat joskus poliisilta tai käräjäoikeudelta, mutta yleisimmin syyttäväviranomaiselta. Alle 18-vuotiaita koskevat lausuntopyynnöt lähetetään useimmiten sosiaalitoimeen. Lausunnon tarkoitus on kertoa oikeudelle onko nuori ehdolliseen vankeuteen liitettävän valvonnan tarpeessa. Työntekijän pääasiallinen tietolähde on nuoren haastattelu. Muita lähteitä ovat mm. poliisilta saadut tiedot avoimista rikosasioista ja nuorta koskeva rikosrekisteriote. Nuoren katsotaan olevan valvonnan tarpeessa silloin kun on olemassa riski syyllistyä rikoksiin ja kun valvonnalla arvioidaan voitavan edistää nuoren sosiaalista selviytymistä.

On epäselvää pyydetäänkö henkilötutkinnat kaikista 18-20 –vuotiaista aina silloin kun niin tulisi tehdä eli kun tuomiona saattaa olla sakkoa ankarampi rangaistus. Huomio näyttää joskus keskittyvän alaikäisiin ja helposti unohdetaan, että 18-20 –vuotiaistakin tulee pyytää ja laatia henkilötutkinta.

Lausuntovaiheessa kiinnostus kohdistuu asiakasryhmään, jota ei useista kutsuista huolimatta tavoiteta. Nämä nuoret ovat mitä todennäköisimmin sitä ydinryhmää, joka jää useaksi vuodeksi seuraamusten piiriin. Koska nuorta ei ole tavoitettu ei aluetoimistossa yleensä haluta myöskään lausua valvonnan tarpeesta mitään, vaikka se näyttäisi ilmeiseltä päätellen esim. siitä, että nuorta on jo useaan otteeseen kutsuttu henkilötutkintahaastatteluun. Tässä on selvä käytäntöjen kehittämiskohde.

Tuomitseminen

Alaikäisten oikeuskäsittelyistä on säädetty, että pääkäsittely on pidettävä viimeistään 30 päivän kuluessa rikosasian vireilletulosta. 18-vuotta täyttäneiden kohdalla tilanne on heikompi, rikosasioiden käsittelyaika oli käräjäoikeuksissa v. 2005 keskimäärin 3 kk. Tämä on liian pitkä aika, varsinkin osana muutenkin hidasta kokonaisuutta; esitutkinta ja syyteharkinta-aika kestävät nekin luvattoman kauan.

Hanna Väkiparran mukaan (Pro gradu –tutkielma 2008, s. 9-10) vuonna 2005 tuomittiin 18-20 –vuotiaille 2257 ehdollista vankeusrangaistusta. Tuomiolauselmissa 638:ssa määrättiin nuori valvontaan, 1061 tuomiota määrättiin ilman valvontaa ja peräti 558 lauselmassa ei ollut mitään mainintaa valvonnasta. Kun näin moni tuomiolauselma jää vaille mainintaa valvonnasta niin herää kysymys onko näissä tapauksissa aina muistettu harkita valvontaan asettamismahdollisuutta? Alaikäisten kohdalla vain 37 tuomiolauselmaa on sellaisia, joissa ei valvontaa ollut mainittu.

Edelleen Väkiparran mukaan alaikäisistä 60 % tuomittiin valvontaan kun vastaava prosentti 18-20 –vuotiaiden kohdalla oli vain 28. Voiko valvonnan tarve olla näin paljon pienempi täysi-ikäisten ryhmässä, kun vielä muistetaan, että alaikäisistä osalle ei suositella valvontaa, koska he saattavat olla laitoksessa tai muutoin riittävien tukitoimien kohteena?

Tuomion saatuaan nuori voi ottaa välittömästi yhteyttä Khl:n aluetoimistoon ja jos tilanne niin vaatii ja hän itse on suostuvainen, voidaan valvonta aloittaa heti nk. ennakkovalvontana. Tämä mahdollisuus on erinomainen, koska nuoren elämässä voi olla tärkeää päästä puhumaan asioista ja selvittämään tilannetta nopeasti. Jos odotetaan tuomion lainvoimaisuutta saattaa aikaa kulua pahimmillaan useita kuukausia tuomion julistamisesta. Työn alla oleva lainsäädännön osauudistus tuo tähän epäkohtaan toivottavasti ratkaisun (kts. kpl 2.1.5.).

Valvonnan aloittaminen

Nuoren kannalta olisi tärkeää saada valvonta alkamaan mahdollisimman nopeasti oikeudenkäynnin jälkeen. Asian etenemistä hidastaa aika, joka varataan tyytymättömyyden ilmoittamista, valittamista ja vastavalittamista varten. Joskus myös käräjäoikeuden päätösten vapauttamiskäytännöt saattavat hidastaa tuomioiden toimeenpantavaksi saapumista. Vuonna 2007 alkaneissa toimeenpanoissa valvonta Khl:n toimesta alkoi keskimäärin 29 päivän kuluttua (mediaani 36 päivää) käräjäoikeuden päätöksestä.

Vaikka nuori tai syyttäjä valittaisi tuomiosta hovioikeuteen, aloitetaan valvonta. Vastuutyöntekijä kutsuu nuoren toimistolle ensimmäiseen tapaamiseen, josta valvonta käytännössä alkaa. Mikäli nuori on alaikäinen tai asuu muulla kuin aluetoimistopaikkakunnalla voi valvojana toimia Khl:n hyväksymä ja kouluttama yksityisvalvoja. Melko yleinen tapa on, että yksityisvalvonta aloitetaan valvojan, nuoren ja Khl:n vastuuhenkilön kolmikantatapaamisella. Yksityisvalvoja raportoi valvonnasta ja tavoitteiden edistymisestä säännöllisesti valvonnan vastuuhenkilölle, joka kirjaa tiedot asiakastietojärjestelmään. Valvonnan alussa päivitetään tai laaditaan kokonaan uusi tilannekartoitus sekä aloitetaan työskentelysuunnitelman laatiminen.

Toimeenpano

Rikoksetonta elämäntapaa voidaan nuorten kohdalla parhaiten edistää toimeenpanon aikana. Olennaista on kartoittaa nuoren tilanne sillä lailla, että rikoksille altistavat tekijät löytyvät. Luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntyminen työntekijän ja asiakkaan välille on tärkeää, samoin kuin nuoren vahvuus- eli suojaavien tekijöiden selvittäminen. Tukemalla vahvuuksia voidaan luonnollisella tavalla auttaa nuorta pysymään erossa rikoksista. Työskentelyn yleisenä tavoitteena on motivoida asiakasta muutokseen tai ainakin raivata tietä siihen suuntaan.

Vuonna 2007 päättyneissä ern-valvonnoissa oli työskentelysuunnitelma laadittu yli 90 %:lle nuorista; tätä voidaan pitää hyvänä tuloksena, mikäli näin monen nuoren kanssa on todella laadittu tarkoituksenmukainen työskentelysuunnitelma.

Osaa nuorista ei tavoiteta lainkaan. Vuonna 2007 näitä valvontaan tuomittuja oli 47 kpl (11.3 %). Luku on pysynyt vakaana viime vuodet. Kyse lienee enimmäkseen nuorista, joilla on paha päihdeongelma tai rikoskierre. Osa heistä voi olla sijoitettu laitokseen. Joka tapauksessa kyse on valvottavista, joiden kohdalla rikoksen uusimisriski on mitä todennäköisimmin korkea. Tuleeko tämä vaikeasti tavoitettava ja motivoitavissa oleva asiakasryhmä priorisoida työajan käytössä sellaisten nuorten kustannuksella, jotka yleensä noudattavat valvontaan liittyviä reunaehtoja, käyvät sovitusti mutta saattaisivat pärjätä ilmeisesti Khl:n työntekijän intensiivistä otetta? Ainakin tulee selvittää keitä tähän ryhmään kuuluu, mitä ovat syyt siihen että heitä ei ole voitu tavata kertaakaan.

Ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena 15-20 –vuotiaille tuomittava valvonta on pituudeltaan sama kuin koeaika, 1 – 3 vuotta. Vuonna 2007 päättyneiden ern-valvontojen keskipituus oli 2 v. 5 kk. valvonnan alkamisesta koeajan päättymiseen. Valvonnan todellinen kesto oli 1 v. 8 kk.; tässä luvussa on huomioitu tekijät kuten valvonnan lakkauttaminen tai valvottavan kuolema.

Valvonnan päättymisen

Valvonnan päättyessä on tärkeää arvioida koko prosessia. Keskeistä on miettiä saavutettiinko valvonnalle asetetut tavoitteet. Asiakastietojärjestelmän mukaan tämä on tehty vain 66 %:ssa nuorten valvontoja. Tämän lisäksi tulisi työntekijän aina arvioida omaa työtään; tämän tiedämme myös olevan haaste työntekijöille kaikissa asiakkuuksissa.

Vuonna 2007 päättyi yhteensä 788 nuorten valvontaa. Näistä 84 lakkautettiin aluetoimistojen esityksestä. Väkiparran Pro gradu-tutkielman aineistosta (80 vuonna 2005 tuomittua ern-valvontaa) 75 % päättyi normaalisti koeajan päättymiseen, 18 % lakkautettiin, 4 % täytäntönpantiin uuden rikoksen perusteella ja 4 % päättyi kuoleman johdosta (s. 25).

2.1.3 Toimintaympäristö

Lausuntotyöskentely

Nuoria koskevat henkilötutkinnat laaditaan pääsäännön mukaan 18-20-vuotiaista Kriminaalihuollon toimesta ja 15-17-vuotiaista sosiaalitoimessa. Käytännössä on alueellisia eroja. Lausunnon laatijan taustayhteisö ja kokemus lausuntojen laatimisesta vaikuttaa suuresti lausunnon sisältöön ja laatuun. Voi siis olla jopa sattumanvaraista millainen henkilötutkinta kustakin nuoresta laaditaan. Asiaan vaikuttaa myös paikallisen poliisin ja syyttäjän toiminta. Joillain alueilla lausunto voidaan laatia jo poliisin esitutkintapöytäkirjan perusteella, toisaalla lausunnon pyytämisen ratkaisee syyttäjä. Vaihteleviin käytäntöihin saadaan toivottavasti muutos, kun työn alla olevat lakiehdotukset hyväksytään (kts. kpl. 2.1.5.).

Valvontatyöskentely

Valvontojen toimeenpanon suhteen toimintaympäristö on kirjava. Pääasiallinen tapaamispaikka on toimisto, mutta nuoria tavataan myös heidän kotonaan, kahviloissa, sosiaalitoimen tiloissa ja huoltoasemilla. Jos nuori asuu muualla kuin toimistopaikkakunnalla voi rauhallisen tapaamispaikan löytäminen olla vaikeaa. Huoltoasema tapaamispaikkana ei liene optimaalinen toimintaympäristö, kun tarkoituksena on motivoida nuorta muutokseen. Paras vaihtoehto näissä tilanteissa onkin yksityisvalvonta. Tuolloin tapaamiset voidaan järjestää tiloissa, jotka tarjoavat mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen työskentelyyn. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista, koska soveltuvien ja halukkaiden yksityisvalvojien löytäminen voi olla hankalaa.

Ohjelmat

Vuonna 2007 yhteensä 252 asiakasta (5 %) osallistui johonkin toimintaohjelmaan. Kaikille asiakkaille tarkoitettuja ovat Suuttumuksen hallinta –ohjelma sekä ryhmä- että yksilöversiona ja Viisi keskustelua muutoksesta –yksilöohjelma. Liikenneturva-ohjelma, Liikenneturvajakso, Ohjauspyörä ja Päihdehuoltojakso on suunnattu lähinnä yhdyskuntapalveluun tuomituille; Liikenneturva- ja Päihdehuoltojaksoja ei voida luonnehtia toimintaohjelmiksi, vaikka ne voidaan asiakastietojärjestelmässä sellaiseksi merkitä yksittäisen asiakkaan kohdalla.

Johtuen pitkistä välimatkoista ja pienistä asiakasmääristä suositaan Kriminaalihuollossa yksilöohjelmia. Asiakkaiden rekrytoiminen ryhmiin on osoittautunut vaikeaksi ja silloinkin, kun ryhmä saadaan kokoon, on pelkona keskeytyminen, jos muutama asiakas syystä tai toisesta jää ryhmästä pois. Työaikaa ohjelmatoimintaan käytettiin vuonna 2007 henkilötyövuosissa mitattuna 4,8, prosenteissa 2,7 (*liite 6a*).

2.1.4 Tieto

Lausuntotyöskentely

Vuonna 2007 laadittiin 1863 henkilötutkintaa ja 538 soveltuvuus selvitystä 15-20-vuotiaista. Joidenkin kohdalla lausuntoa ei ole saatu laadituksi; henkilötutkinnoissa luku on 176 ja soveltuvuusarvioissa peräti 169. Olisi tärkeää tietää keitä ovat nämä nuoret jotka eivät useasta kutsusta huolimatta ota yhteyttä Khl:n aluetoimistoon lausuntoasiassa. Yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksen kohdalla tämä luku on lähes kolmasosa kaikista laadituista (707 kpl).

Lausuntoja laadittaessa nuorista kertyy paljon tietoa. Vaikka nuorten kohdalla tilanteet muuttuvat nopeasti voidaan eri asiakkuuksien aikana kertynyttä tietoa todennäköisesti jollain lailla hyödyntää esim. uuden lausuntopyynnön yhteydessä, vaikka nuorta ei tavoitettaisi ajankohtaista lausuntoa varten. Myös tieto siitä, että nuori ei ole saapunut kutsuista huolimatta on tärkeä, koska tämä antaa viitteen tukitoimien tarpeesta. Valvontasuosituksen antamista oikeudelle voidaan siis harkita vaikka nuorta ei olisi kuultu.

Valvontatyöskentely

Vuonna 2007 päättyi 788 valvontaa. Tärkeää olisi tietää tuomitaanko valvontaan ne jotka ovat valvonnan tarpeessa vai onko kyse sattumanvaraisesta tapahtumaketjusta. Tietoa tarvitaan työntekijöiden kokemuksista ja siitä miten he arvioivat omaa työtään valvonnan päättyessä.

2.1.5 Ehdollisen vankeusrangaistuksen valvonnan kehittämisenäkymiä

Parhaillaan on menossa hanke, jossa viedään osauudistuksena eteenpäin joitain Nuorisoriikostyöryhmän (OM:n Työryhmämietintö 2004:12) tekemiä ehdotuksia. Tarkoitus on saattaa ajan tasalle 1940-luvulta oleva lainsäädäntö koskien niin lausuntotyötä kuin valvontaa.

Laki nuoren rikosentekijän tilanteen selvittämisestä

Ehdotuksen mukaan poliisi toimittaisi ilmoituksen epäillystä 15 – 20 –vuotiaan nuoren rikoksesta sekä sosiaalitoimelle että Khl:lle. Syyttäjän tulisi pyytää Khl:ta seuraamusselvitys jos teosta tullaan todennäköisesti tuomitsemaan sakkoa ankarampi rangaistus.

Uudet menettelytavat parantaisivat työskentelymahdollisuuksia. Kun Khl saisi poliisilta tiedon alle 18-vuotiaiden epäillyistä rikoksista, olisi mahdollista seuloa esiin nuorisorangaistukseen soveltuvia, intensiivisen seuraamuksen tarpeessa olevia nuoria. Poliisin lähettämien tietojen perusteella voitaisiin aluetoimistoissa myös suunnitella ja ennakoida lausuntotyön määrää. On mahdollista, että kaikista 18-20 –vuotiaista ei tällä hetkellä pyydetä henkilötutkintaa vaikka nuoren tilanne sitä edellyttäisi, koska 15-17 –vuotiaat ovat nuoriksi mielletty ryhmä ja 18-20 –vuotiaat jäävät vaille huomiota. Uuden lain mukaisella menettelyllä olisi mahdollista vaikuttaa tähän epäkohtaan.

Ehdotuksen mukaan nykyinen henkilötutkinta korvattaisiin selvityksellä nuoren rikosentekijän tilanteesta. Khl laatisi seuraamusselvityksen 15 – 20 –vuotiaista ja sosiaalitoimi sosiaaliselvityksen 15-17 –vuotiaista sekä jälkihuollossa olevista täysi-ikäisistä. Kunnan ja Khl:n yhteistyötä olisi tarkoitus tiivistää. Päävastuu selvityksen syntymisestä olisi

Kriminaalihuollolla. Sosiaalitoimi toimittaisi sosiaalishuollon Khl:lle. Käytännössä sovitaisiin alueelliset menettelytavat. Varsinkin alaikäisten kohdalla olisi tarkoituksenmukaista laatia lausunto kolmikantayhteistyönä sosiaalitoimen, nuoren ja Khl:n kesken. Usein voisi olla järkevää järjestää tapaamiset nuorelle tutuissa tiloissa ja välttää nuoren juoksuttamista eri viranomaisten luona lausuntoasiassa. Tällainen menettely tukisi myös kuntayhteistyön kehittämistä.

Pienissä kunnissa on mahdollista järjestää asia niin, että Khl:n yhteyshenkilö on aina sama, riippumatta siitä mistä seuraamuksesta on kyse. Tämä on asiakkaan kannalta paras mahdollinen tilanne ja siihen tulee pyrkiä. Selvää kuitenkin on, että isoissa kaupungeissa ei näin joustava menettely ole mahdollista. Uuden lainsäädännön yhtenä tarkoituksena on vahvistaa yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa.

Tuomioistuimen tulisi tarvittaessa varmistaa, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä. Jos käräjäoikeudessa huomataan että lausuntoa ei ole, olisi nuoren kannalta hyvä, että lausunto kuitenkin pyydetäisiin silläkin uhalla, että asian tuomioistuinkäsittely tästä johtuen viivästyisi.

Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta

Ehdotuksen mukaan valvonta-aika alkaisi kulua tuomion julistamisesta, se olisi pituudeltaan 12 kk ja sitä voitaisiin tarvittaessa pidentää enintään puolella vuodella, kuitenkin siten että valvonta-aika ei olisi pidempi kuin koeaika.

Valvonta-ajan alkaminen tuomion julistamisesta mahdollistaisi valvonnan aloittamisen aiempaan verrattuna huomattavasti nopeammin. Nuoren kannalta tämä olisi ensiarvoisen tärkeää, koska voidaan olettaa, että otollinen aika valvontatyölle alkaa juuri tuomion julistamisesta. Ehdotuksen mukaan valvonnasta ei voisi valittaa, vain kannella. Siten valvonta alkaisi (kuten nykyäänkin) vaikka tuomio ei olisi lainvoimainen. Tuomioistuin olisi ehdotuksen mukaan velvollinen lähettämään Khl:n aluetoimistoon ilmoituksen tuomiosta, jonka perusteella valvonta voidaan aloittaa. Toimeenpanoasiakirjat tulisivat Rikosseuraamusviraston kautta kun tuomio on lainvoimainen tai valitusajat menneet umpeen. Tämä menettely vaikuttaisi myös ilmenneeseen ongelmaan: kaikki valvonnat eivät tule toimeenpantaviksi johtuen käräjäoikeuksissa tapahtuvista inhimillisistä virheistä.

Valvonta-aikaa voitaisiin pidentää kahdesta syystä: 1. rikkomistilanteissa tai 2. kun nuori itse toivoo, että valvonta-aikaa jatkettaisiin. Sanktiot rikkomistilanteissa, jotka jo sisältyvät muihin yks-lakeihin, ehdotetaan otettavaksi käyttöön myös ern-valvonnassa. Näitä ovat suullinen huomautus, kirjallinen huomautus, kirjallinen varoitus ja nouto.

Valvonnan yhtenä tavoitteena on nähtävä nuoren motivoiminen. Aina ei nuorta kuitenkaan onnistuta saamaan edes ensimmäiseen tapaamiseen ja niinpä tarvitaan porkkanan lisäksi jonkin verran keppiä. Osauudistusta miettinyt työryhmä uskoo, että valvonta-ajan pidentämishanke herättää muutoin välinpitämättömän nuoren hoitamaan valvontaansa. Näin päästään työskentelemään aiempaa useamman nuoren kanssa. Mikäli nuoren tilanne on kovin hankala ja nuori itse kokee olevansa vuotta pidemmän valvonta-ajan tarpeessa, voidaan valvonta-aikaa jatkaa. Pidennys voisi olla enintään puoli vuotta eikä valvonta-aika voisi koskaan olla koeaikaa pidempi. Sanktiona myös noudon uskotaan vaikuttavan nuoren halukkuuteen hoitaa valvontansa ehtojen mukaisesti. Nuorisorangaistuksesta saadut kokemukset kertovat, että asiakas mieluummin tulee tapaamiseen itse kuin poliisin tuomana.

2.2 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus alkoi alueellisena kokeiluna 1.2.1997. Pysyväislaki koskien koko maata astui voimaan 1.1.2005. Seuraamus voidaan tuomita alle 18-vuotiaana rikokseen syyllistyneille nuorille. Se asettuu ankaruusasteikolla samalle tasolle ehdollisen tuomion kanssa.

Etukäteen arvioitiin, että uuden lain soveltamisen päästyä täyteen vauhtiin tultaisiin nuorisorangaistuksia tuomitsemaan vuosittain 300. Ennakko-odotukset eivät ole täyttyneet: vuonna 2007 tuomittiin 23 nuorisorangaistusta. Yhteensä uuden lain mukaista seuraamusta on vuosina 2005-2007 tuomittu vain 90 kertaa, siis keskimäärin 30 vuodessa. Toimeenpanosuunnitelmia on yhteensä pyydetty 322 kpl, 130 lausunnossa on nuorisorangaistukseen tuomitseminen arvioitu perustelluksi. Työaikaa nuorisorangaistustyöhön käytettiin vuonna 2007 henkilötyövuosina 3,2, prosenteissa 1,8 (*liite 6a*).

Syitä tuomioiden vähäiseen määrään on mietitty mm Matti Marttusen ja Hertta Keisalan nuorisorangaistusta koskevassa tutkimuksessa vuodelta 2007. Tutkijoiden mukaan seuraamuksen sisältö ilmentää enemmän kognitiivis-behavioraalisesti suuntautunutta sosiaali- ja lastensuojelutyötä kuin niitä työtapoja, joihin seuraamusjärjestelmässä on totuttu. Tämä voi näyttäytyä lakia soveltavien syyttäjien ja tuomareiden näkökulmasta lainsäädännön epämääräisyytenä ja väljyytenä ja on mahdollisesti suurin syy tuomioiden alhaiseen määrään (Nuorisorangaistus 1, s. 73).

Kriminaalihuoltolaitoksen omassa toiminnassa on myös korjaamisen varaa. Linja on ollut tiukka: seuraamus katsotaan perustelluksi yleensä vain sellaisten nuorten kohdalla joiden arvellaan suoriutuvan siitä. On ajateltu, että jos etukäteen näyttää todennäköiseltä, että seuraamus keskeytyy, koituu siitä nuorelle niin paljon haittaa, että on parempi suositella tuomittavaksi rangaistusarvoltaan samantasoinen ehdollinen vankeusrangaistus. Jatkossa onkin tarkoitus muuttaa linjaa siten, että myös keskeytysriskin omaaville nuorille suositellaan nuorisorangaistusta. Kyse on ryhmästä joka on intensiivisen tuen tarpeessa, ja nuorisorangaistus tarjoaa mahdollisuuden tällaiseen työskentelyotteeseen. Tämä ei kuitenkaan ratkaise ongelmaa tuomioiden alhaisesta määrästä.

Keskusteluissa on ollut jopa nuorisorangaistuksen poistaminen seuraamusvalikoimasta. Tällä hetkellä lähdetään kuitenkin siitä, että seuraamusta ”elvytetään” aluetoimistoissa pitämällä yhteistyötilaisuuksia kunnan edustajien, syyttäväviranomaisten ja käräjäoikeuksien kanssa. Seuraamusta herätetään henkiin myös työntekijöiden koulutustilaisuuksissa.

2.3 Soveltuvuus selvitys ja yhdyskuntapalvelu

2.3.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet

Yhdyskuntapalveluun tuomittujen tyypit

Yhdyskuntapalveluun tuomituista erottuu profiililtaan kaksi perustyyppiä, nuoremmat (alle 30-vuotiaat) ja tätä vanhemmat miehet (*liite 4*) Tällainen tyypittely on tehty joitakin vuosia sitten

asiakastyöntekijöille tehdyn kyselyn perusteella, ja asiakastietojärjestelmästä saatavat tiedot tukevat sitä. Yhdyskuntapalvelun asiakaskunta on muiden seuraamusten tavoin edelleen selvästi miesvaltainen, vaikka naisten osuus on kasvanut viime vuosina noin 10 %:iin.

Iästä riippumatta yhdyskuntapalveluasiakkaille on yhteistä, että rikokset kytkeytyvät jonkinasteiseen päihdeongelmaan. Valtaosalla on muitakin ongelmia, ilmeisimpinä työttömyys, selviytymisongelmat työmarkkinoilla ja toimeentulovaikkeudet.

Vanhempien ryhmässä ongelmat kytkeytyvät erityisen selvästi päihteisiin. Päärikos on 2/3:lla rattijuopumus, alle 1/6:lla pahoinpitely tms. ja noin joka kymmenennellä omaisuusrikos. Työttömiä on vanhemmista noin puolet. Useimmiten toimeentulo saadaan työmarkkinatukena tai työttömyyspäivärahana.

Nuoremmilla rattijuopumus on päärikoksena 39 %:lla. Työttömiä on yli puolet, ja 2/3:lla on suoritettuna ainoastaan peruskoulutus, joten edellytykset sijoittua työmarkkinoille ovat heikot. Yli kolmelta prosentilta peruskoulutuskin puuttuu. Kolmasosalla on tulonlähteenä toimeentulotuki. Sosiaalinen tilanne on ilmeisesti keskimäärin epävakaampi kuin vanhemmilla, ja sosiaaliset sidokset sekä asenteet vaikuttavat useammin kielteisesti.

Palvelutarve

Yhdyskuntapalveluun tuomittujen palvelutarve koskee useimmin *päihdehuollon* palveluja. Nuoremmilla on koulutuksen ja työmarkkinakvalifikaatioiden puutteellisuuden takia myös paljon *työvoima- ja koulutuspalvelujen* tarvetta. Huomattavalla osalla vanhemmistakin pitkäaikainen työttömyys ja kvalifikaatioiden heikentyminen suhteessa työmarkkinoiden muutokseen aiheuttavat palvelutarvetta. Yhdyskuntapalvelu virittää kokemusten mukaan verrattain usein halua ja toiveikkuutta, johon palvelujen suunnittelu voisi perustua. Kolmanneksi palvelujen järjestämistä ja yhteistyömallien kehittämistä tarvitaan *mielenterveysasioissa*. Kokemusten mukaan mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet yhdyskuntapalveluasiakkailla.

Yhdyskuntapalveluun tuomitut ja seuraamukseen kohdistuvat odotukset

Nykyisellään yhdyskuntapalvelun toimeenpanoon liittyy arviolta vain noin joka kymmenennessä tapauksessa sellaista suunnitelmallista työskentelyä, jolla tähdätään uusintarikollisuuden riskin vähentämiseen ja tukemaan normaalia kiinnittymistä yhteiskuntaan.

Kansalaisten turvallisuusodotusten kannalta yhdyskuntapalveluasiakkaat eivät ole uhka. Väkivaltarikosten osuus päärikoksena on pieni, ja näissä tapauksissa kyse on yleensä ns. tavallisista pahoinpitelyistä. Suuttumuksen hallinta -toimintaohjelma sopisi kuitenkin osalle tuomituista. Huumausaine- ja seksuaalirikoksista yhdyskuntapalvelua tuomitaan harvoin, ja rikokset ovat silloin verrattain vähäisiä. Seksuaalirikostapauksissa kyse on yleensä yli vuoden pituisen ehdollisen vankeusrangaistuksen ohessa tuomitusta yhdyskuntapalvelusta.

Useimmat rattijuopumuksesta tuomitut ovat ajaneet päihtyneenä paljon ja uusimisriski on korkea. Rattijuopumuksesta tuomittujen käyttäytymiseen odotetaan voitavan vaikuttaa. Tuomittujen kanssa ei ole yleensä koskaan käsitelty rikostapahtumia ja -käyttäytymistä, ja oman vastuun tai toisten näkökulmien ymmärtäminen on heikkoa. Rikoskäsittelyt koetaan tavallisesti myönteisinä, ja rattijuopumukseen syyllistyneille tarkoitettujen toimintaohjelmilla voi olettaa olevan osallistujiin ainakin jotakin vaikutusta.

2.3.2 Yhdyskuntapalvelun prosessi ja luonne

Kuntouttavan ja rikoksetonta elämäntapaa edistävän työskentelyn mahdollisuudet liittyvät yhdyskuntapalvelun prosessissa (*liite 5*)

- soveltuvuuden arviointivaiheeseen ennen tuomioistuinkäsittelyä
- palvelusuunnitelman tekovaiheeseen täytäntöönpanoasiakirjojen saavuttua
- yhdyskuntapalvelun ehtojen rikkomistilanteisiin tms. rangaistuksesta suoriutumisongelmiin toimeenpanon aikana
- loppuarviointivaiheeseen.

Soveltuvuusarviointivaihe

Soveltuvuusselvityksessä kiinnitetään huomiota syytetyn edellytyksiin suoriutua yhdyskuntapalvelusta. Tältä kannalta kartoitetaan ja arvioidaan mm. päihteiden käyttöä, terveyttä, työkokemusta ja työyhteisössä toimimisen valmiuksia. Asiakkaalta saatuja tietoja tarkistetaan tarpeen mukaan esim. sosiaalivirastosta, päihdehuollosta tai työvoimatoimistosta. Päihdekartoitus voi johtaa päätelmään, että yhdyskuntapalveluun tuomitseminen edellyttää syytetyltä päihdepalvelujen käyttöä. Syytetty joutuu ratkaisemaan, tekeekö asialla jotain, jotta yhdyskuntapalvelu olisi mahdollinen. Ehdoksi sille, että henkilön arvioidaan soveltuvan yhdyskuntapalveluun, voidaan panna välitön päihdehuollon palvelujen käytöstä sopiminen. Joskus vastaava asetelma liittyy mielenterveyteen. Tällainen valintatilanne on erittäin sopiva kuntoutukseen motivoinnin kannalta.

Soveltuvuusselvitysvaiheessa voidaan harvoin käyttää hyväksi Vhl:n tietoja: noin neljänneksellä yhdyskuntapalveluasiakkaista on aiempia ehdottomia vankeusrangaistuksia, ja kyse on yleensä hyvin lyhyistä tuomioista, joista osasta on vuosia. Soveltuvuusselvityksessä arvioidaan lisäksi korostetusti *senhetkistä tilannetta*.

Palvelusuunnitelman laatimisvaihe

Kun yhdyskuntapalveluun tuomittu ilmoittautuu Khl:n aluetoimistoon toimeenpanon aloitusvaiheessa, hänen tilannearvionsa yleensä päivitetään. Ennen oikeudenkäyntiä kaavailut päihdehuollon tms. tukitoimet otetaan käsiteltäviksi. Tuomittua ei voida pakottaa palvelujen käyttöön, joten kyse on motivoituvuudesta.

Tuomitulle pyritään löytämään hänen edellytyksiään vastaava palvelupaikka ja tehtävät. Eniten kuntoutustarpeessa, päihdeongelmallisimmille, mielenterveysongelmallisille ja työkokemukseltaan heikoimmille vaihtoehtoja on vähiten.

Työpalvelun lisäksi yhdyskuntapalvelusta voidaan käyttää enintään 10 tuntia toimintaohjelmiin tai käyttämällä päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettuja palveluja. Enimmäismäärää lisättäneen lähitulevaisuudessa.

Koska toimintaohjelmiin osallistuminen on tuomitulle käytännössä aikaa vievempää ja muutenkin vaativaa, ohjelmien käyttöaste on pysynyt alhaisena.

Toimeenpanovaihe

Noin 30 %:iin yhdyskuntapalvelun toimeenpanoista liittyi v. 2007 erityinen työskentelysuunnitelma rangaistukseen kuuluvan palvelusuunnitelman lisäksi. Työskentelysuunnitelmista suuressa osassa tavoitteet rajoittuivat toimeenpanosta

suoriutumiseen. Pidemmälle meneviin kuntoutumistyyppisiin tavoitteisiin tähtäävää työskentelyä on huomattavasti harvemmin. Kyse on lähinnä voimavarojen jaosta: yhdyskuntapalvelun toimeenpano ja palvelupaikkatyö vievät jo työajasta noin 37 %, soveltuvuusselvitys lisäksi 16 % (*liite 6a*).

Asiakasprofiili- ja palvelutarvetarkastelun perusteella suunnitelmallisen ja muutoksiin tähtäävän työskentelyotteen pitäisi kuulua selvästi suurempaan osaan - ainakin 30-40 %:iin yhdyskuntapalvelutapauksia. Yksittäinen yhdyskuntapalvelu on lyhyehkö, keskimäärin 4-5 kk. Asiakkaista runsas 10 % tuomitaan kuitenkin kolmen vuoden sisällä uudelleen ehdottomaan vankeuteen ja tätä suurempi osa uudelleen yhdyskuntapalveluun. Työskentelyn tarve koskee eniten näitä uusijoita, ja pidempijänteinen ote on siis näissä mahdollinen.

Yhdyskuntapalvelun tiedetään kokemuksesta vaikuttavan moniin sen suorittajiin itsessään myönteisesti. Elämänrytmin säännöllistyminen, päihteiden käytön parempi hallinta ja palvelutehtävissä suoriutuminen koetaan myönteisesti siitä huolimatta, että rangaistus voi tuntua samalla vaativalta ja rankaltakin. Etenkin työttömissä yhdyskuntapalvelu voi vahvistaa halua ja itseluottamusta muutokseen. Ottaen huomioon tuomittujen työttömyysaste ja erityisesti nuorempien koulutustilanne on perusteltua, että tähän mahdollisuuteen tartutaan.

Palveluehtojen rikkomistapauksissa asiakkaan kanssa käsitellään rikkomukseen johtaneita tekijöitä ja rikkomuksesta aiheutuvia asioita, joten tilanne on otollinen myös motivoivalle työskentelylle ja vaihtoehtojen käsittelylle. Asiakasta voidaan motivoida kuntoutuspalvelujen käyttöön sillä perusteella, että vaihtoehtona on (tai tulee olemaan uuden rikkomuksen sattuessa) yhdyskuntapalvelun keskeytys ja vankeudeksi muunto. Myös toimintaohjelmiin rekrytointi tulee kyseeseen näissä tilanteissa.

Loppuarviointivaihe

Yhdyskuntapalvelussa loppuarviointeja tehdään vaihtelevasti mutta kaikkiaan verrattain vähän. Vankeudeksi muuntoon päättyneissä toimeenpanoissa asiakasta on usein vaikea tavoittaa. Yhdyskuntapalvelun kokemukset, mahdolliset retkahdusopetukset yms. jäävät erittelemättä, ja kun seuraava vankeusaika on keskimäärin muutaman viikon pituinen, silloinkaan asiakkaan tilannetta ei käsitellä.

Loppuun suoritetuissa toimeenpanoissa, joissa työttömän, päihdeongelmaisen tms. asiakkaan elämäntilanne on kohentunut, kuntoutumistavoitteen kannalta olisi tarkoituksenmukaista arvioida kokemuksia lähtien siitä, ettei saavutettuja asioita hukata, vaan työhön kuntoutuminen tms. saa jatkoa. Vähimmillään eriteltäisiin ja tehtäisiin näkyväksi seuraamusajan myönteiset sekä parantamista vaativat puolet ja autettaisiin asiakasta käsittelemään muutosjännitteitä, joita yhdyskuntapalveluajan poikkeavat kokemukset ovat tuottaneet.

Muutokseen virittyneen asiakkaan tukeminen esim. työhön kuntoutuspalveluihin edellyttää uusien yhteistyömallien kokeilua ja kehittämistä. Perusmallina voidaan ajatella olevan Khl:n lyhyiden ohjelmien ja yleensä motivaatiotyöskentelyn, joista edetään yksilölliseen kuntoutustarpeeseen vastaaviin päihdehuollon, työvoimapalvelujen tms. palveluihin.

2.3.3 Toimintaympäristö

Yhdyskuntapalvelulle on erityistä rangaistuksen suorittaminen *normaalissa työyhteisössä*. Palvelupaikkaa valittaessa pyritään aina siihen, että palvelutehtävät ovat tuomitun edellytyksiin

nähdessä sopivat. Tehtävistä suoriutuminen, niiden kokeminen mielekkäiksi ja palvelupaikan palaute voivat vaikuttaa myönteisesti yhdyskuntapalvelua suorittaviin.

Lisäksi voidaan ottaa huomioon tuomitun sosiaaliset edellytykset. Tiedetään, että esim. yhteisöt joihin kuuluu päihdekuntoutuksen läpi käyneitä, voivat myötävaikuttaa yhdyskuntapalvelua suorittavan kuntoutumiseen (esim. Petri Haajanen: Yhdyskuntapalvelun sisältämät restoratiiviset piirteet - tutkimus yhdyskuntapalveluista kolmatta sektoria edustavilla palvelupaikoilla). Tällaisia palvelupaikkoja ei kuitenkaan ole kaikkialla eikä aina saatavilla.

Yhdyskuntapalveluseuraamus on riippuvainen palvelupaikkojen olemassaolosta. Jatkuvana ongelmana on sellaisten paikkojen vähyys, joissa työssä käyvät tai opiskelevat voivat suorittaa palvelua iltaisin tai viikonloppuisin. Kun pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen, tarvittaisiin enemmän myös palvelupaikkoja, joissa tehtävien laatu ja työyhteisön ominaisuudet ovat omiaan edistämään muutosta. Mielekkääksi koetut tehtävät ja hyväksytyt ja mallikäyttäytymistä tarjoava palvelupaikka edesauttavat sitä.

Yhdyskuntapalvelu on muiden yhdyskuntaseuraamusten kaltainen sikäli, että siihen tuomittu elää normaalisti, mutta häntä koskevat tuomion velvoitteet. Päihteettömyyttä vaaditaan yhdyskuntapalveluaikataulun tunteina ja Khl:n kanssa asioitaessa. Päihteettömyysvaatimus vaikuttaa kuitenkin käytännössä myös mahdollisuuden käyttää päihteitä ennen kahdesti viikossa olevia palvelukertoja. Vaikutus on suurin useimmin ja eniten päihteitä käyttävien elämään. Tämä yhdistyneenä palveluaikojen säännöllisyyteen merkitsee epäsäännöllistä elämää viettäneillä ja päihteitä runsaasti käyttäneillä tuntuva päiväjärjestyksen muutosta. Tämä normalistuminen mahdollistaa ja voi lisätä halua myös toimeentulo-, terveys-, perhe-, työhön kuntoutus- tms. asioiden hoitamiseen. Kun yhdyskuntapalvelu koetaan kaikkine pakkoineen myönteisenä vankeuteen verrattuna ja kun velvoitteet tuottavat välittömästi myönteisiäkin elämäkokemuksia, sen aikana voidaan tukea sisäisen muutosmotivaation rakentumista.

Yhdyskuntapalvelun toimeenpanotyöhön voidaan kohtuullisen vähällä yhdistää järjestelmällinen *motivaatiotyö*. Perustaltaan kyse on motivaatiotyön osaamisesta ja soveltamisesta kauttaaltaan. Nykyistä useampiin toimeenpanoihin olisi perusteltua sisältyä muutosta tukevia *ohjelmia*, mikä tarkoittaisi isompaa työpanosta. Näiden panosten kannattavuus riippuu siitä, miten päihdekuntoutuksen, työhön kuntoutuksen ja mielenterveyspalvelut saadaan nivellettyä yhdyskuntaseuraamustyön kanssa toimiviksi *yhteistyömalleiksi*.

Päihdepalvelujen suunnassa yhteistyötä on ollut eniten. A-klinikkasäätiön ja Jyväskylän seudun päihdesäätiön kanssa kokeillaan rattijuopumukseen syyllistyneille tarkoitettua 10-tuntista toimintaohjelmaa. Jyväskylässä on kokeiltu muihinkin yhdyskuntaseuraamukseen liittyen käytäntöä, jossa päihdehuollon työntekijä tapaa Khl:n asiakkaita aluetoimistolla. Olennaista on sellaisten yksilöllisten kuntoutussuunnitelmien tarjoaminen ja tavoittelemisen, jotka mahdollistavat yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen ja siitä suoriutumisen, ja seuraamuksen aikaisten yhteistyökäytäntöjen kehittäminen niin, että asiakkaan sitoutuminen vahvistuu ja kuntoutus voi mahdollisimman usein jatkua seuraamuksen päätyttyä. Näin yhdyskuntapalvelu (tai muu yhdyskuntaseuraamus) toimii luontevana päihdekuntoutukseen motivointi- ja rekrytointiareenana, ja toimeenpanoon itseensä voi liittyä vaihtelevasti päihdekuntoutuksen aineksia: motivointityötä ja osassa toimeenpanoja myös toimintaohjelmia.

Mahdollisuudet ja halu yhteistyöhön vaihtelevat kunnissa nykyisellään erittäin paljon. Ensi vaiheessa tarvitaan kokeiluja ja kokemusten levittämistä toimivista yhteistyömalleista.

Mielenterveyspalveluissa on sama asetelma, koska yhdyskuntapalveluun tuomitseminen on toisinaan mahdollista vain, mikäli syytetty sitoutuu hoitoon. Sen sijaan henkilöille, joiden työelämän valmiudet ovat hyvin heikot, yhdyskuntapalvelua voidaan tuomita, ja silloin seuraamus voi virittää työ- tai aktiivielämään kuntoutuksen tarpeita. Yhdyskuntapalvelun kokemukset voivat olla erityisen merkittäviä, jos tuomittu on ollut pitkään työelämän ulkopuolella tai ei ole koskaan ollut työelämässä. Varsinaisille työmarkkinoille pyrkimisen lisäksi kyseessä voi olla muu toimintakyvyn parantaminen.

2.3.4 Tieto

Tiedon tarve

Yhdyskuntapalvelussa tarvitaan ennen kaikkea sellaista asiakasta koskevaa tietoa, jonka avulla voidaan arvioida hänen suoriutumistaan yhdyskuntapalvelusta. Arviointi koskee ajankohdan tilannetta, joten vanhoilla arvioilla on lähinnä vihjearvo.

Sikäli kuin toimeenpanoaikana pyritään samalla tukemaan asiakkaan selviytymistä yhteiskunnassa, kiinnostavuutta on sillä, mitkä tekijät liittyvät rikoskäyttäytymiseen, mitä vahvuustekijöitä on ja miten asiakas itse suhtautuu. Tässä aiemmin kertynyt tieto voi olla hyödyksi. Kyse on useimmiten yhdyskuntaseuraamusten ja lausuntotyön yhteydessä aiemmin kertyneestä tiedosta. Vuonna 2001 vankilasta vapautuneista (3918) aloitti 9 % (344) viiden vuoden sisällä yhdyskuntapalvelurangaistuksen.

Tiedon kertyminen ja käytettävyys

Yhdyskuntapalvelussa kertyy osasta asiakkaita tietoa, jota voidaan käyttää muussa rikosseuraamustyössä. Käytettävyyden kannalta tarkoituksenmukaisinta on tietystä paikasta löydettävä, ko. ajankohtaan sidottu loppuarviointitieto, joka sisältää tärkeimmät huomiot asiakkuusajalta.

Soveltuvuusselvitysvaiheen n. 5600 asiakkaasta vuodessa noin tuhannelle tuomitaan muu seuraamus kuin ehdoton vankeusrangaistus, yhdyskuntapalvelu tai muu yhdyskuntaseuraamus. Näistä osasta pyydetään myöhemmin lausuntoa, jolloin aiempia tietoja voidaan käyttää lähtökohtana. Tyynestä tiedot poistuvat, jos uutta asiakkuutta ei ole syntynyt runsaan kahden vuoden kuluttua tuomiotietojen kirjaamisesta. Tietoihin sisältyy harvoin sellaista arvokasta ja vaikeasti uudelleen selvitettävää, että pidempi säilyttäminen olisi perusteltua, vaikka jotkut tulevat asiakkaaksi myöhemmin. Tilanne on sama vankeinhoidon kannalta (jos ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitusta on tehty aiemmin soveltuvuusselvityksiä).

Noin 1200-1300 soveltuvuusselvitysassiakkaalle tuomitaan ehdoton vankeusrangaistus. Heistä noin 800:sta ei ole voitu tehdä arviointia, koska syytetty ei ole ottanut yhteyttä. Noin 500 henkilöstä lausunto on ollut kielteinen. Viime mainituista Khl:n suoriutumisarviointitietoja voitaisiin käyttää vankeusrangaistuksen suunnittelussa, joskin arvioiden taso ja käytettävyys vaihtelee. *Valvontarangaistus* merkitsee toteutuessaan, että merkittävä osa näistä asiakkaista tuomitaankin valvontarangaistukseen eikä ehdottomaan vankeuteen.

Noin kahdelle sadalle soveltuvaksi arvioidulle henkilölle tuomitaan ehdoton vankeusrangaistus, yleensä siksi että heille on tuomittu jo useita aiempia yhdyskuntapalveluja. Näistä Khl:lla on toimeenpanoissa kertynyttä seurantatietoa. *Valvontarangaistuksen* toteutuessa heidät tuomittaisiin yleensä siihen.

Noin 3300 henkilölle tuomitaan yhdyskuntapalvelua. Näistä valtaosasta ei nykyisin kerry mainittavaa lisätietoa toimeenpanoajalta. Jonkinasteisia työskentelysuunnitelmia tehdään yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen ja osin kuntoutuksen tukemiseksi arviolta vajaalle neljännekselle. Näistä pieni osa on toimintaohjelmiin osallistuvia, joiden osallistumistiedot kirjataan. Työskentelysuunnitelmien tavoitteiden toteutuminen arvioidaan useimmiten määrämuotoisin merkinnöin, harvemmin lisäksi sanallisesti.

Yhdyskuntapalvelun loppuun suorittaneista noin 12 % aloittaa kolmen vuoden kuluessa ehdottoman vankeusrangaistuksen. Näistä yhdyskuntapalvelussa kertynyttä tietoa on vaihtelevasti.

Noin 550 henkilön yhdyskuntapalvelun suorittamatta jäävä osa tuomitaan vuosittain muunnettavaksi ehdottomaksi vankeudeksi. Näistä tietoja yhdyskuntapalveluajalta on useimmiten keskimääräistä enemmän, joistakin kuitenkin niukasti, koska tuomittu ei ole ryhtynyt käytännössä suorittamaan rangaistusta. Muunnetut vankeusrangaistukset ovat yleensä lyhyitä, ja osa niistä tultaneen tulevaisuudessa suorittamaan valvontarangaistuksena. Osalla kyse kuitenkin on sen pituisista rangaistuksista, että tietoa tarvitaan vankeusajan suunnitteluun.

2.3.5 Yhdyskuntapalvelun kehitys

Yhdyskuntapalvelussa tultaneen lisäämään lähitulevaisuudessa muun kuin työpalvelun enimmäismäärää. Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset työryhmämietinnön esityksen suuntaisesti. Toimeenpanoon voisi silloin sisältyä useampi lyhyt ohjelma (esimerkiksi ”Viisi keskustelua muutoksesta” sekä Liikenneturvaohjelma tms.). Esteitä ei olisi myöskään erilaisille asiakkaille sopivien erimittaisten päihdeinterventioiden kehittämiseksi yhdyskuntapalveluun. Perusajatuksena on todennäköisesti Khl:n motivoivien ohjelmien ja yksilöllisten kuntoutuspolkujen yhdistäminen. Kehittäminen voinee käytännössä edetä vain kokeiluina yhteistyöhön halukkaiden päihdehuollon organisaatioiden kanssa ja sen jälkeen markkinoimalla malleja kokeilujen tulosten perusteella.

Iisalmen tehostetun yhdyskuntapalvelun kokeilu osoitti, että lisäämällä erityistukea vaikeimmin selviytyville ja keskeytymisaltteimmille asiakkaille voidaan saada näitä suoriutumaan yhdyskuntapalvelusta. Päihdeongelmiin ja rikoksettomaan elämään vaikuttaminen sosiaali- ja työvoimahallinnon kanssa yhteisiä käytäntöjä kehittämällä jäi kokeilussa vähälle, joten tähän tarvittaisiin jatkoselvityksiä. Ryhmämuotoista yhdyskuntapalvelua kokeillaan Oulussa. Myös ryhmämalliin voisi mahdollisesti kytkeytyä tulevaisuudessa erityisiä työhön ja aktiivielämään kuntoutuksen tavoitteita, koska yleisten palvelujen toimijat tavoittaisivat ryhmämallissa kerralla suuremman asiakasjoukon.

Valvontarangaistuskokeilu vaikuttanee toteutuessaan siten, että kaikkein päihdeongelmallisimmat asiakkaat poistuvat yhdyskuntapalvelusta. Tämä yhdessä muun kuin työpalvelun lisäämisen kanssa helpottanee palvelupaikkojen järjestämisongelmaa ja palvelupaikkojen säilymistä. Olemassa olevan palvelupaikkajärjestelmän säilyminen osana yhdyskuntapalvelun toimintaympäristöä onkin ehdottoman tärkeätä.

2.4 Valvontarangaistus

2.4.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet

Valvontarangaistusta on suunniteltu kokeiltavaksi koko maassa, ja kokeilu voinee alkaa 2010. Valvontarangaistuksia on oletettu tuomittavan vuodessa noin tuhat. Rangaistuksen kohdejoukkoa on hahmoteltu Sähköiset valvontamenetelmät -työryhmämietinnössä. Khl:n mietintöä koskevassa lausunnossa on pyritty tarkentamaan kohderyhmän kuvausta sen perusteella, mitä tiedetään yhtäältä soveltuvuusselvitysasiakkaista, joille on tuomittu enintään 8 kk ehdoton vankeusrangaistus ja toisaalta henkilöistä, joiden yhdyskuntapalvelu on muunnettu takaisin vankeudeksi. Valvontarangaistusta on ehdotettu tuomittavan enintään 4 kk ehdottoman vankeuden sijasta silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiseen on aiemmista ykp-tuomioista tai muista painavista syistä aiheutuva este. Viime mainitussa tapauksessa kyse on tavallisesti päihdeongelmasta, joka estää yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen. Verrattuna yhdyskuntapalveluasiakkaisiin valvontarangaistukseen tuomittavien voi ennakoita eroavan seuraavasti (*liite 7*):

- naisten osuus lievästi pienempi
- päärikos harvemmin joskin silti useimmissa tapauksissa rattijuopumus, useammin omaisuus-, huume- tms. rikos (ei kuitenkaan henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos)
- arvioitu uusimisriski suurempi
- päihteiden raskas ongelmakäyttö selvästi yleisempää
- työttömien osuus huomattavasti suurempi
- päätulonlähteenä selvästi useammin viimesijainen toimeentulotuki
- ammatillinen koulutus jonkin verran harvemmillä
- sosiaalisten sidosten, ajankäytön, asenteiden sekä ajattelun ja käytöksen arvioitu altistavan uusiin rikoksiin selvästi useammin.

Valvontarangaistukseen tuomittavista osalla perusteena tulisi olemaan aiempien yhdyskuntapalvelujen lukumäärä. Tällaiset tuomitut ovat suoriutuneet yhdyskuntapalveluista. Heidän elämäntilanteensa mukaan lukien päihteiden käyttö on verrattain hallinnassa. Ongelmat ja palvelutarpeet kasautuvat sitä selvemmin niille, joiden ei ole arvioitu suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta. Valvontarangaistuksia on oletettu tuomittavan noin 1000 vuodessa. Näistä selvä enemmistö tulisi olemaan viime mainittuja.

2.4.2 Valvontarangaistuksen prosessi ja luonne

Valvontarangaistus tulee nykyisen ehdotuksen mukaisena kestämaan lyhimmillään kaksi viikkoa, enimmillään runsaat 2,5 kk ja useimmiten muutaman viikon. Rangaistukseen kuuluu olinpaikkavelvoite, päihteettömyysvelvoite sekä toimintavelvoite, joka sisältää "työtä, koulutusta, kuntoutusta, valvontatapaamisia, tehtäviä ja toimintaohjelmia tai muuta vastaavaa, tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävää ja edistävää toimintaa". Lyhyen rangaistuksen aikana kyse on yleensä muutoksen käynnistämisestä ja motivaation vahvistamisesta. Pysyvämpien tulosten saamiseksi toimivat yhteistyömallit ja jatkojärjestelyt päihdekuntoutuksen yms. kanssa ovat erittäin tärkeitä.

Toimeenpanovaihetta ja rangaistukseen tuomitsemista edeltää vastaava lausuntovaihe kuin yhdyskuntapalvelussa. Jos arvioidaan, että syytetty ei suoriutuisi yhdyskuntapalvelusta, tehdään myös valvontarangaistus selvitys. Mietinnössä on arvioitu selvityksiä tehtävän noin 1400 vuodessa. Vuosittain enintään 8 kk ehdottomia vankeusrangaistuksia on 9000-10000. Soveltuvuus selvityksiä pyydetään käytännössä myös tapauksissa, joissa tuomitaan muu

rangaistus (yli 8 kk ehdoton, sakko, ehdollinen vankeus tms.), Kun soveltuvuus selvityksiä on pyydetty noin 6600 vuodessa, ainakaan 3000 jutussa soveltuvuus selvitystä ei ole jostain syystä pyydetty. Valvontarangaistuksen voi olettaa lisäävän valvontapyyntöjä selvästi enemmän kuin 1400:lla (vaikka vankeuden yläraja on vain 4 kk). Toisaalta sellaisten tapausten osuus, joissa lausuntoa ei voida tehdä, koska syytetty ei ota yhteyttä, lisääntynee uudessa kohderyhmässä.

Valvontarangaistusselvitysvaihe

Työryhmän esityksen mukaan Khl:n laatima valvontarangaistusselvitys sisältäisi alustavasti rangaistuksen sisällön, mm. tietoja toimintavelvoitteesta. Valvontarangaistuksen odotetaan edistävän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisevän uusien rikosten tekemistä, ja nimenomaan toimintavelvoitteen tulisi vaikuttaa tähän. Valvontarangaistuksen tuomitseminen edellyttää tuomitun suostumusta ja siis velvoitteiden hyväksymistä. Päihdeongelmaan vaikutuksen toimintakykyyn katsotaan olevan arvioinnissa keskeistä. Päihdeongelman vakavuuden ja mahdollisen hoidon tarpeen pitäisi vaikuttaa toimintavelvoitteen sisältöön. Soveltuvuus selvitykseen verrattuna uutta on asunnon sopivuuden arviointi ja muiden asunnossa asuvien kuuleminen.

Toimintavelvoite voidaan suunnitella syytetyn päihdekuntoutuksen, työhön kuntoutuksen tms. tarpeiden mukaan sopivaksi. Koska rangaistus edellyttää tuomitun suostumusta, kyse on samalla motiivintyöstä. Tilanne on tälle otollinen, koska toimintavelvoitteesta, esim. rikoskeskusteluista, toimintaohjelmasta tai yksilöllisesti suunnitellusta päihdekuntoutuksesta kieltäytyminen johtaa useimmiten ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistuksen ajan täydellinen päihdeettömyys antaa tilaisuuden yleensäkin tarpeellisten asioiden kuntoon saattamiselle.

Palvelusuunnitelman laatimisvaihe

Valvontarangaistukseen tuomitulle on laadittava toimeenpanosuunnitelma viipymättä rangaistuksen tultua täytäntöön pantavaksi. Tuomitun ilmoittauduttua Khl:n aluetoimistoon hänen tilanne arviointinsa päivitetään ja tuomioistuimen käsittelyssä ollut alustava toimeenpanosuunnitelma täsmennetään.

Toimintavelvoitteen määrä on työryhmän esityksen mukaan 10-40 tuntia viikossa. Työssä kokopäiväisesti käyvien toimintavelvoitteeseen voitaneen sisällyttää vain jokin toimintaohjelma ja rikoskeskustelut. Työssä käyvien osuus jäänee pieneksi, ja useimpien toimintavelvoitteeseen tulee siten kuulumaan toimintaohjelmia, päihdekuntoutusta yms.

Erityisen työskentelysuunnitelman laatiminen, ts. yksilöllisten kuntoutustavoitteiden kirjaaminen ja toteutumisen arviointi, vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta useimmille valvontarangaistusasiakkaille.

Toimeenpanovaihe

Valvontarangaistukseen tuomituista osalla, lähinnä työssä käyvillä ja opiskelevilla toimeenpano merkitsee lähinnä olinpaikka- ja päihdeettömyysvelvoitteiden valvontaa. Valtaosalla kuitenkin toimintavelvoitteen toteuttaminen edellyttää Khl:lta toimintaohjelmien järjestämistä tai kolmannen osapuolen kanssa suunniteltua päihdekuntoutus-, työhön kuntoutus- tms. toimintaa. Ohjelmien käyttöä valvontarangaistus lisääsi voimakkaasti, koska siinä ainoana yhdyskuntaseuramuksena voidaan velvoittaa osallistumaan ohjelmaan.

Palveluehtojen rikkomistapaukset, jotka liittyvät päihdeongelmiin, johtavat valvontarangaistuksessa esityksen mukaan vankeudeksi muuntoon. Koska retkahdusten käsittelyyn ei ole mahdollisuutta valvontarangaistuksen sisällä, tämä mahdollisuus olisi järjestettävä esim. vankeusajalle.

Loppuarviointivaihe

Työskentelysuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamisen käsittely olisi luontevaa määritellä kuuluvaksi aina valvontarangaistusprosessiin. Vankeudeksi muunnettavissa toimeenpanoissa käsittely tapahtuisi ilmeisesti luontevimmin vankilavaiheessa.

Kuten yhdyskuntapalvelussakin, loppuun suoritetuissa toimeenpanoissa, joissa työttömän, päihdeongelmaisen tms. asiakkaan elämäntilanne on kohentunut, kuntoutumistavoitteen kannalta olisi tarkoituksenmukaista arvioida kokemuksia lähtien siitä, ettei saavutettuja asioita hukata vaan työhön kuntoutuminen tms. saa jatkoa. Vähimmillään eriteltäisiin ja tehtäisiin näkyväksi seuraamusajan myönteiset sekä parantamista vaativat puolet ja autettaisiin asiakasta käsittelemään ambivalensseja, joita 'määräaikainen elämänmuutoskokeilu' on tuottanut. Muutokseen virittyneen asiakkaan tukeminen kuntoutuspalveluihin edellyttää uusien yhteistyömallien kokeilua ja kehittämistä.

2.4.3 Toimintaympäristö

Valvontarangaistukseen tuomitun on olinpaikkavelvoitteen nojalla oltava kotonaan muulloin kuin toimintavelvoiteaikana. Olinpaikkavelvoitetta valvotaan ainakin kahdesti tapahtuvilla käynneillä.

Muiden kuin yksin asuvien perheet tms. ovat tietoisia rangaistuksesta, ja toimeenpanon valvonta koskee myös heitä. Koska päihdeongelmia on usein myös tuomittujen omaisilla, päihdeettömyys- ja toimintavelvoitteilla ja yhteisellä sitoutumisella valvontarangaistukseen voi olla myönteisiä vaikutuksia koko perheenkin tilanteeseen. Esim. päihdekuntoutuksessa voitaisiin ottaa huomioon myös puoliso.

Työssä olevien tai opiskelevien työ- tai opiskelupaikan kanssa on sovittava rangaistuksen suorittamiseen ja sen valvontaan liittyvistä menettelyistä.

Kuntoutustavoitteiden kannalta on ratkaisevan tärkeää, että lyhyenä rangaistusaikana ja tuomitun ollessa raittiina tehtävä motivointi liittyy päihdehuollon, työvoimapalvelujen, mielenterveyspalvelujen tms. toimintaan. Kuten yhdyskuntapalvelussakin, mahdollisuudet ja halu yhteistyöhön vaihtelevat nykyisellään erittäin paljon kunnissa. Ensi vaiheessa tarvitaan kokeiluja ja kokemusten levittämistä toimivista yhteistyömalleista.

2.4.4 Tieto

Tiedon tarve

Valvontarangaistuksen lausuntovaiheessa tarvitaan sellaista asiakasta koskevaa tietoa, jonka avulla voidaan arvioida valvontarangaistuksen edellytyksiä ja suunnitella sen sisältöä. Koska arviointi koskee ajankohdan tilannetta, vanhoilla arvioilla on lähinnä vihjearvo.

Toimeenpanon kuntoutustavoitteen kannalta kiinnostavuutta on kuten yhdyskuntapalvelussakin sillä, mitkä tekijät liittyvät rikoskäyttäytymiseen, mitä vahvuustekijöitä on ja miten asiakas itse suhtautuu. Tässä aiemmin kertynyt tieto voi olla hyödyksi. Kyse on yleensä yhdyskuntaseuraamusten yhteydessä kertyneestä tiedosta. Osa valvontarangaistuspotentiaalista on suorittanut aikaisemmin ehdottomia vankeustuomioita, mutta kyse on useimmiten lyhyistä rangaistuksista, jolloin arviointitietoa ei ole.

Tiedon kertyminen ja käytettävyys

Valvontarangaistuksessa kertyy osasta asiakkaita tietoa, jota voidaan käyttää muussa rikosseuraamustyössä. Käytettävyyden kannalta tarkoituksenmukaisinta on tietystä paikasta löydettävä, ko. ajankohtaan sidottu loppuarviointitieto, joka sisältää tärkeimmät huomiot asiakkuusajalta.

Lausuntovaiheen n. 1600 asiakkaasta vuodessa arviolta 600:lle tuomitaan ehdoton vankeusrangaistus. Heistä arviolta 400:sta ei ole voitu tehdä arviointia, koska syytetty ei ole ottanut yhteyttä. Arviolta 200 henkilöstä lausunto on ollut kielteinen. Viime mainituista Khl:n suoriutumisarviointitietoja voitaisiin käyttää vankeusrangaistuksen suunnittelussa, joskin arvioiden taso ja käytettävyys vaihtelee.

Valvontarangaistuksia arvioidaan tuomittavan 1000 vuodessa. Näistä oletettavasti laaditaan toimeenpanosuunnitelman lisäksi työskentelysuunnitelma. Valtaosan toimintavelvoitteeseen kuulunee osallistuminen ainakin yhteen toimintaohjelmaan, ja osallistumistiedot kirjataan. Työskentelysuunnitelmien tavoitteiden toteutuminen arvioidaan useimmiten määrämuotoisin merkinnöin, harvemmin lisäksi sanallisesti.

Valvontarangaistuksen suorittaneista voi olettaa tulevan suorittamaan ehdotonta vankeusrangaistusta muutaman vuoden sisällä vielä pienemmän osan kuin yhdyskuntapalveluasiakkaista. Valvontarangaistuksen tuomitsemiselle ei olla asettamassa enimmäisrajaa, joten valvontarangaistus voi toimia osalle asiakkaista eräänlaisena puskurina, joka vähentää siirtymisiä yhdyskuntaseuraamuksista ehdottomiin vankeusrangaistuksiin.

2.4.5 Valvontarangaistuksen kehittämistä

Valvontarangaistusta on suunniteltu kokeiltavaksi koko maassa 2010 alkaen. On oletettavaa, että siihen tehdään muutoksia kokeilun perusteella. Tässä vaiheessa valvontarangaistuksen kaavaillaan koskevan enintään neljän kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittavia, joten avoimeksi jää mm. se, kehitetäänkö valvontarangaistusta tai mahdollisesti muuta yhdyskuntaseuraamusta koskemaan yli neljän ja enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeuteen tuomittavia, joita ei voida tuomita yhdyskuntapalveluun.

2.5 Vankeus

2.5.1 Asiakkaiden profiilit ja palvelutarpeet

Tutkintavangit

Tutkintavankeja oli 1.3.2008 noin 550, mikä on 14,5 % kaikista vangeista. *(liite 10b)* Ulkomaalaisia heistä oli 21 % ja naisia 9 %. Vuoden 2007 aikana tutkintavankeja päästettiin vapaaksi vajaa 1000 ja yhtä monelta tutkintavankeus päättyi vankilassa. Tutkintavankeuden keskimääräinen pituus on 3,6 kuukautta. Vankirakennekartoituksen 1.5.2007 mukaan liki 40 % tutkintavangeista oli syytteessä väkivaltarikoksista (henkirikos, pahoinpitely). Iältään yli puolet oli 25-39 –vuotiaita. *(liite 8)* Kaikkia vankeja koskevat maakuntajakaumat on esitetty liitteessä 9.

Tutkintavankien elämäntilanteesta ja heidän problematiikastaan ei kerätä vankeinhoitolaitoksessa tarkempaa taustatietoa. Työkokemuksen perusteella arvioiden suurimmalla osalla heistä on päihdeongelmia, puutteellisesta tai työelämänvaatimuksia huonosti vastaavasta koulutuksesta johtuvia työllistymisongelmia, pitkäaikaistyöttömyyden aiheuttamia toimeentulo-ongelmia sekä toimintakykyä alentavia sairauksia. Monella tutkintavangilla on lisäksi jo aiempaakin kokemusta rikosseuraamusalan asiakkuudesta.

Palvelutarve

Leimallista vankeinhoidossa tutkintavangeille annettaville palveluille on, että akuutit asiat hoidetaan. Palvelutarpeeseen ja palvelutarjontaan vaikuttaa myös se kuuluuko vanki vain lyhyen aikaa vankilassa olevien vai pidempään tutkintavankeudessa olevien ryhmään. Tutkintavankeusvaiheeseen ei liity pääsääntöisesti vangin elämäntilanteen kartoittamiseen tai muuttamiseen pyrkivää suunnitelmallista työskentelyä eikä tutkintavangeille voida asettaa mitään vankilan toimintoihin osallistumiseen liittyviä velvoitteita. Heille ei tehdä palvelutarvearviota, mutta kokemuksen perusteella voi päätellä, että tutkintavankien palvelutarpeet kohdistuvat sosiaali-, päihde- ja terveyspalveluihin sekä työvoima- ja koulutuspalveluihin. Pääasiallisesti tutkintavangit käyttävät vankeinhoitolaitoksessa terveydenhuollon ja sosiaalityön palveluja, joiden kautta heillä on mahdollisuus saada kriisiluonteista apua ja tukea joko rikosseuraamusalan henkilöstön tai vankilan ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden (sosiaalitoimi, terveyskeskukset, sairaalat jne.) järjestämänä. Pidempään laitoksessa olevat tutkintavangit saattavat osallistua myös laitoksen toimintoihin (työ, opiskelu, päihdekuntoutus). Tutkintavankeusaikana ei mielellään käynnistetä pidempään koulutukseen tai ohjelmiin osallistumista, koska tämä tulisi tehdä suunnitelmallisesti. Tutkintavanki saattaa vapautua varsin yhtäkkisesti tuomioistuimen istunnon jälkeen, minkä vuoksi tutkintavangin vapauttamista ei useinkaan erityisemmin valmistella.

Vankeusvangit

Vankiloissa oli vajaa 3000 vankeusvankia 1.3.2008. *(liite 10b)* Heistä naisia oli 177 eli 6 %. Ulkomaalaisia oli n. 8 %. Lyhyen aikaa, maksimissaan vuoden vankilassa olevia oli Vankirakennekartoituksen 1.5.2007 mukaan suuri osa vankeja (noin 40 %). Heistä noin 10 %:n ennakoitiin olevan vankilassa alle 3 kuukautta. Toisaalta yli 60 %:n ennakoitiin olevan vankilassa yli vuoden ja noin yksi viidesosan pidempään kuin neljä vuotta. Toisaalta vankilasta vapautuneista 40 % on ollut vankilassa korkeintaan 3 kuukautta ja yli vuoden joka neljäs. Ensikertalaisia oli 30, 5 %. Vähintään viidettä kertaa vankilassa oli vangeista reilu kolmasosa.*(liite 8)*

Rangaistusta suorittavista vangeista 75 % oli 25 – 49 -vuotiaita. Alle 25-vuotiaiden osuus oli 12 % (n. 350 vankia). Perusopetuksen oppimäärä puuttuu noin 6 %:lta ja jotain ammatillisia opintoja on noin kolmanneksella Opetushallituksen selvityksen mukaan. Väkivaltarikoksesta tuomittua rangaistusta suoritti noin 40 %. Seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista vuonna 2001 selvittänyt toimikunta nimesi riskiryhmiksi

ensikertaiset (erityisesti nuoret), jatkuvassa vankilakierteessä olevat ja pitkäksi ajaksi laitosolosuhteisiin eristetyt. Näillä kriteereillä mitaten Suomen vankiloissa on huomattava määrä rikosten uusimisiriskin omaavia, yhteiskuntaan integroivien toimien tarpeessa olevia vankeja. Sen lisäksi osa vangeista muodostaa laitosaikana turvallisuusriskin, joka on otettava huomioon sekä laitossijoituksissa että arkipäivän työssä vankilassa. Ryhmän kokoa on vaikea arvioida, mutta laitosturvallisuuden tarpeeseen vaikuttavat mm. rikos, laitosturvallisuuden ja rikollisjengin jäsenyys.

Tutkimusten mukaan oikein kohdistetuilla, ajoitetuilla ja tarpeita vastaavilla menetelmillä on mahdollista edistää vankien elämänhallintaa. Rangaistus tulee 01.10.2006 voimaan astuneen lainsäädännön mukaisesti toimeenpanna suunnitelmallisesti tavoitteena valmiuksien saaminen rikoksettomaan elämäntapaan, yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen ja rikosten ehkäisy. Vankien rikosten uusimisiriskiä kartoitetaan sijoittajayksikössä lähinnä pitkäaikaisvangeille tehtävällä riski- ja tarvearviohaastattelulla, jonka perusteella vangille laaditaan hänen kanssaan yhteistyössä vankeusaikaa ja vapautumista koskeva rangaistusajan suunnitelma. Suunnitelmaan kirjattujen, uusimisiriskiä pohjautuvien, tavoitteiden toteutumista seurataan laitoksessa, jossa vanki suorittaa tuomiotaan.

Vuonna 2007 tehtyjen rangaistusajan suunnitelmien tarkastelu mahdollistaa pitkittäisleikkauskuvan muodostamisen vankilaan tulevista. Vuonna 2007 tehtiin Suomen viidessä sijoittajayksikössä yhteensä noin 4400 rangaistusajan suunnitelmaa. *(liite 10a)* Suunnitelmia tehtiin 94 %:lle vankeusvangeista. Osalla suunnitelman teko oli vielä kesken vuoden vaihteessa. Vähintään yksi tavoite asetettiin alle 6 kuukauden tuomiota suorittavista vangeista noin 1000:lle ja yli 6 kuukauden tuomiota suorittavista noin 1400 vangille. Yhteensä vähintään yksi tavoite asetettiin joka toiselle. Vuonna 2007 laadituista riski- ja tarvearvioista (RITA) tehdyn tilastoinnin perusteella on todettavissa, että yli puolella lähinnä pitkäaikaisista¹ mies- että naisvangeista on puutteellinen työhistoria ja ammatillisen koulutukseen/työtaitojen kehittämiseen liittyviä tarpeita. Nämä vajeet aiheuttavat merkittäviä toimeentulovaikeuksia: noin 70 % vangeista sai toimeentulonsa toimeentulotuesta tai ei muutoin pystynyt selviytymään menoistaan sen hetkisillä tuloillaan. Itsehillinnän puute ja impulsiivinen väkivaltaisuus ovat ongelmia yli 50 %:lla vangeista. Erityisesti miesvangeilla on ongelmia tunnistaa omia ongelmallisia elämäntapoja ja lisäksi 2/3:lla on puutteita ongelmanratkaisutaidoissa. Pääteiden käyttö nostaa vankien uusimisiriskiä huomattavasti. Naisvangit näyttäisivät olevan motivoituneempia varsinkin alkoholi-ongelmansa hoitamiseen, mutta myös miesvangeista päihdehoitoa ilmoitti haluavansa 2/3. Myös rikollista elämäntapaa vahvistavalla kaveripiirillä arvioidaan olevan suuri merkitys uusintarikollisuudelle: noin 60 %:lla naisvangeista ja 70 %:lla miesvangeista on kaveripiiriin liittyvää problematiikkaa. Noin puolella miesvangeista on rikosmyönteisiä asenteita, naisista vain runsaalla viidenneksellä. Hyvän pohjan työlle muodostaa se, että miehistä noin puolella ja naisista jopa ¾:lla on muutosmotivaatiota.

Terveystutkimuksen alustavien tietojen *(liite 8)* mukaan jokin päihderiippuvuus on 90 %:lla miesvangeista. Persoonallisuushäiriö on 70 %:lla, antisosiaalinen persoonallisuushäiriö 50 %:lla. Sen lisäksi 15 % on diagnosoitu psykopaateiksi ja joka toisella on C-hepatiitti. (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006) Terveystutkimukseen liittyvän Tiina Tuomisen tutkimuksen alustavien tietojen mukaan vaikeuksia lukemisessa ja kirjoittamisessa esiintyi lähes puolella vangeista, laaja-alaisista ongelmista kärsi 16 %. Myös AD/HD-piirteitä oli noin puolella. Terveystilanne on johtanut työkykyvajeisiin, joita työ- ja toimintakyvyn arviointitietojen perusteella on noin puolella.

¹ Niiden lähinnä lyhytaikaisten vankien, joille ei tehdä riski- ja tarvearvioita, palvelutarpeista ei ole tarkkoja tietoja. Rikosseuraamusvirastossa on parhaillaan tekeillä tutkimus lyhytaikaisista vangeista.

Palvelutarve

Edellä esitettyjen tilastotietojen perusteella voi todeta, että keskeisiksi tekijöiksi uusimisriskin pienentämisen kannalta kohosivat ammatilliseen koulutukseen ja työllisyyteen, ajatteluun ja käyttäytymiseen sekä päihdeiden käyttöön liittyvät uusimisriskitekijät. Myös terveydellisiin ongelmiin tulee puuttua vankila-aikana.

Vankeusrangaistusta suorittavien palvelutarve liittyy näin ollen päihdehuollon palveluihin, koulutus- ja työvoimapalveluihin sekä palveluihin, joilla voidaan vaikuttaa vankien ajatteluun ja käyttäytymiseen. Tukea tarvitaan siis yhtäaikaistakin sekä elämänhallinnan vajeiden että aineellisten edellytysten parantamisessa. Jotain lääketieteellistä hoitoa tarvitsee valtaosa, 90 % vangeista. Suurimmalla osalla vangeista tulisi olla mahdollisuus eritasoiseen päihdekuntoutukseen riippuen heidän tilanteestaan ja rangaistuksen pituudesta. Suurimman uusimisriskin omaavien tulisi voida päästä kognitiivisia taitoja parantaviin ja rikosten tekoa vähentäviin ohjelmiin. Nämä vangit eivät kuitenkaan ole aina motivoituneita elämäntapansa muuttamiseen, minkä vuoksi motivoivan työskentelyn tarve on suuri. Alentuneen työkyvyn johdosta monet tarvitsevat myös työhönkuntoutusta.

Vuonna 2007 vapautui noin 4600 vankeusvankia ehdonalaisesti. Vapautumisvaiheessa vankien palvelutarvetta kartoitetaan laatimalla vapauttamissuunnitelma. Vuonna 2007 tehtiin yhteensä lähes 1700 vapauttamissuunnitelmaa. Vankilasta vapautuvien eri palveluiden tarve on suuri ja monesti tulisi voida jatkaa kuntoutusta, terveydenhuollon palveluita, opiskelua tai muuta jo vankilassa aloitettua toimintaa. Työhallinnon palvelujen tarve oli 62 %:lla, päihdehuollon palvelujen tarve 40 %:lla, koulutuspalvelujen tarve 34,5%:lla, velkaselvittelyn tarve 45 %:lla ja asunnon järjestämisen tarve 36 %:lla vapautuvista. Suunnitelma laadittiin verkostotyönä vain runsaalle prosentille niistä joille vapauttamissuunnitelma tehtiin. Normaalit koulutus- ja työvoimapalvelut tavoittavat huonosti tähän kohderyhmään kuuluvia eikä vanki taustansa vuoksi tule usein valituksi koulutukseen tai työllistymistä edistäviin toimiin. Myös vankien kyky kiinnittyä muihin yhteiskunnan peruspalveluihin on heikko, koska palvelujärjestelmä on rakennettu yleensä väestöä silmälläpitäen. Kohderyhmä olisi tuettavissa lähinnä pitkäjänteisesti toimivien, kokonaisvaltaisten erityispalveluin.

Yksilöllisintä ja verkostoituneinta yhteistyö on niillä vapautuvilla, jotka päästetään ennen ehdonalaista vapautumista maksimissaan kuuden kuukauden mittaiseen *valvottuun koevapauteen*. Valvottu koevapaus on kontrolloitu vapautumiseen valmistautumisvaihe, jolla pyritään vaikuttamaan myös ensimmäisten erityisen riskialttiiden vapautumiskuukausien rikosten uusimisriskiä vähentävästi. Valvotussa koevapaudessa oli vuonna 2007 keskimäärin 22 vankia/päivä. Koko vuonna valvotun koevapauden aloittaneita oli noin 100. Koevapauteen sijoitettujen ryhmää voidaan kuvata seuraavasti: vajaa viidennes heistä oli naisia, $\frac{3}{4}$ oli täyttäneet 30 vuotta. Väkivaltarikos tai ryöstö oli lähes joka toisella ja huumausainerikos 14 %:lla mutta yli puolet oli ensikertaisia. Lähes kaikkien rangaistuksen pituus oli vähintään vuoden mutta vähintään 4 vuoden rangaistus oli 40 %:lla. Vaikka koevapauteen sijoitetuilla ei yleensä ollut kovin pitkää rikosuraa vankilakertaisuuden kannalta, heillä oli usein ilmeisesti pitkähkön vankila-ajan vuoksi erityisiä ongelmia yhteiskuntaan sijoittumisessa. Toimintavelvoite valitaan siten, että sillä voidaan toteuttaa rangaistusajan suunnitelmaa ja auttaa sitä kautta siviiliin sopeutumista. Koevapaus onnistui hyvin ja se peruutettiin vain 5:ltä.

Toimeenpanosuunnitelman valmisteluvaiheessa panostetaan valvottuun koevapauteen lähtevien rangaistusajan suunnitelman toteuttamisen jatkumoon, suunnitelmaan pohjautuvaan palvelutarpeeseen, jatkumon toteuttamiseen osallistuvien yhteistyöhön ja koevapaudessa olevan

omaan vastuullisuuteen. Yhtä vankia kohden käytettiin vuonna 2007 ksm runsas viikko koevapauden valmisteluun ja 1,5 viikkoa sen valvontaan. Nykyisillä henkilöstöresursseilla ei ole mahdollista tehdä yhtä intensiivistä työtä kaikkien vapautuvien kanssa. Muiden vankien vapauttamisen valmisteluun on Tarmo-tietojen² perusteella käytetty pari tuntia. Joidenkin esim. nuorten ja päihdekuntoutuksessa olleiden vapauttamisen valmisteluun saatetaan paneutua perusteellisesti kun taas suuri osa vapautuvia jäänee hyvin vähäiselle tai olemattomalle valmistelulle.

Sakon muuntorangaistusta suorittavat

1.3.2008 vankiloissa oli vajaa 150 sakon muuntorangaistusta suorittavaa, joista 14 % oli naisia. Vuonna 2007 vapautui vajaa 1800 sakkovankia, heistä ainoastaan 30 avolaitoksista. Runsa puolet oli vankilassa korkeintaan kuukauden. Noin 60 % sakon muuntorangaistuksista johtuu näpistyksistä (50 %, jos muu rangaistus sakon muuntorangaistuksen ohella). Seuraamukseen tuomitut ovat usein tehneet yhteisöä häiritseviä pienehköjä rikoksia. He ovat usein päihdeongelmaisia, maksukyvyttömiä ja vahvasti syrjäytyneitä. Elämäntilanteestaan, terveystilastaan ja fyysinen kuntonsa heikkoudesta johtuen he käyttävät vankilassa paljon terveydenhuoltopalveluita. (Hallituksen esitys 164/2007, s. 6-9) Myös sosiaalityön ja päihdehoidon tarve on suuri. (*liitteet 8, 10a ja 10b*)

2.5.2 Vankeusprosessi

Vankeusprosessi voidaan jakaa seuraaviin vaiheisiin:

1. Tulovaihe, johon kuuluvat tutkintavankeus ja arviointi sekä rangaistusajan suunnittelu sijoittajayksikössä. Tulovaiheen kohdalla esitetään myös täytäntöönpanotoimien hoitaminen.
2. Toimintavaihe, joka toteutetaan joko suljetussa tai avovankilassa tai molemmissa.
3. Vapauttamisvaihe
Vapauttamisvaiheeseen kuuluu myös valvottu koevapaus.

Liitteissä 10-11 esitetään kaavio ja kartta vankeusprosessista. Kaavio on erikseen vankivirroista (*liite 10b*) ja poikittaisleikkauksena (*liite 10a*). Eri vankilajeja kuvataan seuraavassa pääsääntöisesti erikseen. Jos tekstissä käytetään termiä rangaistusvanki, ryhmään kuuluvat sekä vankeusvangit että sakon muuntorangaistusta suorittavat. Tutkintavankeusaika kestää keskimäärin 3,6 kuukautta, vankeusvankien keskimääräinen vankilassaoloaika on 8,4 kuukautta ja sakon muuntorangaistusta suorittavien 27 päivää.

Tutkintavankien tulovaihe

Vankeutta edeltää useissa tapauksissa tutkintavankeus, jonka tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Rikoksen johdosta vangittu henkilö on tutkintavanki siihen päivään saakka, jona käräjäoikeuden tuomio saa lainvoiman taikka jona hovioikeuden tuomio annetaan tai julistetaan ja vankila on antanut siitä tiedon tutkintavangille. Vuosittain tutkintavangiksi tulee vankilaan lähes 1900 henkilöä. Heistä puolet pääsee vapaaksi joko syyttömyyden toteamisen jälkeen tai odottamaan tuomioistuimen käsittelyä tai rangaistuksen suorittamista

²

Tarmo-tiedot perustuvat henkilökunnan työajankäytön seurantaan, mihin vaikuttavat hyvin monet tekijät. Sen vuoksi niitä voidaan pitää vain suuntaa-antavina.

siviilissä. Tutkintavankeusaika saattaa venyä jopa yli vuoden hovioikeuskäsittelyn vuoksi. Tutkintavankeja voidaan säilyttää myös poliisin säilytystiloissa.

Kun alioikeus on antanut tuomionsa, tutkintavanki voi suostua täytäntöönpanoon ja tyytyä tuomioon. Sijoittajayksikkö voi aloittaa rangaistusajan suunnittelun tuomitun suostumuksella saatuaan täytäntöönpanotiedot oikeudellisesta yksiköstä vankitietojärjestelmän kautta, mitä varten tutkintavanki voidaan siirtää sijoittajayksikköön. Jos tutkintavanki on ollut jo pitkään vankilassa ja rangaistusaikaa on vähän jäljellä, sijoittajayksikkö ei aina kutsu tutkintavankia sijoittajayksikköön. Tällöin voi käydä niin, että vanki ei missään vaiheessa tule tavoitteellisen uusintarikollisuutta ehkäisevän toiminnan piiriin.

Rangaistusvankien tulovaihe

Suurin osa tuomituista (vuosittain yli 3500) tulee siviilistä vankeusrangaistusta suorittamaan vankilaan. Sakon muuntorangaistusta tulee vapaudesta vankilaan suorittamaan vuodessa vajaa 2000 henkilöä. *Täytäntöönpanotoimet* alkavat siten, että oikeudellinen yksikkö lähettää täytäntöönpanokirjan tuomitun kotipaikkakunnan mukaiselle ulosottomiehelle. Ulosottomies pyytää tuomitun ulosottovirastoon sopimaan vankilaan menosta. Ulosottovirastossa tuomittu asioi yleensä toimistosihteerin kanssa ja ulosottomies perehtyy harvoin syvällisesti tuomitun tilanteeseen. Tuomittu haastatellaan/täyttää lomakkeen Tiedot tuomitun vankilaan sijoittamista ja rangaistusajan suunnittelua varten (Rikosseuraamusviraston määräys 17/011/2006/13.9.2006 Rangaistusajan ja vapauttamisen suunnitelmallinen toteuttaminen), minkä lopussa ulosottomies antaa lausuntonsa tuomitun sijoittamisesta, erityisesti avolaitossijoituksesta. Lomake antaa pohjaa rangaistusajan suunnittelulle ja sijoittamiselle. Jos tuomittu haluaa sijoittua suoraan siviilistä avolaitokseen, hänen tulee täyttää myös päihteettömyyssitoumus. Ulosottomiehellä on mahdollisuus myöntää lykkäystä sosiaalisista perusteilla. Täytäntöönpanon etenemiseen kuluu yleensä muutama viikko jo siitä syystä, että ulosottomies antaa tuomitulle aikaa tulla ilmoittautumaan. Ellei tuomittu ilmoittaudu ollenkaan, hänen asiakirjansa palautetaan Rikosseuraamusvirastoon, joka etsintäkuuluttaa tuomitun.

Ulosottomies lähettää täytäntöönpanoasiakirjat ja oman lausuntonsa sen aluevankilan *sijoittajayksikköön*, jonka alueella tuomitulla on kotipaikka. Ellei koti- tai asuinkunta ole tiedossa, sijoittaminen tapahtuu passituspaikan mukaan. Sakon muuntorangaistusta suorittava voidaan passittaa suoraan suljettuun vankilaan. Sijoittajayksikkö päättää, kutsutaanko tuomittu sijoittajayksikköön vai tehdäänkö rangaistusajan suunnitelma ja sijoitus päätös pelkästään kirjallisen materiaalin pohjalta, jolloin tuomittu menee suoraan vankilaan. Sen jälkeen sijoittajayksikkö lähettää pääsääntöisesti ulosottomiehelle tuomitun täytäntöönpanomääräyksen. Määräys ilmoittautua vankilaan ja matkaliput voidaan lähettää tuomitulle itselleen, jolloin ulosotto saa kopion määräyksestä.

Rangaistusajan suunnitelma tehdään käytännössä lähes kaikille saapuville vankeusvangeille. Vuoden lopussa suunnitelma puuttui 6 %:lta mutta suurin osa heistä oli vasta tulleita, joten työ oli vielä kesken. Sakon muuntorangaistusta suorittamaan tuleville suunnitelmaa ei yleensä tehdä, koska heidän asiakirjansa eivät yleensä edes kulje sijoittajayksikön kautta. Riski- ja tarvearvioon perustuva suunnitelma tehdään pienelle osalle (16 %) saapuvia vankeusvankeja, joista valtaosan (88 %) rangaistus on yli 1 vuosi. RITA on vuonna 2007 tehty lähes 800:lle vangille. Sen lisäksi sijoittajayksiköt ovat voineet kutsua tätä useampia vankeja haastatteluun, jossa käytetään yleensä pohjana riski- ja tarvearvion osa-alueita. Haastattelun perusteella on voitu päättää RITAn laatimisesta. Myös rikostaustan, iän sekä sukupuolen perusteella pystytään

päättelemään olennaisia staattisia riskitekijöitä, millä perusteella riski- ja tarvearviointi voidaan kohdistaa riskialttiisiin henkilöihin.

Eri sijoittajayksiköillä on hieman erilainen linja siihen nähden, keitä kutsutaan arviointiin ja keille riski- ja tarvearvio tehdään. Sijoittajayksikköön kutsutaan yleensä pidempituomioisia (yleensä vähintään 1 vuosi) ja nuoria. Sen lisäksi voidaan kutsua mm. seksuaalirikollisia, väkivaltarikoksesta tuomittuja, korvaushoidossa olevia tai sellaisia joiden terveydentilassa tai turvallisuustekijöissä on erityistä huomioitavaa. Myös kiihtyvä rikoskierre ja nopea uusiminen voivat johtaa kutsuun. RITAan perustuva rangaistusajan suunnitelma on tehty 13 – 56 %:lle yli 6 kuukauden rangaistusta suorittavista riippuen sijoittajayksiköstä.

Kaikkien tuomittujen kutsuminen sijoittajayksikköön ei ole mahdollista sijoittajayksiköiden henkilöstöresurssien puutteiden vuoksi. Vaikka sijoittajayksiköiden henkilöstömäärä on saatu alun pienemmän määrän jälkeen nostettua runsaaseen 40 työntekijään, näyttää siltä, että riski- ja tarvearvioiden laajentaminen kaikkiin vankeihin vaatisi vielä huomattavasti lisää henkilöstöä. Toisaalta myöskään tilat eivät mahdollista kaikkien sijoittajayksikköön tuloa. Nytkin joissakin sijoittajayksiköissä saattaa olla pitkiä, jopa 5 – 6 viikon jonotusaikoja tutkintavankilasta tulevien kohdalla.

Jos rangaistusajan suunnitelma tehdään pelkästään rekisteri- ja asiakirja-aineiston pohjalta, se jää hyvin niukaksi ja esimerkiksi yksilöllisiä tavoitteita rangaistusajalle on vaikea määrittää. Henkilökohtaiseen haastatteluun pohjautuvaa arviointia olisi tarpeen lisätä vankilaan tulovaiheessa. Ellei henkilöstöä voida lisätä riittävästi, on muutettava toimintakäytäntöjä ja kehitettävä esimerkiksi lyhyempi arviointimenetelmä. Aikaisemmin vankeinhoidossa käytettiin lyhyttä TARKE-arviota, joka pystyttiin tekemään lähes kattavasti yli 6 kuukauden rangaistusta suorittaville.

Riski- ja tarvearvion laatimisen yhteydessä henkilöä haastatellaan yleensä n. 3 kertaa. Riski- ja tarvearviointi tapahtuu Rikosseuraamusviraston Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirjan mukaisesti. Arviointimenetelmä on kehitetty Englannissa käytettävän Offender Assessment-menettelyn pohjalta. Käsikirja ei ole ollut akkreditoitimenettelyssä ja se on teoreettisesti viimeistelemtön. Riski- ja tarvearvion pohjalta tehdyn rangaistusajan suunnitelman tavoitteet ohjaavat vankila-aikaista toimintaa dynaamisiin uusimisriskitekijöihin vaikuttamiseen.

Rangaistusajan suunnittelussa otetaan huomioon myös turvallisuustekijät, joita arvioidaan erilaisten turvallisuustietojen perusteella. Suunnitelman valmistumisen jälkeen sijoittajayksikön johtaja tekee päätöksen sijoituslaitoksesta. Laitoksen tulisi olla niin avoin kuin mahdollista, mutta käytännössä avolaitokseen pääsykriteerit ovat varsin tiukat. Vanki voidaan myös siirtää toiminta- ja turvallisuustarpeiden perusteella myöhemmin toiseen vankilaan.

Arvioinnista ja rangaistusajan suunnittelusta aiheutui vuonna 2007 noin 1,2 milj.euron kustannukset ja siihen käytettiin noin 30 htv. Vankisijoitteluun käytettiin 12 htv ja siitä aiheutui yli 0,5 milj.euron kustannukset. (Tarmo-raportti 2007)³

Toimeenpanovaihe

Suurin osa rangaistusvangeista tulee suoraan siviilistä joko avo- tai suljettuun vankilaan eikä siis käy sijoittajayksikössä. Myös avolaitokseen menevät tulevat usein suljetun vankilan kautta,

³

On mahdollista, että toimintokoodia on käytetty myös vankiloissa jolloin tiedot eivät koske pelkästään sijoittajayksiköitä.

millä voidaan varmistaa heidän päihteettömyytensä. Avolaitokseen edellytetään päihteettömyyssitoumusta. Suoraan siviilistä tulee avolaitokseen noin 6 % rangaistusvangeista, jotka ovat voittopuolisesti miehiä, noin puolet on 30-49-vuotiaita. Heistä runsas kolmannes on ensikertaisia. Yli 70 %:lla on alle 6 kuukauden rangaistus ja yli puolella rikoksena liikennejuopumus. Rangaistusta suorittavista on avolaitoksissa keskimäärin päivässä 27 %. Vuoden aikana suljetuista laitoksista siirtyy avolaitokseen noin kolmannes eli lähes 1600 vankia. Heistäkin runsas kolmannes on ensikertaisia, valtaosa miehiä, yli puolet 30-49-vuotiaita. Sen sijaan ryhmä eroaa edellisistä rikosten ja rangaistusten pituuden suhteen: väkivaltarikoksesta on tuomittu lähes kolmannes mutta edelleen liikennejuopumuksesta yli neljännes. Lähes joka toisen rangaistuksen pituus on 1 – alle 4 vuotta. Avolaitoksista palautetaan suljettuihin n. 270 vankia vuodessa. Siirroista päättävät sijoittajayksiköiden johtajat. Sijoituksiin vaikuttavat vangin turvallisuus- ja toimintatarpeet.

Suoraan siviilistä vankilaan tulevilla vankeusvangeilla on jo vankitietojärjestelmässä valmiina rangaistusajan suunnitelma, jossa vankila-aikainen toiminta on määritelty hyvin yleisluonteisesti vankia näkemättä. Joissain tapauksissa tuomittua on voitu haastatella puhelimesta ja käytettävissä ovat hänen ulosottomiehelle antamansa tiedot. Vankilaan suoraan tulijan turvallisuus- ja toimintatarpeista ei ole riittävästi tietoa ja vanki voidaan sijoittaa toimintaan melko sattumanvaraisesti. Perusteellinen rangaistusajan suunnitelma on niillä, jotka tulevat sijoittajayksiköstä.

Etsintäkuulutetut poliisi tuo suoraan lähimpään vankilaan, josta sijoittajayksikkö ottaa heidät tarvittaessa arviointiin tai siirtää muuhun vankilaan. Vankilaan voidaan tuoda etsintäkuulutettuja joko rangaistuksen täytäntöönpanon alussa tai kesken rangaistuskauden, jos he ovat karanneet, poistuneet luvatta avolaitoksesta tai jääneet esimerkiksi lomalle. Etsintäkuulutettuja tuomioita oli 28.03.2008 yhteensä 526 kappaletta.⁴ Todennäköisesti etsintäkuulutettujen motivaatio toimintaan vankilassa ei ole aina hyvä ja heidän kuntoutuksensa saattaa häiriintyä poissaolon vuoksi.

Vankilassa rangaistusajan suunnitelman toteuttamista koordinoivat vankeinhoitoesimiehet, joille kuuluu myös turvallisuustehtäviä.⁵ Vangin kanssa ei ole aina aikaa kunnolla keskustella toimintatarpeista eikä vankia ehditä motivoimaan tarpeelliseen toimintaan osallistumiseen. Varsinkaan lyhytaikaisten vankien kohdalla ei ole aikaa suunnitella heidän toimintaansa moniammatillisesti. Käytännössä voi olla vaikea käynnistää toimintaa juuri sijoittajayksikön tarkoittamassa muodossa. Väärinymmärryksiä voi tulla mm. sijoittajayksikön erikoissuunnittelijoiden ja vankeinhoitoesimiesten koulutustaustan erojen vuoksi. Toimintaan sijoittamisesta päättää apulaisjohtaja.

Rangaistusvangeista on arkipäivisin osallistumisvelvollisuuden edellyttämässä toiminnassa vajaa 40 % eli n. 1700 vankia. Vuoden aikana lähes 6000 vankia osallistuu joko osa-aikaiseen tai kokoaikaiseen toimintaan. Osan vangeista ei ole mahdollista osallistua esim. siirron, tuomioistuinkäsittelyn, loman tms takia. Kaikkia vankeja ei saada toimintojen piiriin. Runsas neljännes on joko vaikeasti toimintaan sijoitettava tai vielä odottaa toimintaan sijoitusta. Ongelmallisia ryhmiä ovat ns. pelkääjävangit, jotka haluavat olla erillään muista vangeista esimerkiksi huumevelkojen vuoksi. Heidän rangaistusajan suunnitelmansa toteuttaminen on erityisen vaikeata. Tämä on lähinnä suljettujen vankiloiden ongelma. Toisaalta vankiloissa ei ole tarkoituksenmukaisia toimintoja riittävästi.

4

Etsintäkuulutettujen määrästä eikä koko vuoden tilanteesta ei ole tietoa.

5

Vankeinhoitoesimiesten työhön käyttämää aikaa ei ole mahdollista erotella Tarmon toimintakoodeilla.

Vangeista runsas kolmannes osallistuu työtoimintaan, 9 % koulutukseen ja 6 % kuntoutukseen ja ohjelmiin. Koska osa toiminnoista on osa-aikaista, vangilla voi olla kerralla useampia toimintasijoituksia. Työtoiminnalla vastataan sekä työhönkuntoutustarpeisiin (valmentava työ) että ammatillisiin kehittymistarpeisiin (tuotannollinen työ) eri aloilla. Koulutus voi olla yleissivistävää tai ammatillista, mihin luetaan myös valmentava opetus. Kuntoutukseen sisältyy eripituisia päihdekuntoutusohjelmia alkaen lyhyistä informoivista ja motivoivista ohjelmista intensiivisiin yhteisöhoitollisiin ohjelmiin ja muuta sosiaalista kuntoutusta. Rikoksen uusimisen vähentämiseen pyrkiviä ohjelmia ovat lyhyt Suuttumuksen hallinta ja pidemmät Cognitive Skills-, OMA- vakaviin väkivaltarikoksiin syyllistyneille ja seksuaalirikollisille tarkoitettu STOP- ohjelma. Ohjelmatoiminnan kehittäminen Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjausten 2008 mukaisesti on suuri haaste. Yksilötyön tarpeisiin vastaavat psykologit, pastorit, sosiaalityöntekijät ja päihdeohjaajat. Lisäksi vankiloissa järjestetään erilaista vapaa-ajan toimintaa. Lääketieteellistä hoitoa annetaan terveydenhuollon henkilöstön mm. lääkäreiden ja sairaanhoitajien toimesta.

Vankiloiden toimintatarjonta ei vastaa rangaistusajan suunnitelmien mukaisia tarpeita. Erityisesti päihdekuntoutustarve ja ohjelmatoiminnan tarve on suurempi kuin nykyisellään pystytään tyydyttämään. Toisaalta tavoitteisiin pääsemiseksi voidaan käyttää useanlaisia keinoja. Esim. päihdetyössä ja parempien kognitiivisten valmiuksien oppimisessa voidaan käyttää yksilötyötä ja niitä voidaan opettaa myös muiden toimintojen kuin ohjelmien yhteydessä. Työtoimintaa varten vankiloilla on omat työnjohtajat, mutta työtoiminnan selvityksessä mietitään parhaillaan vaihtoehtoja työtoiminnan järjestämiseksi. Opetustoiminta hoidetaan pääsääntöisesti ulkopuolisten oppilaitosten kautta. Opinto-ohjausta varten vankiloilla on opinto-ohjaajat, apulaisjohtajat toteuttavat usein hallinnollista yhteistyötä koulutuksen järjestämisessä. Rikoksiin liittyvää ohjelmatoimintaa varten on joitakin ohjaajia mutta suurin osa tekee myös muuta työtä. Päihdekuntoutus toteutetaan osittain omien erityisohjaajien toimesta, osittain ostopalveluina. Terveydenhuolto on erillinen yksikkö, jolla on vankiloissa poliklinikat ja fyysistä hoitoa antava vankisairaala sekä Psykiatrinen vankisairaala. Osittain käytetään myös ulkopuolisia terveydenhuoltopalveluita. Terveydenhuoltoyksikön perustamiseen 1.10.2006 liittyvät rakenteelliset ratkaisut ovat jossain määrin vaikeuttaneet yhteistyötä sen ja vankilahenkilöstön välillä.

Vankeinhoitoesimiehen tulee seurata rangaistusajan suunnitelman toteuttamista kolme kertaa vuodessa. Jos rangaistusajan suunnitelmassa on tavoitteet, seurataan niiden toteutumista, muussa tapauksessa seurataan toimintaa. Moniammatillisesti tilanteesta tulisi keskustella vähintään kerran vuodessa ja aina silloin jos suunnitelma ei etene. Tavoitteiden toteutumisen seuranta käynnistyi hitaasti. Tietojärjestelmässä ongelmana on se, että seuranta tehdään useampaan kohtaan. Selkeitä kriteereitä tavoitteiden toteutumiselle ei ole määritelty.

Eri toimintoihin ja valvontaan käytettiin vuonna 2007 seuraavasti työaika (henkilöstön määrä ja htv:t) sekä rahoitusta:

	henkilöstö	htv (Tarmo)	kustannukset euroa (Tarmo)
	31.12.2007 ⁶		
Työtoiminta	239	278	n. 26 milj.
Opintotoiminta	33		n. 2,7 milj.
Ohjelmatoiminta	56		n. 3,1 milj.
Yksilötyö	57		n. 2,4 milj.
Vapaa-ajan toiminta	32		n. 1,7 milj.

⁶

Liitteessä 6b on esitetty Rise-alan Henkilökunnan jakautuminen ja työajan käyttö 2007

Valvonta	1561	1238	n. 48,7 milj.
Terveydenhuolto	190		

Koulutus-, kuntoutus- ja sosiaalityön henkilöstöä oli vuoden lopussa yhteensä 267. Opinto-ohjaajia oli 17, psykologeja 26, pastoreita 15, sosiaalityöntekijöitä 32 ja (päihdetyön) erityisohjaajia 51. Valvontahenkilöstön kaikkia tehtäviä esim. kuljetustehtäviä ei ole otettu huomioon htv:ssä.

Vapauttamisvaihe

Tavoitteena on, että vapautuminen tapahtuisi avolaitoksesta, mutta kaikkia vankeja ei voida turvallisuustekijöiden vuoksi sijoittaa avolaitokseen edes loppuvaiheessa. Suljetusta laitoksesta vapautuu noin 2/3 vankeusvangeista ja lähes kaikki sakkovangit. Heidän vapautumisensa valmistelu vaatisi usein paljon toimenpiteitä tilanteen ongelmallisuuden vuoksi. Vangin ei ole myöskään helppo itse hoitaa asioitaan suljetun vankilan rajoitusten vuoksi.

Vapauttamisvaiheessa vanki saatetaan myös sijoittaa ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen (n. 50/v, kustannuksia n. 260 000 e/v) tai valvottuun koevapauteen (n. 100/v). Vangin kiinnittymistä yhteiskuntaan pyritään helpottamaan myös mm. poistumisluvilla, opintoluvilla tai siviilityöllä.

Vapauttamisen valmistelu tapahtuu yleensä yksilökohtaisesti mutta joissain vankiloissa voi olla sitä varten ryhmämuotoista toimintaa. Lyhyttä rangaistusta suorittavien vapauttamisen valmistelu tulisi aloittaa mahdollisimman pian vankilaan tulon jälkeen, muiden vankien noin puolta vuotta ennen vapautumista. Käytännössä kaikkien kohdalla valmistelua ei ehditä tehdä tai tehdään jotain juuri ennen vapautumista. Lyhyttä rangaistusta suorittavilla koko rangaistusaikaisen toiminnan painopisteen tulisi olla vapautumisen valmistelussa.

Vankeinhoitoesimies huolehtii vapauttamissuunnitelman laatimisen käynnistämisestä yhteistyössä vapauttamista valmistelevien virkamiesten kanssa. Useissa tapauksissa tarvitaan nimenomaan sosiaalityöntekijän palveluita sekä yhteistyötä ulkopuolisten sidosryhmien kanssa. Monissa laitoksissa vankeinhoitoesimiehen ja muun henkilöstön vastuusuhteet vapauttamisen valmistelussa ovat edelleen epäselvät eikä vapauttamisen valmistelua ole aina koordinoitu muuhun toimintaan.

Vankeusvankeja vapautuu vuosittain noin 4600, valtaosa ehdonalaisesti ja heistä 25 % Kriminaalihuoltolaitoksen valvontaan. Palvelutarvearvio on viime vuonna tehty runsaalle kolmannekselle vapautuvista vankeusvangeista mutta loppuvuodesta jo noin puolelle. Sen perusteella tehdään vapauttamissuunnitelma, joka kattaa sosiaalisen tilanteen eri osa-alueet. Suunnitelmat eivät ole täysin kattavia eikä kaikkia osa-alueita aina ole arvioitu. Ohjaus vapautumisen jälkeisiin palveluihin ei ole systemaattista ja vapauttamissuunnitelma laaditaan verkostotyössä hyvin harvoin. Erityisesti ilman valvontaa vapautuvien, joita on vuodessa yli 3400, vapauttamisen valmistelu saattaa jäädä melko vähälle.

Viime vuonna vapauttamisen valmistelua kehitettiin ns. köyhyysrahalla palkkaamalla tehtävään muutama (6) vankiloihin kunnan tai Kriminaalihuollon tukisäätiön sosiaalityöntekijä. Vapauttamisen suunnitteluun käytettiin Tarmo-tietojen mukaan vuonna 2007 vain 6 htv, mikä viittaa siihen, että toimintokoodia ei ole käytetty kaikkeen vapauttamisen valmisteluun. Kustannuksia tehtävästä aiheutui vähintään n. 350 000 euroa. Koska vapauttamissuunnitelma on laadittu vain runsaalle kolmasosalle, tarvittaisiin em. tietojen pohjalta ainakin noin 12 htv:n

lisäpanostus tehtävään, mikäli edes jonkinlainen vapauttamissuunnitelma laadittaisiin kaikille vapautuville vankeusvangeille. Jos vapauttamissuunnitelma laadittaisiin edes osan kohdalla verkostotyönä kuten koevapauden valmistelussa, lisäpanostuksen tarve olisi moninkertainen.

Vapautumista ennen tehtävää vaikuttavuusarviointia varten tarvittaisiin arviointimenetelmä. Vapauttamista ennen selvitetään tavoitteiden toteutumista, mutta varsinaista arviointia rangaistusajaksi tapahtuneesta muutoksesta ei vankitietojärjestelmään ole kehitetty. Palvelutarvearvion lisäksi tarvittaisiin myös yhteiskunnassa menestymisen arviointia. Ns. vaarallisuusarvioita voidaan tehdä kokonaan rangaistuksensa suorittavista ja elinkautisvangeista Helsingin hovioikeuden käsittelyä varten.

Valvottu koevapaus

Valvotun koevapauden valmistelu voidaan käynnistää jo noin vuotta ennen vapautumista ja sen maksimipituus on 6 kuukautta. Pakollinen koevapaus rangaistuksensa kokonaan suorittavilla on 3 kuukautta, ellei häntä ole vapautettu ehdonalaisesti 5/6:lla. Käytännössä koevapaudet kestävät useimmiten noin 2-3 kuukautta.

Vangin rangaistusajan suunnitelmassa tulee olla valmiina jo etukäteen sijoittajayksikön kannanotto siitä, tuleeko vangin kohdalla käyttää koevapautta tai ainakin lausuma siitä, milloin koevapausasia voidaan ottaa käsiteltäväksi. Vankila voi kuitenkin kysyä valmistelun aloittamisesta sijoittajayksiköltä aina, kun koevapaus näyttää edistävän vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Koevapauden valmistelu edellyttää useissa tapauksissa paljon yhteistyötä eri yhteistyötahojen kanssa riippuen toimintavelvoitteesta ja vangin koevapauden aikaisesta toimeentulosta. Koevapaudesta päättää sijoittajayksikön johtaja. Koevapauden valvonnasta huolehtivat vankilat. Koevapaudessa oli 33 vankia 1.3.2008. Heistä valtaosa tuli avolaitoksesta.

Koevapauskriteereitä ei ole lainsäädännössä selkeästi määritelty, mikä on aiheuttanut sen, että mahdollisuus päästä koevapauteen vaihtelee sijoittajayksiköittäin. Joissakin sijoittajayksiköissä koevapauteen sijoitetaan ainoastaan pitkäaikaisia vankeja, jotka ovat erityisen tuen tarpeessa siviiliin siirryttyä. Oikeusministeriö on edellyttänyt, että koevapauteen sijoitettavien määrää nostetaan asteittain niin, että vuonna 2012 koevapaudessa on päivittäin 200 vankia. Tulostavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi, että koevapauteen päästettäisiin lähes säännönmukaisesti vankeja, joiden voidaan arvioida selviytyvän koevapauden ehdoista.

Koevapaudessa on tarkoitus jatkaa rangaistusajan suunnitelman toteuttamista työn, opiskelun, kuntoutuksen tai muun toimintakykyä ylläpitävän tai muun yksilöllisten tarpeiden mukaisen toiminnan kautta.

Koevapauden valmisteluun käytettiin viime vuonna 3 htv ja valvontaan 3,5 htv – yhteensä kustannuksia aiheutui noin 310 000 euroa. Koevapauden edellytetty noin 10-kertainen lisäys viime vuodesta aiheuttaisi edellisen perusteella arvioituna n. 60 htv:n lisätarpeen. Valmistelun tarve ei kuitenkaan ole samansuuruinen vangeilla, jotka pystyvät itse järjestämään koevapauden aikaiset olosuhteensa. Myös valvonta voi olla eri tasoista riskin mukaan. Koevapauden valmistelua on joka tapauksessa tehostettava mm. käyttämällä selkeitä valintakriteereitä ja valvontaa on automatisoitava.

2.5.3 Tietotarpeet

Tutkintavankeuden alussa tarvittaisiin tietoja henkilön terveydellisestä ja sosiaalisesta tilanteesta sekä turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Tietoa palvelu- ja turvallisuustarpeista tarvitaan sekä henkilöltä itseltään, terveystarkastuksesta että muilta viranomaisilta. Myös vanhoista vankilakausista saatavaa tietoa on tarpeen käyttää. Tutkintavankia tulisi aina haastatella ja hänen terveydentilanteensa tulisi selvittää. Kriminaalihuollosta harvoin kysytään tietoja mahdollisista aikaisemmista asiakkuuksista, mutta tietojen saanti Tyne-järjestelmästä voisi parantaa tilannetta. Sosiaaliviranomaisilta tietoa ei juuri pyydetä, sen sijaan sosiaaliviranomaiset pyytävät vankilasta tietoja toimeentulotukiasian käsittelyä varten. Tutkintavangit saavat yleensä laitosasukkaan käyttörahaa sosiaalitoimesta. Poliisin kanssa tehdään yhteistyötä erillään pitoasioissa ja sijoitusasioissa ja poliisilta voidaan saada tarvittavaa turvallisuustietoa. Tuomioistuimen kanssa yhteistyö on konkreettista tuomioistuimen istuntoon tulemiseen liittyvää.

Tutkintavangin on tärkeää saada tietoa asiansa etenemisestä ja mahdollisesti odotettavissa olevasta seuraamuksesta ja sen täytäntöönpanosta.

Sijoittajaysikkö saa tiedot tuomioistuinten päätöksistä tutkintavankien jutuissa vankitietojärjestelmästä ja ulosotosta tiedot siviilistä vankilaan tulevista tuomituista täytäntöönpanoasiakirjojen muodossa, minkä lisäksi täytäntöönpanotiedot löytyvät vankitietojärjestelmästä. Tutkintavankeusajalta on tietoa vankitietojärjestelmässä, mutta sijoittajaysikköiden kannalta riittämättömästi. Siviilistä tulevista sijoitettavista sijoittajaysikköllä on käytössään myös ulosotosta saatu lomake, joka sisältää tuomitun antamia palvelutarvetta ja sijoitustoiveita koskevia tietoja.

Sijoittajaysikkö tarvitsee sijoituspäätöksen tekemistä varten tietoa mm. väestörekisteristä, poliisirekisteristä ja turvallisuusrekisteristä sekä rikosrekisteriotteen ja eräissä tapauksissa oikeuden pöytäkirjan. Väestörekisteritietoja on mahdollista saada aluevankilan täytäntöönpanoyksikön kautta. Poliisirekisteritietoja ei ole nykyisen lainsäädännön mukaan oikeutta käyttää rangaistusajan suunnitteluun mutta tähän lienee tulossa muutos. Sijoittajaysikköille tulee myös mahdollisuus päästä turvallisuusrekisteriin lähiaikoina. Sijoittajaysikköissä on turvallisuustarpeiden tarkempaa arviointia varten työntekijä.

Sijoittajaysikkönsä ensimmäisenä tehtävänä on päättää, ketkä kutsutaan sijoittajaysikköön riski- ja tarvearviointia varten. Tätä varten sijoittajaysikkö tarvitsee tietoja, joiden perusteella voidaan arvioida ainakin tuomitun staattisia riskitekijöitä. Sijoittajaysikköillä on mahdollisuus päästä Tyne-järjestelmään, mutta kritiikkiä on tullut siitä, että saatavista tiedoista ei näy, mihin arvio perustuu.

Sijoittajaysikköillä on harvoin resursseja olla yhteydessä sosiaali- ym. viranomaisiin palvelutarvearviota ja tavoitteita vankeusajalle suunnitelluissaan. Yhteydenotto edellyttäisi tuomitun suostumusta, jonka hankkiminen ilman tuomitun paikalle tuloa on hankalaa. Tuomitulta ulosotossa saadut tiedot auttavat suunnittelussa ja lomaketta on tarpeen mukaan mahdollista uudistaa. Esim. siihen tulisi lisätä kohta, jossa tuomittu hyväksyy terveydellisten tietojensa käytön rangaistusajan suunnittelussa.

Kun tuomittu on läsnä sijoittajaysikkönsä, häneltä saadaan tarkempaa tietoa riskeistä ja tarpeista. Lisäksi tuomitulta voidaan pyytää suostumus esim. sosiaalitoimistosta hankittavia tietoja varten, mikä on kuitenkin harvinaista. Terveystietojen salassapitosäännökset estävät niiden tekemään sijoittajaysikköaikana. Terveystietojen salassapitosäännökset estävät niiden

luovuttamisen. Sijoittajayksikölle voidaan antaa vain yleinen tieto vangin toimintakyvystä ilman vangin lupaa.

Sijoittajayksikön tekemä riski- ja tarvearvio ja rangaistusajan suunnitelma siirtyvät vankitietojärjestelmän kautta vankilaan. Tarvetta saattaisi olla myös tiedon ymmärtämisen varmistamiselle, missä voitaisiin käyttää esim. videoneuvotteluita vankilan ja yksikön välillä.

Vangin kannalta on tärkeää saada tietoa sijoitteluprosessista etenemisestä ja rangaistuksen täytäntöönpano-olosuhteista.

Kun *vankilassa* käynnistetään täytäntöönpanoa pohjana on sijoittajayksikön tekemä rangaistusajan suunnitelma. Erityisesti niissä tapauksissa, joissa se perustuu kirjalliseen aineistoon, on tarpeen saada lisää tietoa vangilta itseltään. Myös toimintavaiheessa muilta viranomaisilta ja yhteistyötahoilta saadut tiedot hyödyntävät vangin kanssa työskentelyä. Vankila-aikana tarvittaisiin mittareita/kriteereitä, joiden perusteella voitaisiin suunnitella mm. poistumislupia ja avolaitokseen sijoitusta. Tiedot löytyvät vankitietojärjestelmästä, mutta mittareiden kehittämisen pitäisi perustua tietoon niistä tekijöistä, jotka ovat merkittäviä poistumislupaennustetta ja avolaitosennustetta silmällä pitäen. Kimmo Hypénin mukaan avolaitoksessa menestymistä ennakoivat mm. itseilmoittautuminen, ensikertaisuus, ensimmäinen rikosrekisterimerkintä yli 21-vuotiaana, onnistunut loma eikä kurinpitorikkeitä, toiminta- tai päihdekurssin suorittaminen onnistuneesti ja osallistuminen muuhun toimintaan vankilassa sekä jos vangilla on ollut asunto ja työpaikka sekä kiinteä parisuhde/perhe siviilissä. Toisaalta avolaitokseen sijoitus on epävarma, jos henkilöllä on tuomiossaan väkivaltarikos tai ryöstö ja vankila-aikaisessa käyttäytymisessä tai toimintaan osallistumisessa on ollut huomautettavaa tai hän kuuluu rikollisjengiin.

Vankila-aikana tietotarvetta on luonnollisesti rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta ja kaikista vankila-aikaisista tapahtumista. Tiedot viedään vankitietojärjestelmään. Työnjako tietojen kirjaamisessa ei ole vielä täysin selvä ja muutenkin seurannassa on puutteita.

Vangin kannalta on tärkeää saada tietoa vankilaolosuhteista, vankila-aikaisista toiminnoista, lupamahdollisuuksista sekä olla yhteydessä perheeseen.

Vapauttamisvaiheessa tarvitaan tietoa rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta, toiminnan vaikuttavuudesta, palvelutarpeesta siviilissä ja arviota yhteiskunnassa selviytymisestä ainakin pitkäaikaisvankien kohdalla. Tavoitteiden toteutumisen arviointia varten tulisi kehittää kriteerit, samoin toiminnan vaikuttavuuden arvioinnin pohjaksi. Palvelutarvearvio löytyy vankitietojärjestelmästä. Jatkotyöskentelyn kannalta on tärkeää kehittää arviointimenetelmää myös niiden riskien havaitsemiseksi, jotka tulisi ottaa huomioon vapaudessa selviytymisen kannalta. Vapauttamisvaihe on tärkeä nivelvaihe, jossa vastuu henkilön kanssa työskentelystä siirtyy toisille viranomaisille. Rikosseuraamusalalla siirto tapahtuu valvottavien kohdalla Kriminaalihuoltolaitokselle, mutta yhteistyötä tehdään myös muiden sidosryhmien kanssa. Ilman valvontaa vapautuvien kohdalla on erityisen tärkeää huolehtia jatkotyöskentelyn edellytyksistä. Useissa tapauksissa he ovat lyhytaikaisia vankeja, joiden kanssa ei ole ehditty syvästi työskennellä vankila-aikana. Yhteydenpito sidosryhmiin tapahtuu usein puhelimitse. Tapaaminen on mahdollista useimmiten niin, että vanki käy kotipaikkakunnallaan asioita hoitamassa. Vapautumisvaiheen tiedon siirrossa on kehitettävää.

Vangin kannalta on tärkeää saada tietoa vapauttamisen jälkeisistä olosuhteista ja olla yhteydessä siviiliverkostoihin.

Koevapauden valmistelua koskevat samat tietotarpeet kuin vapauttamisen valmistelua. Valmistelu johtaa toimeenpanosuunnitelmaan, jossa sekä asuminen, toiminta, toimeentulo että valvonta on tarkasti määritelty. Olisi myös hyvä, että koevapauden kriteerit olisi määritelty niiden tietojen pohjalta, joilla on vaikutusta koevapaudessa menestymiseen. Koevapauden aikana on tarpeen saada tietoa siitä, miten henkilö noudattaa koevapauden ehtoja. Tätä varten tarvitaan mm. valvontatekniikan kehittämistä.

Vangin kannalta on tärkeää saada tietoa mahdollisuuksista päästä koevapauteen ja sen sisällöstä.

2.5.4 Toimintaympäristö ja sen muutokset

Tutkintavankeusvaiheessa yhteistyötä eri viranomaisten kanssa sanelee vangin kriisiluonteisten asioiden hoitamisen tarve. Vankilan ulkopuolisia yhteistyötahoja tulee mukaan siviilistä vankilaan siirtyvien akuuttien asioiden kautta.

Arviointi, suunnittelu- ja sijoituspäätös vaiheessa luontevin ja myös todellinen yhteistyökumppani on KHL. Yhteistyötä helpottaa olennaisesti mahdollisuus päästä Tyynejärjestelmään. Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa on satunnaisempaa ja edellyttää aina vangin suostumusta (myös terveydenhuollon osalta vankilassa)

Täytäntöönpanon toimintavaihe on vankilakeskeinen. Opiskelemaan sijoitettujen ja siviilityössä tai muussa vankilan ulkopuolisessa toiminnassa kävijöiden kohdalla yhteydenpito ulkopuolelle on säännöllistä. Ulkopuoliset tahot järjestävät myös vankilassa opetusta ja päihdekuntoutusta, jolloin yhteydenpito on lähes päivittäistä. Vankilassa käy myös vapaaehtoistahoja esim. seurakunnista ja 3.sektorilta järjestämässä vangeille toimintaa.

Myös tarpeiden arviointi vapautumisen jälkeistä aikaa varten on vielä suhteellisen vankilakeskeistä, mutta *vapauttamisen valmistelussa* muut yhteistyötahot tulevat tapauskohtaisen säännöllisesti mukaan työskentelyyn. Valvottuun koevapauteen lähtevillä tehostettu yhteistyöskentely alkaa pääsääntöisesti muita vapautuvia aikaisemmin. Heidän kohdallaan yhteistyö on suunnitelmallisinta ja jatkuu koko koevapauden ajan yhteydenpidolla toimintaa järjestävän tahon ja vankilan välillä. Seuraavaksi suunnitelmallisinta yhteistyö on valvontaan vapautuvien kohdalla ja heikointa lyhyttä rangaistusta suorittavilla ja etenkin tutkintavapaudesta vapautuvilla.

Tutkintavankeuden tarkoituksena on rikostutkinnan turvaaminen. Niitä tapauksia varten, joissa ei tarvita suljettua vankilaa rikostutkinnan aikana, kehitetään muita toimintamuotoja kuten valvottu matkustuskielto. Tutkintavankeus tulee siten järjestää suljetussa ympäristössä. Joissain tapauksissa tätä vielä tehostetaan erilaisilla yhteydenpitorajoituksilla ja esimerkiksi erottamalla rikoskumppanit toisistaan. Toisaalta tutkintavankeuden aikana tarvitaan yhteistyötä ja tietojen vaihtoa eri viranomaistahojen kanssa. Suurimmaksi osaksi nämä yhteydet voidaan hoitaa teknisesti. Tutkintavankilan tulisi sijaita lähellä asiaa käsittelevää tuomioistuinta tai tuomioistuin voi jopa istua vankilassa. Tutkintavangin kannalta olisi merkitystä sillä, että mahdollisesti yhdyskuntaseuraamuksen aikana alkanut vuorovaikutussuhde Kriminaalihuoltolaitokseen voisi jatkua. Tämän vuoksi kulkuyhteyksien aluetuomistosta vankilaan tulisi olla sujuvat. Merkitystä on myös sillä, miten tutkintavankia kohdellaan ja että hän saa tarvittavaa hoitoa ja myös muihin palvelu- ja tuen tarpeisiin pystytään vastaamaan.

Hänellä tulee olla mahdollisuus toimintaan ja puolustuksen valmisteluun. Oikeudenkäyntiprosessin joustava sujuminen on kaikkien etu.

Jotta vankeus voitaisiin toteuttaa suunnitelmallisesti niihin tavoitteisiin tähtäämällä, joilla kunkin vangin riskiä rikoksen uusimiseen voidaan vähentää, ennen rangaistuksen alkua tai heti alkuvaiheessa tarvitaan riskien ja tarpeiden *arviointia*. Arviointi voi olla kaksitasoinen, jolloin ensin selvitetään, ketkä ovat tarkemman arvion tarpeessa ja vasta toisessa vaiheessa tehdään tarkempi arvio. Arviointi, varsinkin ensimmäisen tason arviointi voisi tapahtua jo siviilissä lähellä tuomitun asuinpaikkaa, jos hän ei ole vangittuna. Tärkeää olisi, että tuomittua voidaan kaikissa tapauksissa haastatella. Ellei haastattelua kuitenkaan tehdä (tai se tehdään puhelimitse/videoyhteyden välityksellä) tai yhteistyötahoja tavata ja arviointi perustuu kirjalliseen aineistoon, paikalla ei ole merkitystä. Tutkintavankien haastattelu tulee tehdä vankilassa, jolloin se voidaan tehdä joko tutkintavankilassa tai muussa vankilassa, jossa tehtävään on asiantuntemusta. Tässä voidaan hyödyntää videoyhteyttä, jos arviointi tehdään muualla kuin missä hän on.

Vanki tulee sijoittaa mahdollisimman avoimeen *vankilaan*. Tämä toteutuu varsin huonosti, koska edelleen noin 2/3 vangeista vapautuu suljetusta vankilasta. Vankien kannalta suljetut olosuhteet ovat haitallisimmat. Samalla suljetuissa vankiloissa on tilanahtautta, mikä edelleen huonontaa laitososuhteita. Kaikkien kohdalla ei toteudu mahdollisuus suorittaa rangaistus rauhassa. Vaikka vankilan tulisi olla täysin päihteetön, myöskään se ei aina toteudu. Suljettujen laitosten käyttö saattaa olla ylikorostunutta turvallisuustarpeiden vuoksi, toisaalta avolaitoksissa ei ehkä ole riittävästi tarvittavia kuntouttavia toimintoja rangaistusajan suunnitelmien toteuttamiseen.

Vankeus mahdollistaa palveluihin tavoitettavuuden tavalla, johon vapaudessa ei ole välttämättä mitään edellytyksiä. Palvelu- ja turvallisuustarpeiden tyydyttäminen vankila-aikana edellyttää kuitenkin yhteistyötä niin vankilan eri henkilöstöryhmien (mm. terveydenhuolto, kuntoutus, koulutus, työtoiminta, turvallisuus), ulkopuolisten sidosryhmien, viranomaisten ja 3. sektorin toimijoiden kanssa. Näistä monet toimivat vangin kotipaikkakunnalla, joten yhteistyö on helpointa, kun vankila sijaitsee lähellä suurimpia kaupunkeja, joista tulee paljon vankeja. Poikkeus ovat työvoimapalvelut, joiden käyttömahdollisuus on valtakunnallinen. Myöskään oppilaitokset eivät yleensä edellytä tiettyä kotikuntaa, ainoastaan niissä harvoissa tapauksissa, joissa kunta korvaa peruskouluopetusta. Päihdepalveluita ostetaan yleensä kuntoutuslaitoksilta, jotka eivät ole kuntasidonnaisia. Ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen sijoittaminen edellyttää sopimista vangin kotikunnan kanssa laitoksesta, jolloin laitoksen ei tulisi olla kovin kaukana valvonnan järjestämisen vuoksi.

Erityisen tärkeää yhteistyö on vapauttamisvaiheessa, jolloin henkilön vapautumisen jälkeinen sosiaalinen tilanne tulisi saada kuntoon. Vapauttamisvaiheessa on erityisen tärkeää, että vanki on lähellä kotipaikkaa mahdollisimman avoimessa laitoksessa / yksikössä, jotta asioiden hoito on helpompaa ja jotta hän voi tottua ottamaan vastuuta itsestään ja sisäinen kontrolli tulee ulkoisen tilalle. Identiteetin kannalta muu kuin vankilaympäristö, jossa olisi esim. tavallisia opiskelijoita tai kuntoutujia, olisi parempi.

Koevapausympäristönä tulisi mieluiten olla se ympäristö, johon vanki asettuu vapauduttuaan, koska koevapaudella on tarkoitus edistää yhteiskuntaan sijoittumista. Silloin hän pystyy integroitumaan niihin olosuhteisiin, jotka häntä odottavat. Koevapaudessa olevan toimintaympäristö voidaan rajata tarpeen mukaan. Valvonnan hoitamisen kannalta sijainti lähellä mahdollisimman useita paikkakuntia on helpointa.

2.5.5 Kehittämisen suuntaviivat

Seuraavassa esitetään jo tiedossa olevia kehittämistavoitteita ja -suunnitelmia että kiinnitetään yhteenvedonomaisesti huomiota vankeusprosessin tärkeimpiin kehittämiskohtiin.

Kehittämissuunnitelmat

Vankiluvun vähentäminen on olennaisen tärkeää, jotta vankeinhoidon toimintaa voitaisiin kehittää. Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman 2009-2012 mukaan laitoksissa olevien vankilukua pyritään vähentämään suunnittelukauden loppuun mennessä noin 3100:an. Suunnitelma nojaa sakon muuntorangaistuksen käytön vähentämiseen, valvontarangaistuksen käyttöönottoon ja valvotun koevapauden laajentamiseen.

Sakon muuntorangaistuksen käyttöä on viime vuosina jo vähennetty. Edelliset uudistukset joissa on mm. muutettu muuntosuhdetta ja rajoitettu muuntoon tulevia sakkoja tulivat voimaan 1.1.2006 ja 1.3.2007. Eduskunnalle on 21.12.2007 annettu Hallituksen esitys 164/2007 rikoslain 2 a 1 luvun muuttamisesta, jonka hyväksyminen tarkoittaisi sitä, että rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja ei enää muunnettaisi. Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.6.2008. Muutoksen oletetaan edelleen vähentävän sakon muuntorangaistusta suorittavien määrää 30 %:lla. Kaiken kaikkiaan muutokset merkitsevät sitä, että sakon muuntorangaistusta suorittavien päivittäinen määrä alenisi nykyisestä 140-170:sta 20-40:en. Vähennystä tulisi sakon muuntorangaistuksen lisäksi muuta rangaistusta suorittavien määrässä.

Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman 2009-2012 mukaan *koevapauden käyttöä* on suunnittelukauden loppuun mennessä tarkoitus lisätä siten, että koevapaudessa on päivittäin 200 vankia. Tämä edellyttää huomattavaa valmistelun ja valvonnan tehostamista. Tulee luoda selkeät kriteerit koevapauteen sijoitukselle ja valvontatekniikkaa tulee automatisoida. Koevapauden ja mahdollisen valvontarangaistuksen yhtenäisestä toimeenpanosta on saatavissa synergiaetuja.

Vankeusprosessin kehittäminen

Siviilissä mahdollisesti käynnistetyt kuntoutus- tai muut asiakkuusprosessit jatkuvat hyvin harvoin saumattomasti jos lainkaan vangin tultua tutkintavangiksi. Myös näitä prosesseja koskeva tieto tulee vankilaan erittäin harvoin. Tosin osa tutkintavangeista elää elämää jossa vuorottelevat siviili- ja tutkintavankeusjaksot eikä kokonaisalämäntilanteen suunnitteluun pysähtymistä ehdi tapahtua enempää siviilissä kuin vankilassakaan. Pidempiaikaiset tutkintavangit ehtisivät osallistua motivoiviin ja informoiviin ohjelmiin, mikäli niitä olisi vankiloissa joustavasti tarjolla. Vankeinhoitolaitoksen sisällä kehittämistä olisi tietojärjestelmässä, jotta muun muassa sijoittelua varten kirjattaisiin (pitkänä) tutkintavankeusaikana vangista ja hänen kanssaan työskentelystä syntyneet tiedot.

Vankeuslakiuudistuksen keskeisenä ideana oli yksilöllinen rangaistusajan suunnittelu, joka perustuu kunkin henkilön riskien ja tarpeiden arviointiin. Käytännössä riski- ja tarvearviointi sijoittajajyksiköissä on pystytty tekemään ainoastaan hyvin pienelle osalle tulevista rangaistusvangeista (vankeusvangeista alle viidesosalle, sakkovangeista ei juuri kenellekään). Muille tehdään rangaistusajan suunnitelma näkemättä vankia. Tällä tuskin pystytään

vaikuttamaan henkilön kuntoutumiseen ja rikosten uusimiseen parhaalla mahdollisella tavalla, jolloin rangaistusajan suunnittelu merkitsee lähinnä laitossijoitusten koordinoitua.

Riski- ja tarvearvion laatiminen kestää haastatteluineen, asiakirja- ja rekisteritietojen selvittämisineen, yhteistyötahojen kuulemisineen ja analysointineen arviolta vähintään noin viikon. Ei ole tarkoituksenmukaista eikä mahdollista tehdä sitä kaikille, koska joidenkin vankien riskit uusimiseen ovat varsin pienet, rangaistusaika ei aina mahdollista syvällistä työskentelyä ja vankiloiden resurssit toteuttaa toimintaa ovat rajalliset. Riski- ja tarvearvio tulee suunnata tietyille ryhmille, jotka vankeuden tarkoitusta ajatellen ovat niitä, joiden riski syyllistyä uusiin rikoksiin on kaikkein korkein. Olennaista on selvittää, miten heidät voidaan valita, mitä tehdään muille ja missä tehdään. Tätä tarkoitusta varten tarvittaisiin lyhyt ensimmäisen tason arviointimenetelmä. Sen perusteella voitaisiin päättää, ketkä tarvitsevat tarkempaa arviointia.

Kaikkia arviointeja ei ole välttämätöntä tehdä suljetussa vankilassa eivätkä myöskään niiden tilat anna sille mahdollisuutta. Yksi vaihtoehto olisi, että vapaudesta vankilaan passitettavat arvioitaisiin jo siviilissä, minkä tulisi tapahtua lähellä kotipaikkaa. Tutkintavankien (alioikeuden päätöksen jälkeen) ja tutkintavangeista vankeusvangeiksi muuttuneiden haastattelu tulee tehdä suljetussa vankilassa, mutta muu työ heidänkin tilanteensa selvittämiseksi on mahdollista tehdä muualla.

Toisaalta rangaistusajan suunnitelmien toteuttaminen vankiloissa on vasta lähdössä alulle. Resurssipuutteet vähentävät olennaisesti mahdollisuuksia kehittää toimintaa. Myös henkilöstön koulutus on tarpeen. Vankien palvelutarpeet ovat erittäin suuret. Uusintarikollisuuteen vaikuttavat ohjelmat ovat rikosseuraamusalan erityisasiantuntemusta jotka on järjestettävä itse. Muun toiminnan tulisi vastata pitkälle yhteiskunnassa järjestettävää toimintaa ottaen kuitenkin huomioon asiakaskunnan erityiset tarpeet. Tässä toiminnassa on mahdollisuus käyttää yhteiskunnan tuottamia palveluita.

Vapauttamissuunnitelma on laadittu vasta runsaalle kolmannekselle vapautuvista vankeusvangeista. Tämä on erittäin harvoin tapahtunut verkostotyössä. Vapauttamisen valmisteluun tulisi panostaa huomattavasti enemmän tarvittavan kuntouttavan työn jatkumiseksi vapautumisen jälkeen ja vapautuneen yhteiskunnassa selviytymisen varmistamiseksi.

Yhteenvedon voidaan todeta, että kehittämistarvetta on sijoittajayksikkötoimintaan/arviointiin liittyvissä käytännöissä ja menetelmissä sekä laitostason työn kehittämisessä, jotta laitosten toiminnot mahdollistaisivat nykyistä paremmin vankien rangaistusaajan suunnitelmien toteuttamisen sekä panostamisessa vapautumisvaiheen työskentelyyn erityisesti kehittämällä siviili- ja rikosseuraamusalan viranomaisten työskentelyä palvelutarpeisiin vastaavien jatkumoiden rakentamiseksi. Tärkeää olisi saada seuraamusjärjestelmä, kotikunnan sosiaali- ja terveyspalvelut, työvoimapalvelut jne. toimimaan kokonaisvaltaisesti ja osuvasti yksittäisen vangin yhteiskuntaan integroitumisen edellytysten vahvistamiseksi. Siviilissä tarvittaisiin vastuullista tahoa, joka koordinoi suunnitelmien yhteensopimista, resurssointia ja toteuttamista.

2.6. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta

2.6.1 Asiakasprofiili ja palvelutarpeet

Ehdonalaisen vapauden valvonnassa asiakkaiden merkittävimmät olosuhdevajeet ovat työttömyys (61 %) ja siihen liittyvät toimeentulovaikeudet, alhainen koulutustausta ja puutteellinen asuminen. Asumisvaikeuksiin liittyy varsin usein myös merkittävä alttius rikoskäyttäytymiseen. Rikosten aiheuttamat korvaukset ja muut taloudelliset seuraamukset ovat usein huomattavia. Asiakkaiden sosiaaliset siteet ovat usein heikot ja vajalla puolella asiakkaista sosiaaliset siteet ja ajankäyttö altistavat rikolliseen käyttäytymiseen. Uusimisriski on arvioitu huomattavaksi tai kohtalaiseksi vajaalla 40 %:lla asiakkaista. 20 % asiakkaista ei vielä ole valmis muuttamaan elämäntapaansa tai toimintaansa. Muutosta pohtii vajaat 30 % ja sitä toteuttaa niinkään vajaat 30 % asiakkaista. *(liite 1)*

Vangeilla, ja siten myös valvontaan määrättyillä, on todettu olevan normaaliväestöön verrattuna merkittävästi useammin oppimiseen ja hahmottamiseen liittyviä vaikeuksia. Puutteet kognitiivisissa taidoissa nähdään valvontatyössä usein syrjäytymiseen liittyvinä, enemmän sosiaalisina kuin yksilöllisinä ongelmina. Oppimiseen liittyvistä vaikeuksista ja niiden vaikutuksista asiakkaiden toimintakykyyn ei toistaiseksi Khl:ssä ole selkeää käsitystä.

Valvontaan määrättyillä asiakkailla on varsin usein puutteita päihteidenkäytön hallinnassa. Päihteidenkäyttötottumukset on arvioitu haitallisiksi yli puolella valvottavista. Vaikein tilanne on asiakkailla, joilla on samanaikaisesti sekä mielenterveys- että päihdeongelmia.

Iältään ehdonalaisesti valvontaan määrättyt ovat aikuisia: noin puolet on 25-39-vuotiaita. Nuoria, alle 21-vuotiaita on valvonnassa vain 3 % kaikista valvottavista. Naisten osuus on kasvanut viimeisen viiden vuoden aikana 3,4:stä 5,5 prosenttiin.

Ehdonalaisesti valvontaan määrättyistä väkivaltarikosten osuus päärikoksena on verraten suuri, n. 30 %. Näissä yli 20 %:lla päärikoksena on pahoinpitely. Kriminaalihuoltolaitoksessa ei ole tietoa siitä, kuinka suuri osuus rikoksista liittyy lähisuhdeväkivaltaan. Tutkimusten mukaan väkivaltarikoksista tuomitut ovat yleensä miehiä, he tuntevat usein uhrinsa ja väkivaltakäyttäytymiseen liittyy päihteidenkäyttöä.

Omaisuusrikoksista tuomittujen osuus valvottavista on yli 20 %. Ryhmän voidaan arvioida olevan erittäin heterogeeninen, ja jakautuvan erilaisiin ryhmiin. Osalla omaisuusrikoksista päärikoksena tuomituista on myös huumausainerikoksia tai liikennejuopumuksia.

Seksuaalirikoksista ehdonalaisesti valvonnassa olevien osuus on määrällisesti pieni (v. 2007 36 vapautunutta, n. 3 % vapautuneista asiakkaista), mutta rikoshaitoiltaan merkittävä. Seksuaalirikoksiin syyllistyneille Kriminaalihuoltolaitoksessa ei ole selkeää interventiomallia. Seksuaalirikoksista tuomituille on osoittautunut vaikeaksi järjestää asianmukaisia hoitokontakteja mm. siksi, että asiantuntevia palveluita on vähän käytettävissä ja asiakkaiden motivoiminen palvelujen piiriin ontuu mm. vapauttamisvaiheen toimimattomuuden vuoksi. Toisaalta kunnat eivät ole priorisoineet tämän ryhmän tarpeita niin, että hoitovastuu olisi vapautumisvaiheessa selkeä ja sitä myös tuettaisiin taloudellisesti.

Useimmat rattijuopumuksesta tuomitut ovat ajaneet päihtyneenä paljon ja uusimisriski on korkea. Rattijuopumukseen syyllistyneillä on varsin usein myös muuta rikollisuutta, ja elämä

on päihdekeskeistä ja usein elämää leimaa syrjäytyneisyys. Asiakkaat tarvitsevat päihde- ja muita terveysterveyden- ja kuntoutuspalveluja.

Talousrikoksista tuomitut varsin usein poikkeavat profiililtaan ”perinteisistä” kriminaalihuollon asiakkaista. Asiakkaiden sosiaalisissa taidoissa ja kognitiivisessa kyvykkyydessä ei ole puutteita ja heistä usean taloudellinen tilanne on turvattu. Näiden asiakkaiden kanssa monet tehtävät tai ohjelmat, jotka tähtäävät sosiaalisen kompetenssin lisäämiseen eivät ole tarkoituksenmukaisia. Asiakasryhmä on verraten pieni, eikä Kriminaalihuoltolaitoksessa ole kehitetty tätä ryhmää varten erityisiä tehtäviä tai ohjelmia.

2.6.2 Prosessi ja luonne

Ehdonalaisvalvonnan asiakkuudet ovat kestoltaan yleensä verraten pitkiä, joskin koeajat ovat jonkin verran lyhentyneet viimeisen vuoden aikana. Kuitenkin yli 85 %:lla koeaika kestää yli vuoden. Nuorilla (alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneillä) koeajat ovat luonnollisesti lyhyempiä kuin aikuisilla.

Ehdonalaisvalvonta voidaan jakaa seuraaviin vaiheisiin (*liite 12a*):

Vapauttamisvaihe vankilassa

Yksi tärkeimpiä vaiheita valvonnan onnistumisen kannalta on vapauttamisvaihe. Tällöin Kriminaalihuolto- ja Vankeinhoitolaitoksella on yhdessä vapautuvan kanssa mahdollisuus arvioida toteutunutta laitosaikaa, olemassaolevia riskejä ja rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Oleellista on jatkaa rangaistusajan suunnitelmaa siten, että myös vapautuvan sosiaaliset ja yksilölliset vahvuudet ja heikkoudet on huomioitu. Tarpeiden ja riskien konkretisoiminen tässä vaiheessa on erittäin tärkeää, jotta vapautuvan muutosvaihe on ymmärretty ja otettu jatkotyöskentelyn suunnittelussa huomioon (motivoiva työskentely, palvelujen järjestäminen, sidosryhmäyhteistyön tarve). Vapauttamisvaiheessa siirtyminen siviiliin edellyttää vapautuvan motivointia ja henkilöstön sitoutumista suunnitelman toteuttamiseen mm. palvelujen järjestämisen suhteen. Vapauttamisvaiheessa on mahdollista myös lisätä vapautuvan omaa vastuullisuutta mm. sijoituksella ulkopuoliseen laitokseen tai koevapautteen taikka poistumislupien myöntämisen muodossa. Valvotun koevapautuksen aikana valvontaan määrättyjen toimintavelvoitteena on usein yhteydenpito tulevaan valvojaan. Kriminaalihuoltolaitos on määrätietoisesti pyrkinyt sitouttamaan valvontaan määrättyä yhteiseen työskentelyyn siten, että laitosaikaa voidaan käyttää vapauttamisen ja valvonnan suunnitteluun luonnollisessa ympäristössä, kotikunnassa. Tällöin myös viranomais- ja muita verkostoja voidaan hyödyntää parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Vapauttamisvaiheessa Kriminaalihuoltolaitoksen valvoja osallistuu kutsuttuna vapauttamissuunnitelmaa koskeviin neuvotteluihin. Joissakin laitoksissa vapautumisen suunnittelua haittaa se, että tuleva valvoja ei ole saanut kutsua vapauttamissuunnitelman laatimistilaisuuksiin. Ennen vapautumista valvoja laatii yhdessä vapautuvan ja mahdollisuuksien mukaan muiden tarpeellisten tahojen kanssa valvontasuunnitelman. Valvontasuunnitelma on toistaiseksi yleisimmin sisältänyt vain valvottavalle asetetut ehdot ja keskeiset työskentelyn sisällöt. Mikäli vapauttamisvaihe toteutuu tiiviissä yhteistyössä Vankeinhoitolaitoksen lähityöntekijöiden kanssa, voidaan jo tässä vaiheessa tehdä suunnitelma varsinaisesta valvonta-aikaisesta työskentelystä.

Vapautumisvaihe siviilissä

Vapautumisvaiheen kriittisin ajanjakso on vapautumishetkeä seuraavat noin kolme kuukautta. Tänä aikana palvelujen järjestäminen sekä tuen ja kontrollin yhteensovittaminen on jatkotyöskentelyn kannalta merkittävää. Vaiheen onnistunut läpikäyminen lisää vapautuvan luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa ja myös viranomaisiin ja läheisiin tarvittavan tuen järjestäjinä. Valvonnan alkuvaiheessa valvottavan arki muotoutuu usein elämänmuutosta tukevaksi tai palaa riskikäyttäytymiseen. Vapautumisvaiheessa työntekijän tulee paitsi huolehtia toimivan ja luottamuksellisen työskentelysuhteen syntymisestä myös luoda turvalliset rajat ja puitteet yhteiselle työskentelylle. Valvoja selvittää asiakkaalle hänen velvollisuutensa valvonta-aikana sekä ehtojen noudattamisesta mahdollisesti aiheutuvat seuraukset.

Valvontatyössä vapautumisvaiheen aikana asiakkaan elämäntilanne arvioidaan vapautuneen kanssa yhdessä uudelleen ja viimeistään tässä vaiheessa laaditaan työskentelysuunnitelma valvonta-ajalle. Arvioinnin ensi vaiheessa keskitytään erityisesti rikollisen käyttäytymisen, päihteiden käytön, työ- ja opiskelutilanteen ja terveydellisten tekijöiden arviointiin. Samanaikaisesti tai tämän jälkeen selvitetään asenteisiin, ajatteluun ja käyttäytymiseen liittyviä suojaavia tai riskitekijöitä. Keskeistä on arvioida sekä rangaistusajalta että muualta (esim. sosiaali-, terveys-, työvoima- tai muilta viranomaisilta) saatujen tietojen relevanssia vapautuneen uusimisriskin ja muutosmotivaation sekä tarvittavien palvelujen tai ohjelmien kannalta. Arvioinnit kiteytetään päätelminä.

Arvioinnin jälkeen asiakkaan kanssa laaditaan työskentelysuunnitelma, jossa keskitytään erityisesti niihin tekijöihin, jotka suoraan tai epäsuorasti altistavat rikoksen uusimiseen. Mikäli asiakas kieltäytyy valvojansa kanssa yhteistyöstä, työntekijä asettaa työskentelylle sellaisia tavoitteita, jotka edistävät keskinäistä vuorovaikutusta ja motivoivat asiakasta muutokseen.

Toimeenpanovaihe

Valvojan ja valvottavan yhteydenpidon intensiivisyys on yleensä kaikille valvottaville sama. Vaikka 1.10.06 voimaantullut lainsäädäntö mahdollistaa yhteydenpidon tiiviyn määrittelyn yksilöllisesti, on pääsääntönä edelleen se, että valvottavaa tavataan kahden ensimmäisen valvontakuukauden aikana kahdesti, ja tämän jälkeen kerran kuukaudessa, ellei valvottava itse halua tiiviimpää yhteistyötä. Yhteydenpidon intensiivisyyttä lisätään yleensä silloin, kun asiakas on laiminlyönyt yhteydenpitoa koskevia määräyksiä.

Ehdonalaisvalvonnassa asiakastyön perustana on luottamuksellisen ja muutokseen kannustavan vuorovaikutussuhteen rakentaminen. Ilman keskinäistä kunnioitusta ei voida edetä vaikuttamaan rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin tekijöihin. Varsin usein työ etenee hitaasti, sillä asiakkailla on usein epäilyjä paitsi viranomaisten toimintaa, myös omia taitojaan ja mahdollisuuksiaan kohtaan.

Osalla asiakkaista palvelutarpeet ovat ajoittain niin suuret, että muutokseen motivoivan ja varsinaisen muutostyön rinnalla painottuu vuoroin palveluihin ohjaava työskentely. Tämä edellyttää valvojalta varsin suurta joustavuutta, sillä työskentely voi muodostua katkelmalliseksi esim. päihdekuntoutuksen ajaksi. Näin tapahtuu myös silloin kun asiakas suorittaa valvonnan aikana lyhyitä vankeusrangaistuksia tai on pidätettynä tai vangittuna rikosepäilyjen vuoksi.

Valvonta-aikana asiakastyössä voidaan käyttää strukturoituja tai puolistrukturoituja tehtäviä ja ohjelmia. Ehdonalaisesti vapautuneilla asiakkailla on yleisesti sekä päihderiippuvuuteen että

impulssikontrolliin liittyviä hallintaongelmia. Osalle asiakkaista suuttumuksen hallinta -toimintaohjelma sopisi hyvin, osalle kuitenkin ohjelma on liian lyhyt ja osallistuminen saattaa sen vuoksi pikemminkin lisätä riskikäyttäytymistä. Kriminaalihuoltolaitoksessa ei suositeta pitkiä ja intensiivisiä toimintaohjelmia (esim. OMA, STOP, CS) ensisijaisesti sen vuoksi, että näihin ohjelmiin on ollut vaikea rekrytoida vapaaehtoisesti asiakkaita ja toissijaisesti koska toimintaohjelmien toteuttaminen harvaan asutuilla seuduilla on myös Khl:lle osoittautunut vaikeaksi. Uutena ehdonalaisvalvonnan muutostyön menetelmänä on otettu käyttöön ”Viisi keskustelua muutoksesta” –ohjelma. Ohjelman tarkoituksena on motivoida asiakasta pohtimaan ja keskittymään sellaisiin käyttäytymismalleihin, jotka ovat osoittautuneet haitallisiksi. Toistaiseksi ehdonalaisen valvonnan aikana ohjelman on suorittanut 29 asiakasta.

Ehdonalaisen vapauden valvonta-aikana lähes kaikkien asiakkaiden kanssa käydään rikoskeskusteluja. Vain poikkeuksellisissa asiakassuhteissa rikoskeskusteluja ei ole käyty. Näin voi tapahtua esimerkiksi silloin kun asiakas on pitkäkestoisessa päihde- tai psykiatrisessa laitoshoidossa tai asiakas kokonaan kieltäytyy keskusteluista. Rikoskeskustelujen muodoista tai syvyydestä ei kuitenkaan ole Khl:ssa yhtenäistä formaattia taikka linjaa.

Päätymisvaihe

Suurimmalla osalla valvontaan määrätystä valvonta päättyy koeajan päättymiseen (n. 60 %). Noin 15 %:n kohdalla valvonta on voitu arvioidun uusimisiriskin vähäisyyden perusteella lakkauttaa ennen koeajan päättymistä. Asiakkaista kuitenkin merkittävä osa, n. 20 %, menettää ehdonalaisen vapautensa jäännösrangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi.

Valvonnan päättyessä asiakkaan kanssa arvioidaan tehdyn suunnitelman toteutumista sekä asiakkaan mahdollisia palvelutarpeita. Kriminaalihuoltolaitoksen tietoon ei tule välittömästi tuomioistuimessa esille tulevaa vaatimusta jäännösrangaistuksen täytäntöönpanemista. Näin ollen valvonta-aikaa ei voida arvioida yhdessä asiakkaan kanssa, ja Kriminaalihuoltolaitos ei hyvissä ajoin voi olla yhteydessä sijoittajayksikköön.

2.6.3 Tietotarpeet

Kriminaalihuoltolaitos on vuoteen 2008 mennessä saanut hyvin niukasti tietoa vapautuvien vankien tarpeista ja riskeistä sekä rangaistusajan suunnitelmista. Tähän ovat vaikuttaneet erityisesti aluevankiloiden sijoittajayksiköiden vaihtelevat käytännöt riski- ja tarvearvioiden (RiTa) sekä rangaistusajan suunnitelmien (RanSu) laatimisessa sekä vapauttamisvaiheen organisointiin liittyvistä toiminnallisista vaikeuksista. Niissäkin tapauksissa, joissa Rita ja RanSu on laadittu, on asiakirjoja harvoin toimitettu Kriminaalihuoltolaitoksen käyttöön. Tämä johtuu ensi sijassa siitä, että vapauttamisprosessit eivät ole jäsentyneet merkittäväksi rangaistusajan osaksi.

Kriminaalihuoltolaitos on maaliskuussa 2008 saanut käyttöönsä vankirekisteritietoja valvontaan määrätyn rangaistusajalta. Asiakastyön sujuvuuden ja jatkuvuuden kannalta kuitenkin yksin rekisteritiedot eivät ole riittäviä vaikuttavan asiakassuhteen ja –työn rakentamiseksi. Relevantti ja ajankohtainen asiakasta koskeva tieto tulisi siirtyä paitsi rekisterien myös henkilökohtaisten kontaktien ja verkostotapaamisten kautta.

Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanotehtävissä toimivalla Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehellä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada valtion ja kunnan viranomaisilta

tehtävänsä hoitamista varten tarpeelliset tiedot henkilön sosiaalisesta tilanteesta, toimeentulosta, terveyspalveluiden käytöstä, työkyvystä, päihteiden käytöstä, koulutuksesta, työkokemuksesta, työllisyydestä ja asevelvollisuuden täyttämisestä. Tietojen saantioikeus on siten laaja. Varsinaisessa asiakastyössä vain harvoin tiedustellaan asiakasta kuulematta muita – erityisesti sosiaali- ja terveysviranomaisia – viranomaisia, sillä valvonnan onnistumisen kannalta avoimuus ja läpinäkyvyys on osoittautunut perustelluksi. Yhteistyöverkostoja hyödynnetään paitsi tietojen hankkimisen myös varsinaisten työskentelyyn liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi Yleisimmin täytäntöönpanoon liittyviä tietoja pyydetään asiakasta kuulematta poliisilta, syyttäjiltä ja tuomioistuimilta sekä vankitieto- ja väestörekistereistä. Valvontaehtojen rikkomistilanteissa pidetään yhteyttä myös sosiaali- ja terveydenhoitoviranomaisiin.

2.6.4 Toimintaympäristö

Kriminaalihuolto- ja vankeinhoitolaitosten toimialueet eivät ole yhtenevät. Erityisesti Itä- ja Kaakkois-Suomen kriminaalihuoltoalueiden toimistoihin vapaututaan hallinnollisesti eri vankeinhoitoalueelta. Tilanne on asiakasprosessien ja vapautumisen suunnittelun kannalta ongelmallinen sellaisille aluetoimistoille, jonka toimialueen kuntiin vapaututaan useammasta aluevankilasta.

Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistot huolehtivat itsenäisesti verkostoitumisesta alueensa kunnissa tai seutukunnissa. Verkostoituminen ja yhteistyö palvelutuottajien kanssa on vankilasta vapautuneiden kanssa työskentelyssä ensisijaisen tärkeää. Vapautumisvaiheessa kuntayhteistyön sujuvuus näkyy mm. tarvittavien palvelujen järjestymisenä jo ennen varsinaista vapautumista. Kuntayhteistyössä, varsinkin suurissa kunnissa, organisaatioiden muutokset peilautuvat myös Khl:n asiakastyöhön. Myös kuntasektorilla henkilöstön vaihtuvuus vaikuttaa palvelujen saatavuuteen mm. siten, että yhdyskuntaseuraamustyön tuntemusta kuntasektorilla tulee jatkuvasti päivittää. Toisaalta vankilasta vapautuneet ovat marginaalinen osa kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaista, eikä näiden asiakkaiden tarpeita ole kunnissa priorisoitu. Kunnissa yleisesti koetaan vankilasta vapautuneet vaikeaksi ja haastavaksi ryhmäksi, sillä elämäntapaan liittyvät muutokset ovat varsin hitaita. Lukuisat epäonnistumiset jo toteutuneissa hoito- tai kuntoutusjaksoissa eivät aina kannusta kuntien asiakastyöntekijöitä uskomaan muutoksen mahdollisuuteen.

Erityisesti suurilla paikkakunnilla eri kunnalliset ja muut palvelut haetaan eri toimipisteistä. Tämä tuottaa vaikeuksia syrjäytyneen, moniongelmaisen ja taidoiltaan puutteellisen asiakasryhmien tarpeiden tyydyttämisen kannalta. Toisaalta on todettava, että suurissa kunnissa työvoiman palvelukeskukset ovat yhdistäneet sosiaali- ja työvoimapalveluja helpottamaan tukea tarvitsevien työllisyysmahdollisuuksia. Erityispalveluihin on kuitenkin saatava lähete, mikä edellyttää ainakin jonkinasteista pitkäjännitteisyyttä sekä valvottavalta ja valvojilta.

Kuntien talousvaikeudet näkyvät palvelujen järjestämisen hitautena ehdonalaisvalvonnassa. Erityisesti päihdepalveluissa palvelujen saatavuus riippuu kunnan budjetoinneista ja sitä kautta yksilötasolla siinä, missä määrin vankilasta vapautuneiden palvelutarpeisiin vastataan. Vankilasta vapautuvan psykiatrinen hoito on osoittautunut vaikeaksi järjestää, koska jo avopalveluihin pääseminen on hidasta ja edellyttää asiointia eri toimipisteissä.

Mielenterveyspalveluissa psyykkisesti oirehtivat, päihderiippuvaiset valvottavat saattavat syrjäytyä edelleen palveluista, sillä monissa kunnissa kaksoisdiagnoosipotilaiden hoito on järjestämättä. Myös seksuaalirikoksiin syyllistyneiden jatkohoito on osoittautunut vaikeaksi

järjestää palvelujen vähäisyyden tai ajoitusvaikeuksien vuoksi. Ajoitusvaikeuksilla viitataan siihen, että asiakkaan muutosvaihe ja vastaanottotyö on haasteellista saada yhdistettyä oikea-aikaisesti palvelujen organisoinnissa.

2.6.5 Kehittäminen

Paitsi kuntien suuntaan, on kannustavien yhteistyön muotojen kehittäminen Vankeinhoito- ja Kriminaalihoitolaitoksen välillä ehdonalaisvalvontaan vapautuvien osalta on ensisijaisen tärkeää. Monet tutkimukset osoittavat, että vapauttamisen suunnittelun tulisi tapahtua riittävän varhaisessa vaiheessa. Vankeinhoitolaitoksessa on alettu linjata toimintaa siten, että vapauttamisen tulisi toteutua vaiheittain. Vaiheittaisuus tarkoittaa sitä, että mikäli vapautuvaa ei voida sijoittaa valvottuun koevapauteen, hän vapautuisi pääsääntöisesti avolaitoksen kautta. Toistaiseksi vaiheittainen vapautuminen kuitenkin toteutuu puutteellisesti, koska valvottuun koevapauteen on voitu sijoittaa ennakoitua vähemmän vankeja ja edelleen monet vapautuvat suljetusta laitoksesta. Suljetusta laitoksesta vapautuville tulisi antaa laitoksen sisällä ”status”, joka erottaa vapautuvan muista rangaistusta suorittavista ja edellyttää henkilöstöltä vapautumista tukevia toimia. Vapauttaminen tulisi siis laitoksesta riippumatta olla osa vankeusprosessia ja tässä prosessissa tulisi entistä selkeämmin nimetä prosessista vastuullinen henkilöstö ja samalla nimetä prosessia tukeva toimija entistä selkeämmin. Näin vapauttamisvaiheessa voidaan hyödyntää Vankeinhoitolaitoksessa olemassaolevaa moniammatillista osaamista. Moniammatillisuuden hyödyntämisessä turvallisuus- ja psykososiaalisen muutostyön resurssit voidaan yhdistää esimerkiksi siten, että kontrollityöskentelystä (turvallisuus) ja muutostyön interventioista (sosiaali- ja psykoginen, opetus- ja koulutus-, työtoiminta- ja terveydenhuoltohenkilöstö) vastaava henkilöstö toimii yhdessä samojen tavoitteiden suuntaisesti. Vapauttamisvaiheessa on paitsi kehitettävä suunnittelua ja yhteistoimintaa eri ammattikuntien välillä, myös luotava sellaisia rakenteita/yksiköitä, jotka mahdollistavat vapautettavan kannalta keskeisten taitojen harjoittamisen: näitä voivat olla esimerkiksi puolimatkatkankodit tai kokonaisvaltainen perhetyö sitä varten suunnitelluissa osastoissa/laitoksissa.

Ehdonalaisen vapauden valvonnan aikana työmenetelmiä on kehitettävä siihen suuntaan, että valvonnassa kyetään ilmeisten kriminogeenisten tekijöiden rinnalla havaitsemaan ja puuttumaan sellaisiin vajeisiin, jotka muodostavat esteitä mahdollisuudelle käsitellä ja työstää rikoksiin altistavia tekijöitä. Näitä ovat esimerkiksi olosuhdevajeet (asunnottomuus), yksilöön liittyvät kognitiiviset tekijät (oppimisvaikeudet) taikka äkilliset kriisitilanteet (avioero, lasten huostaanotto, muutokset psyykkisessä statuksessa). Toisaalta on osoitettu, että monilla vapautuvilla vangeilla on varsin vakavia ja pitkäkestoisia psyykkisiä ongelmia, jotka tulisi valvonnan suunnittelussa ja toteuttamisessa ottaa huomioon hoidon tai terapian järjestämisenä.

Vapautuvien vankien elämäntilanne on usein repaleinen eikä heillä ole selvää käsitystä mitä vapautumisvaiheessa tapahtuu, mitä he itse tarvitsevat ja tämän vuoksi tarvittavaa tukea, ohjausta ja palveluja ei ole järjestetty. Vapautuvilla on hyvin erilaisia ongelmia, ja motivaatio sekä taidot muutoksen toteuttamiseen voivat olla hataria. Jatkuvuuden varmistamista tulee ainakin rikosseuraamusalan sisällä vahvistaa. Näin on toimittu mm. WOP-projektissa, jossa on osoitettu että vapauttamis-, vapautumis- ja valvontavaiheen yhdistävä tiivis ja intensiivinen asiakastyö on vaikuttavaa. Asiakasprosesseja tulisi tämän tiedon valossa kehittää siihen suuntaan, että vapautuvalla säilyy kontakti valvojaan laitospaikasta ehdonalaisen vapauden vaiheeseen: kontaktin (vuorovaikutussuhteen) rakentuminen jo laitosaikana helpottaa riskien ja vahvuuksien, mahdollisuuksien ja uhkien sekä tarvittavan tuen ja kontrollin yhdistämistä.

Asiakkaan sitoutuminen muutostyöskentelyyn avaa uusia mahdollisuuksia elämänkulun muutokseen. Valvontatyöhön on tärkeää kehittää sellaisia toiminnallisia rakenteita, joiden tukena on riittävät taloudelliset tai muut aineelliset resurssit. Tämä edellyttää seuraamusjärjestelmän ja palveluntuottajien samanaikaista sitoutumista: mikäli asiakkaan tarvittavia, välttämättömiä perustarpeita ole voitu tyydyttää, se ainakin tilapäisesti vähentää asiakkaan muutosmotivaatiota. Resurssien näkökulmasta on kyse sekä optimaalisista asiakasmääristä että palvelujen järjestämisestä silloin kun asiakkaan muutosvaiheen vahvistamiseksi tarvitaan lisäpanostuksia. Oikea-aikainen panostaminen ja puuttuminen lisää samanaikaisesti asiakkaan motivaatiota ja sitoutumista harjoitella uusia taitoja ja lisätä toimintamahdollisuuksiaan, toimijuuttaan. Kun asiakkaan toimijuus herää, on sitä syytä vahvistaa luomalla riittävästi uusia mahdollisuuksia erilaisilla toimintakentillä.

3. Prosessien kytkeytyminen toisiinsa ja asiakkaiden siirtymät prosessien välillä

Liitteet 13-19 havainnollistavat, miten yksittäiset asiakkaat esiintyvät eri seuraamuksissa tai siirtyvät seuraamuksesta toiseen välittömästi taikka muutaman vuoden sisällä. *Liite 13* kuvaa rangaistusta suorittavien asiakkaiden määriä seuraamuksittain päivätasolla. *Liitteessä 14* tähän on lisätty arvio valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden asiakkaista. Nämä vähentävät jonkin verran paitsi vankeusvankien oletettavasti myös yhdyskuntapalveluasiakkaiden määrää. *Liite 15* kuvaa koko asiakaskunnan määrää päivätasolla, ts. mukana ovat kaikki vangit sekä yhdyskuntaseuraamustyön lausuntoasiakkaat. Seuraavassa liitteessä tähän on taas lisätty valvontarangaistus ja valvottu koevapaus. Näistä edellinen lisää myös lausuntoasiakkaiden määrää.

Liitteessä 17 kuvataan vuositasolla päättäneiden täytäntöönpanojen määrää ja sitä, millaisia välittömiä siirtymiä tapahtuu seuraamuslajista toiseen. Noin 3500 yhdyskuntapalvelusta noin 650, alle 20 % muunnetaan ehdottomaksi vankeudeksi. Ehdonalaisesti valvontaan vapautuu noin 1200 vankia, noin 26 % kaikista. Ehdollisesti rangaistuista valvontaan määrättyistä nuorista noin 5 %:lla vankeus määrätään täytäntöönpantavaksi. *Liitteessä 18* edelliseen on lisätty oletus valvontarangaistuksen vaikutuksesta. Ehdottomien vankeuksien määrän vuositasolla arvioidaan vähenevän noin tuhannella. Vankeudeksi oletetaan muunnettavan noin 10 %.

Liitteessä 19 kuvataan, millainen osuus yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoasiakkaista ilmaantuu kolmen vuoden aikavälillä suorittamaan vankilarangaistusta, ja toisaalta kuinka suuri osa yhdyskuntapalveluasiakkaista on suorittanut edeltävän kolmen vuoden aikana vankilarangaistusta. Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvottavien myöhemmistä ehdottomista vankeusrangaistuksista ei ole saatu toistaiseksi vastaavaa tietoa. Tämä sekä edeltävät liitteet osoittavat joka tapauksessa selvästi, että suurin osa yhdyskunta- ja laitosseuraamusten asiakaskunnasta ei ole yhteistä. Pidemmällä aikavälillä osuudet kasvavat jonkin verran, mutta on kyseenalaista, voidaanko silloin enää puhua asiakkuuden jatkuvuudesta.

4. Kehittämisen lähtökohtia

Rikosseuraamusalan työn tavoitteet ja perusta

Kriminaalihuoltolaitoksella ja Vankeinhoitolaitoksella on vuodesta 1999 lähtien ollut yhteinen periaateohjelma, joka suuntaa työtä. Vankeuslakipaketin yhteydessä 1.10.2006 sekä vankeinhoidon että ehdonalaisesti vapautettaviin kohdistuvan työn tavoitteet määriteltiin samansuuntaisiksi. Uusissa laeissa työn keskeisiksi tavoitteiksi asetettiin, että täytäntöönpanolla tulee edistää rikollisesta elämäntavasta irtaantumista parantamalla rangaistukseen tuomittujen mahdollisuuksia kiinnittyä normaaliin elämään yhteiskunnassa.

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. (Vankeuslaki 1 luvun 2 §)

Valvonnan tarkoituksen on lisätä yleistä turvallisuutta tukemalla valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estämällä häntä tekemästä uusia rikoksia. (Laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta 1 §)

Koko yhdyskuntaseuraamustyössä lähdetään samoista tavoitteista. Ne on tarkoitus kirjata lähitulevaisuudessa yhdyskuntaseuraamuksia koskevaan lakiin. Tällä hetkellä laki nuorista rikoksenteijöistä toteaa valvonnan tarkoituksen olevan estää tuomittua tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään elämään nuhteettomasti. Yhdyskuntapalvelulaki mahdollistaa osan palvelusta käytettäväksi uusintarikollisuuden vähentämistä tukeviin toimintaohjelmiin tai käyttämällä päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettuja palveluja.

Työn tavoitteet edellyttävät, että sillä vaikutetaan rikollisuutta ylläpitäviin tekijöihin, joita ovat tutkimusten mukaan:

- rikollista käyttäytymistä tukevat arvot, asenteet, uskomukset ja ajattelumallit
- epäsosiaalinen ja rikosmyönteinen lähipiiri
- impulsiivisuus, huonot ongelmanratkaisutaidot, heikko itsekontrolli
- hallitsematon päihteidenkäyttö
- ongelmat perhe-elämässä, talouden hallinnassa, opinnoissa, työelämässä sekä vapaa-ajan käytössä

Uusintarikollisuutta ennakoi myös nuorena alkanut rikosura. Mitä enemmän rikollista käyttäytymistä ylläpitäviä tekijöitä on, sitä korkeampi uusimisriski on.

Asiakkaiden palvelutarpeet ja niihin vastaaminen

Edellä on kuvattu vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden ongelmia ja palvelutarpeita. Ne ovat samantyyppisiä. Erittäin yleisiä ovat *päihdeongelmat*, joten päihdekuntoutuksen tarve on suuri. Koko asiakaskunnassa on nähtävissä laajasti *työttömyyttä* ja työelämässä tarvittavien ammatillisten valmiuksien puutteita. Myös asiakkaiden muu kiinnittyminen yhteiskuntaan saattaa olla heikkoa, ja heiltä puuttuu usein elämänhallinnan taitoja sekä sosiaalista toimintakykyä. Heidän asenteensa sekä ajattelu- ja käyttäytymismallinsa saattavat altistaa rikoksiin. Vankien rikosura on alkanut yleensä jo aikaisemmin, joten heidän tilanteensa on yleensä huonoin.

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaista osalla asiakkuus jää lyhyeksi ja ainutkertaiseksi, uusimisriski arvioidaan verrattain alhaiseksi, eivätkä palvelutarpeet ole sellaisia, joihin olisi tarpeen tai tarkoituksenmukaista tarttua yhdyskuntaseuraamustyön yhteydessä. Muutostyöskentelyä on syytä kohdentaa niihin toimeenpanoasiakkaisiin, joiden uusimisriski on arvioitu korkeaksi tai

kohtalaiseksi. Työskentelyn luonne ja intensiteetti riippuvat asiakkaan arvioidusta muutosvalmiudesta. Nuorista rikoksentekeijöistä panoksia on kohdennettava niihin, joilla tunnustetaan riski rikosuran jatkumiseen. Yhdyskuntapalvelussa työskentelyä kannattaa kohdentaa päihdeongelmaisempiin ja aktiivielämästä syrjäytyneisiin tai syrjäytymisuhassa oleviin. Sama koskee suunnitteilla olevaa valvontarangaistusta.

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaista ongelmia on eniten valvontaan vapautuneilla, jotka ovat siis suorittaneet keskimäärin pidempiä vankeusrangaistuksia. Yhdyskuntaseuraamusten puolelle on tarkoitus valvontarangaistuksen myötä tulla myös lyhyitä ehdottomia vankeustuomioita suorittaneita, joilla liitteen 1 perusteella on tyypillisesti monenlaisia sosiaalisia ongelmia.

Vangeista toimintaa tulee rikosseuraamusalan tavoitteiden perusteella kohdistaa erityisesti niihin, joiden riski syyllistyä rikoksiin on korkea ja niihin, joiden rikosuran kehittymistä voidaan ennalta ehkäistä. Tällaisia ryhmiä ovat erityisesti nuoret, päihdeongelmaiset ja rikoskierteessä olevat sekä syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat. Pitkäaikaisvankien sosiaaliset taidot ja tilanne ovat saattaneet pitkän laitoksessa olon myötä heikentyä, joten heidän sijoittumisensa yhteiskuntaan saattaa olla erityisen ongelmallista. Sakon muuntorangaistusta suorittavien palvelutarve on suuri, mutta on mahdollista, että heidän määränsä vähenee lakiuudistuksen myötä olennaisesti. Ensikertaisten vankien ongelmiin tulee tarttua, jotta kerta jäisi viimeiseksi. On myös muita ryhmiä kuten naiset ja ulkomaalaiset, jotka saattavat vaatia erityisiä työmuotoja valmiuksien saamiseksi rikoksettomaan elämään.

Sekä Vankeinhoitolaitoksen että Kriminaalihoitolaitoksen työtä kehitettäessä tulee ottaa laajalajaisesti huomioon se, mikä ehkäisee uusintarikollisuutta. Uusintarikollisuuden vähentämiseen kehitettyjen ohjelmien lisäksi henkilön kiinnittyminen yhteiskuntaan edellyttää monimuotoista työtä, joka tulee suunnitella yksilökohtaisesti. Tärkeällä sijalla on henkilön motivointi eri tilanteissa elämänmuutokseen ja siihen johtavaan työskentelyyn. Rikosseuraamusalan työssä voidaan tunnistaa vajeita, motivoida muutokseen sekä suunnitella ja toteuttaa yhteistyössä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa yhteiskäytäntöjä, joilla asiakkaiden muutosta tuetaan.

Päihdekuntoutus ja toimintaohjelmat

Työmenetelmät rikosseuraamusalalla ovat pitkälti yhteneväiset erityisesti uusintarikollisuuteen vaikuttavassa työssä ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Rikosseuraamusalan ohjelmatyölle on vuonna 2008 hyväksytty *ohjelmatyön linjaukset*, joka koskee päihdekuntoutusta ja muita vaikuttavuus- sekä motivointiohjelmiä. Linjausten mukaan vuoteen 2010 mennessä kaikki rikosseuraamusalalla käytettävät ohjelmat ovat käyneet läpi akkreditointimenettelyn. Ohjelmatyöskentely tulee ensisijaisesti kohdentaa asiakkaisiin, joiden uusimisriski arvioidaan korkeaksi. Linjausten mukaisesti ohjelmien on nivouduttava muuhun muutostyöskentelyyn. Rikoksiin liittyvä ohjelmatyö on rikosseuraamusalan erityisasiantuntemusta. Sen kehittäminen yhteistyössä on edelleen tarpeen.

Ohjelmien käyttöä on tarpeen tehostaa kokonaisvaltaisesti siten, että otetaan huomioon erilaisten olosuhteiden tarjoamat mahdollisuudet laitoksissa ja yhdyskuntaseuraamuksissa ja toisaalta toiminnan jatkuvuus ja johdonmukaisuus. Koska ohjelmien käyttö vaatii huomattavasti resursseja, niiden käyttöä ja vaikuttavuutta on seurattava ja *tutkittava*. Tätä varten on kokeiltava ja saatava käyttöön yhteisiä välittömän *vaikuttavuuden mittareita*. Tarvitaan myös sen arvioimista missä määrin on mahdollista yhdistää Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihoitolaitoksen yhteisiä resursseja toimintaohjelmien toteuttamisessa.

Päihdeongelmat ovat koko rikosseuraamusalan asiakaskunnan yleisin yksittäinen, uusintarikollisuuteen liittyvä ongelma. Päihdekuntoutuksen parantaminen edellyttää yhteistyökäytäntöjen kehittämistä yleisten kuntoutusjärjestelmien kanssa. Seuraamusten yhteydessä voidaan usein motivoida ja myös käynnistää kuntoutusprosesseja. Yhdyskuntaseuraamuksista varsinkin yhdyskuntapalvelu ja suunniteltu valvontarangaistus tarjoavat hyvän lähtökohdan kuntoutukseen motivoinnille: pääsy rangaistuksen piiriin toimii ulkoisena motivaatiotekijänä. Yhdyskuntaseuraamusten käyttö laajemmin vaatii sen ratkaisemista, miten päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset nivelletään paremmin yhteen, kuten Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset -työryhmä on todennut. Rikosseuraamusalan sisällä on parannettava edellytyksiä jatkuvuuteen päihdekuntoutuksessa, ja samalla tarvitaan rise-alan yhteistä toimintaa haettaessa kehittyneempiä yhteistyökäytäntöjä kuntien ja muiden toimijoiden kanssa. Vankilassa on myös omia päihdekuntoutusohjelmia, mutta erityisesti vapauttamisvaiheessa jatkumojen turvaaminen edellyttää viranomaisyhteistyötä. Kehitettävää on erityisesti niiden asiakkaiden hoidossa, joilla on sekä päihde- että mielenterveysongelmia. Näkökulma on esillä mm. sosiaali- ja terveysministeriö asettaman Mieli 2009-työryhmän työssä *kansallista mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaa* laadittaessa.

Päihdekuntoutuksessa tarvitaan kehittyneempiä yhteistyökäytäntöjä yleisten kuntoutusjärjestelmien kanssa. Rikosseuraamusalan aloitteiden etenemistä edesauttaisi sen oman päihdekuntoutustyön kokonaisvaltaisempi hallinta.

Asiakassuhteen ja vuorovaikutuksen merkitys on viimeisimmän tutkimuksen perusteella erittäin varteen otettava tekijä pyrittäessä vaikuttamaan uusintarikollisuuteen ja yhteiskuntaan integroitumiseen. Tehokkuutta on pyritty lisäämään erikoistumisella. Jotkut ulkomaiset tutkimukset varoittavat järjestelmälähtöisestä tehokkuudesta, jossa asiakkaat siirtyvät "paketteina" työntekijältä toiselle. Tällöin asiakasprosessin jatkuvuus (vastuullisuus) voi vaarantua ja muotoutua eräänlaiseksi "pallotteluksi" toimijoiden välillä. On myös haettu ratkaisuja, joissa erotetaan vastuu työskentelyn kokonaisuuden hallinnasta ja asiakassuhteesta sekä toisaalta yksittäisistä interventioista.

Aktiivielämään kuntoutus

Rikosseuraamusalan kannalta työ- tms. aktiivielämään kuntoutus on päihdekuntoutuksen rinnalla toinen keskeinen toiminta-alue. Jotkut viimeaikaiset ulkomaiset tutkimukset puoltavat käsitystä, että työllistymisellä voi olla olennainen osuus päihde- ja rikoskäyttäytymisen muutoksissa. Joukkotyöttömyyden vallitessa kuntoutusta perusteltiin lähinnä syrjäytymisestä aiheutuvilla kustannuksilla ja haitoilla. Nykyisin ollaan jo huolestuneita työvoiman saatavuudesta tulevaisuudessa. Tämä lisää todellisia työllistymisen mahdollisuuksia. Työelämän kvalifikaatioita lisäämällä ja tukemalla saatetaan sekä vaikuttaa uusintarikollisuuteen ja sen haittoihin ja kustannuksiin että lisätä yhteiskunnan tarvitsemaa työvoimaa ja veroja maksavaa osuutta väestöstä. Vaikka perinteiset aputyöt rakennuksilla, varastoissa yms. ovat vähentyneet, esim. kierrätysalalla lisääntyvät tehtävät, joissa koulutusvaatimuksia ei ole ja jotka voisivat toimia työelämän kokeilun ja siihen tulon ensi vaiheena. Haasteena on tunnistaa järjestelmällisemmin tuettavassa tilanteessa olevat aktivoituvat asiakkaat ja parantaa myös tällä alueella yhteistyökäytäntöjä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa.

Yhteistyö asumispalveluissa

Kriminaalihuollon asiakkaille ja vankilasta vapautuneille tarjottavia asumispalveluita on tarkoitus tehostaa *Valtioneuvoston pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaan* liittyen. Asumispalveluita järjestävät hankkeeseen osallistuvat 10 suurinta kaupunkia.

Rikosseuraamusala toteuttaa yhteistyössä ko. kaupunkien ja asumispalveluja tuottavien järjestöjen kanssa kehittämisprojektin, jossa tuotetaan toimivia paikallisia ja asiakaskohtaisia käytäntöjä asumispolkujen suunnitteluun ja järjestetään asumistaitovalmennusta jo vankilaaikana. Asumisen järjestäminen on keskeinen tekijä vankilasta vapauttamisen onnistumisessa sekä kaikissa yhdyskuntaseuraamuksissa.

Työvälineet

Rikosseuraamusalan *asiakastietojärjestelmien* on oltava yhteen toimivia, jotta toiminta on johdonmukaista ja tehokasta silloin kun henkilö on joidenkin vuosien sisällä sekä yhdyskuntaseuraamusasiakkaana että vankina. Tietojen käytettävyyden kannalta on tarpeen huolehtia siitä, että asiakasarvioinnin keskeiset käsitteet (riski, tarve yms) ymmärretään samalla tavoin ja luokitukset sekä ohjeistukset ovat yhdenmukaiset. Alan tutkimus ja -tieto etenee, joten näitä asioita on seurattava ja päivitettävä aika ajoin koulutuksessa sekä tietojärjestelmissä.

Tietojärjestelmien on autettava olemaan selvillä paitsi asiakkaiden kuntoutustarpeista myös aiemmista toimenpiteistä, jotta toiminta eri asiakkuuksien aikana olisi johdonmukaista.

Tietojärjestelmät Vati ja Tyyne ovat teknisesti erilaiset. Ensin mainitun on oltava ns. relaatiotietokanta, koska jatkuvasti pitää olla selvillä erityisesti vankien paikallaolosta ja liikkumisista. Tyyne on luonteeltaan asianhallintajärjestelmä, jossa riittää päivantasaisuus. Jälkimmäistä on erittäin paljon halvempaa muuttaa. Siinä muutostarpeita myös aiheutuu käytännössä jatkuvasti paitsi arvioivan ja suunnitelmallisen työskentelyn kehityksestä myös itse yhdyskuntaseuraamusten nopeasta kehityksestä. Pidemmällä aikavälillä on perusteltua harkita yhteisen asiakasarviointiin ja suunnitelmalliseen työskentelyyn liittyvän järjestelmän mahdollisuutta. Tällainen todennäköisesti vahvistaisi johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta paitsi alan omassa asiakastyössä myös yhteistyössä kuntien ym. toimijoiden kanssa. Sen olisi kuitenkin palveltava yhtäaikaisesti sekä työskentelyä joka liittyy pitkäaikaisiin ja samojen asiakkaiden toistuviin asiakkuuksiin että nimenomaan yhdyskuntaseuraamuksille tyypillisiä ja runsaita lyhytkestoisia ja yksittäisiksi jääviä asiakkuuksia.

Yhteisten työprosessien kehittäminen

Ydinprosessi kaikissa seuraamuksissa koostuu asiakkaan tilanteen ja palvelutarpeen arvioinnista, rangaistusajaisen suunnitelman laatimisesta, suunnitelman mukaisesta työskentelystä sekä asiakkuuden päättämisestä, mihin tulisi kuulua myös loppuarviointi toiminnan vaikuttavuudesta. Noin 20 % yhdyskuntapalvelun aloittaneesta tulee kolmen vuoden sisällä vankilaan ja joka neljäs vanki vapautuu valvontaan. Rikosseuraamusalan työ on nähtävä myös jatkumona avoseuraamusten ja vankilan välillä nimenomaan uusimisalttiimpien asiakkaiden kohdalla. Työssä tulee käyttää mahdollisimman pitkälle yhteisiä työmenetelmiä ja myös tietojärjestelmien pitää mahdollistaa yhteinen työskentely. Työn jatkuvuus antaa myös mahdollisuuden prosessimaiseen työskentelyyn, jossa tarpeellista työskentelyä jatketaan toisessa vaiheessa toisessa ympäristössä. Tähän tulisi mahdollisimman pitkälle kuulua myös työn jatkuvuus rikosseuraamusalan ja yhteiskunnan palvelujärjestelmien kesken. Vankilasta vapauttamisvaihe tulisi mieltää tärkeänä nivelvaiheena, jossa vankilassa tehty työ nivelletään siviilissä jatkuvaan työhön. Toisaalta eri seuraamuksiin sisältyy myös paljon sellaista työtä, joka vaatii omaa asiantuntemustaan ja joissa prosessit eivät ole kytköksissä toisensa kanssa.

Merkitystä rikosseuraamusalan työlle antaa myös se, että oikeusjärjestelmä toimii nopeasti ja tehokkaasti. Myös täytäntöönpanoprosessien yksinkertaistaminen tehostaisi toimintaa.

Yhteinen rikosseuraamusalan organisaatio mahdollistaa yhteisten toimintojen järjestämisen joustavasti avo- ja suljetuissa ympäristöissä. Siviilistä vankilaan tulevien arviointi, kuten myös yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden arviointi, on mahdollista tehdä nykyistä avoimemmissa olosuhteissa. On ajateltavissa, että vankilaan tulevista tehdään siviilissä alkuarviointi, minkä perusteella ratkaistaan syvällisemmän riski- ja tarvearvion tarve. Myös tuomitut hyötyisivät asiansa käsittelystä jo siviilissä. Olisi suotavaa, että arviointi tehtäisiin mahdollisimman lähellä kotipaikkaa.

Kriminaalihuoltolaitos toimii normaaliyhteisöissä yleensä melko lähellä asiakkaan kotipaikkaa, jossa mm. yhteistyö tarpeellisten tahojen kanssa on helpompaa kuin vankilasta käsin. Vankilasta vapautuessa yhteistyötä voisi edistää se, että sitä tehdään entistä enemmän siviilissä. Myös vangille vapautumisvaiheessa avoimet olosuhteet sekä toimeenpanon järjestäminen lähellä kotipaikkaa ovat hyödyllisiä. Valvottu koevapaus vastaa toimintaympäristöltään täysin yhdyskuntaseuraamustyötä. Sisällöltään ja työmenetelmiltään se on pitkälti yhteneväinen uudeksi seuraamusmuodoksi suunnitellun valvontarangaistuksen kanssa, ainoastaan kohdejoukko on eri. Siihen tulevien asiakkaiden toimeenpanosuunnitelmien valmistelu ja valvonta sopisi luontevasti avoimissa olosuhteissa tehtäväksi työksi.

Yhdyskuntaseuraamus-, vankeus-, vapauttamis- ja ehdonalaisen vapauden valvontaprosesseja on pyritty kehittämään toimintaketjujen suuntaan. (*liite 12*) Oletuksena on, että arvioivan suunnitelmallisen työskentelyn kautta jatkumot/ketjutus kehittyy kumulatiivisesti ja lineaarisesti yhä saumattommaksi, tehokkaammaksi ja taloudellisemmaksi. Tosiasiassa kuitenkin kuntasektorin järjestämät ja maksamat palvelut ovat harvoin kohdanneet ajallisesti ja kattavuudeltaan rikosseuraamuskentän esittämiä tarpeita, eikä rikosseuraamusala ole kehittänyt toimintojaan vastaamaan palvelujärjestelmän logiikkaa. Näin ollen yhteistyön kehittämisessä on jouduttu ensin työstämään sektori-, vastuu- ja ajoitusrajoja ennen kuin laajempiin ja mittavampiin kehittämisprosesseihin on voitu edetä. Suuri haaste rikosseuraamusalan kehittämisessä on laitos- ja siviiliakselin sekä hallintokuntarajojen ylittäminen. Asiakkaiden kannalta keskeiset siirtymävaiheet jäävät helposti ”harmaalle” alueelle, josta kukaan ei ota vastuuta. Nämä rajat tunnetaan hyvin myös muilla sektoreilla (esim. siirtymät laitoksista avopalveluihin esim. psykiatrisessa hoidossa ja lastensuojelussa, joskaan tällöin ei ole yleensä ylitetä valtio-kunta –akselia).

Keskitettyä asiakastyötä alueella voisi olla

- asiakkaiden arviointi
- käytännön sidosryhmäyhteistyö
- toimintaohjelmaen toteuttaminen
- sähköisen valvonnan valmistelu ja valvonta

Aluetasolla käytännön yhteistyö siviilissä olevien organisaatioiden kanssa vaatii tuekseen suunnitelmallista toimintaa ja yhteistyösopimuksia. Rikosseuraamusalan näkeminen yhtenä toimijana parantaa sen asemaa suhteessa muihin organisaatioihin ja niiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yhteinen alueellinen organisaatio voi myös tehokkaammin vaikuttaa asiakkaiden puolestapuhujana. Alueellisesti keskitettyihin hallinnollisiin tehtäviin voisivat kuulua

- sidosryhmäyhteistyösopimukset
- toimintojen kehittäminen
- turvallisuusasiat

Työryhmä katsoo, että työprosessien suunnittelussa tulee ottaa huomioon synergiaedut tehtävien

yhteisestä hoitamisesta silloin kun se on järkevää. Kriminaalihuoltolaitoksella ja Vankeinhoitolaitoksella on omat vahvuutensa, joiden tulisi näkyä työnjaossa. Tämä koskee sekä rakenteita että henkilökunnan joustavaa käyttöä.

Keskitetty toiminta

Jatkotyössä tulee ratkaistavaksi kysymys alueellisen ja valtakunnallisen toiminnan suhteesta. Moni tekijä puhuu sen puolesta, että samalla kun toimintaa vahvistetaan perustasolla, tarvitaan valtakunnallista kokonaisuuden hallintaa. Itse *seuraamukset*, etenkin yhdyskuntaseuraamukset ovat jatkuvassa kehityksen tilassa, ja niiden kokonaisuus on vasta hahmottumassa. Seuraamusten muutokset vaikuttavat samalla muutoksiin tähtäävän tavoitteellisen työskentelyn ehtoihin. Myös vankeinhoidossa joudutaan ottamaan huomioon, miten vältetään alueiden liiallinen eriytyminen ja miten arvokas alueellinen kokemus saadaan hyödynnettyä valtakunnallisesti. Esim. koevapauden kriteerien erilaiset tulkinnat on jo todettu ongelmaksi.

Rikosseuraamusalan uusintarikollisuuteen vaikuttamista koskeva *kokeilutoiminta ja tutkimus on kansainvälisesti* runsasta ja vilkasta. Sen seuraaminen, hyödyntäminen ja siihen osallistuminen ei ole mahdollista pelkästään alueellisin voimin. Sama koskee rikosseuraamusalan ympäristöä *Suomessa*, mm. sosiaalialan muutoksia ja sosiaalityön tutkimusta ja erityisesti yhteistä kehittämistä päihdehuollon kanssa.

Rikosseuraamusalan sisällä on ajankohtaista asiakasarvioinnin välineiden ja arviointiosaamisen yhteinen edelleen kehittäminen. Jatkuvuus ja kokonaisvaltaisuus edellyttävät tietoperustan yhteisyyttä ja yhteistä tulkintaa. Näiden ylläpito vaatii valtakunnallista otetta. Vaikka yhdyskuntaseuraamuksissa ja laitosympäristössä muutostyön konteksti on oleellisesti erilainen, myös yleensä asiakastyön menetelmäosaamisen parantamisessa tarvitaan kokonaisvaltaista näkemystä. Toimintaohjelmien tehokkaassa käytössä voitaisiin ottaa huomioon paremmin kontekstien erityiset mahdollisuudet sekä käytön johdonmukaisuus ja jatkuvuus yksittäisten asiakkaiden kohdalla. Juuri tällä hetkellä ajankohtaisessa motivoivan työskentelyn soveltamisessa rikosseuraamusalalle kaksitasoisuus tarjoaisi ilmeisesti nopeimman etenemisen.

Sitoutuminen uusintarikollisuuden vähentämisen ja yhteiskuntaan integroimisen tavoitteisiin merkitsee, että on kyettävä esittämään tuloksia. Tähän tarvitaan valtakunnallista seurantaa ja tutkimusta, jonka senkin on oltava valtakunnallisesti hallittua.

Työryhmä katsoo, että rikosseuraamusalan toiminnan yhtenäisyyden vuoksi keskitetysti tulisi hoitaa seuraavia tehtäviä

- tietojärjestelmien kehittäminen
- arviointimenetelmien kehittäminen
- ohjelmatoiminnan kehittäminen
- muun toiminnan yhdenmukaisuuden varmistaminen
- tutkimustoiminta erityisesti oman toiminnan vaikuttavuudesta.

Asiakaskunnan rakenne ja toiminnan tehokas järjestäminen

Toinen jatkotyössä ratkaistava keskeinen jännite koskee rikosseuraamusalan asiakaskunnan kaksijakoisuutta ja siitä johtuvaa ongelmallisuutta vaikuttavan ja kustannustehokkaan kokonaisuuden luomisessa Kuten liitteet 13-19 havainnollistavat, pelkästään koko *asiakaskunnan laajuutta* katsottaessa valtaosa siitä ei ole yhdyskuntaseuraamuksille ja laitosseuraamuksille yhteistä. Suurin osa yhdyskuntaseuraamusten toimeenpano- ja etenkin

lausuntotyöstä koskee henkilöitä, jotka eivät ole tekemisissä eivätkä tule tekemisiin laitusrangaistusten kanssa. Osa vangeistakaan ei ole ollut tekemisissä yhdyskuntaseuraamusten kanssa. Näiden vankien osuus kuitenkin vähenee. Pidempiä ehdottomia rangaistuksia suorittavat määrätään vapautuessa valvontaan, ja lyhyistä vankeusrangaistuksista kasvava osa korvautuu yhdyskuntaseuraamuksilla. Toiminnan ohjaus sellaisen käsityksen varassa, että rikosseuraamusalan asiakaskunta ja sitä koskeva toiminta on yhteistä, johtaisi todennäköisesti tehottomuuteen.

Kuitenkin osa asiakaskunnasta on hyvinkin *yhteistä*. Vankeusrangaistusta suorittavista enin osa kuuluu näihin. Vangeista näiden suhteellinen osuus kasvaa yhä yhdyskuntaseuraamusten korvatussa lyhyitä vankeuksia. Tietyillä yhdyskuntaseuraamusasiakkailla voidaan taas jo ennakoida olevan suuri riski saada ehdoton vankeusrangaistus jatkossa. Tämä asiakaskunnan osa esiintyy asiakkaana toistuvasti, on uusimisaltteinta, sen rikokset ovat haitallisimpia ja rikoksista yhteiskunnalle ja rikosseuraamusosalalle aiheutuvat kustannukset suurimpia. Tätä osaa koskevassa työssä voidaan parantaa tavoitteellisuutta ja tehokkuutta yhteisemmällä ohjauksella ja toiminnan kehittämällä. Jatkumojen tarve korostuu, jos valvottua koevapautta ja asteittaista vankilasta siviiliin siirtymistä lisätään, mihin sähköisen valvonnan mahdollisuudet antanevat lisäsyksyksiä.

Yhdyskuntaseuraamuksista laitoksiin siirtyminen saattaa sen sijaan vähentyä. Koska valvontarangaistuksen käyttökerroille ei ole kaavailtu ylärajaa, sitä voidaan tuomita mm. niille, jotka nyt määrätään vankilaan aiempien yhdyskuntapalvelukertojen vuoksi, vaikka ovat niistä suoriutuneet. Jos vastaava puskuri kehitetään 4-8 kuukauden ehdottomien vankeuksien vaihtoehdoksi, laajenee kriminaalipolitiikan tavoitteiden mukainen mahdollisuus tuomita lyhyiden ehdottomien vankeusrangaistusten sijasta yhdyskuntaseuraamus. Kuitenkin, jos vankilaan joutumisen riski arvioidaan suureksi nuorella rikoksenteijällä tai yleensä yhdyskuntaseuraamusasiakkaalla, on tarkoituksenmukaista ottaa huomioon jatkuvuusperiaate mm. tavassa, jolla asiakkaan tilannetta arvioidaan ja tietoja kirjataan myös mahdollista laitosvaihetta ajatellen.

Ylipäänsä kertyvän ja yhteisesti hyödynnettävän tiedon ja osaamisen merkitys on olennainen pyrittäessä parantamaan tuloksellisuutta ja tehokkuutta. Vaikka asiakaskunta välittömän asiakastyön tasolla voidaan nähdä kaksinaisena, niin yleisempi menetelmäosaamista, tietojärjestelmiä, tutkimusta, yhteistyön kehittämistä muiden toimijoiden kanssa jne. koskeva kehittäminen palvelee yhteisenä samalla kaikkia asiakastyön alueita.

Taulukko1

YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN ASIAKASPROFIILIT **Liite 1**

	ERN %	YKP %	YKP muunn %	"Valv. rang." %	EAV %
Aineisto	Päätt. 2007 N 773	Päätt. 2007 N 2834 as.	Päätt. 2007 N 557 as.	Ss 7/06-6/07 ja ehdoton vank -8kk. N 315	Päätt. 2007 N 1580 as.
Sukupuoli					
Miehiä	86	90	92	92	94
Naisia	14	10	8	8	6
Nykyinen päärikos					
Henkeen ja terveyteen	27	17	17	17	23
Omaisuusrikos	26	15	16	22	22
Liikennejuopumus	28	57	53	43	7
Huumausainerikos	8	4	5	7	7
Seksuaalirikos	2	1	1	0	2
Ei mainittu	0	0	0	0	34
Muu	9	6	8	11	4
Uusimisriski					
Huomattava	10	5	14	21	18
Kohtalainen	33	37	41	36	20
Vähäinen	46	31	14	12	25
Ei arvioitu	11	27	31	31	37
Motivaatio					
Esiharkintavaihe	19	23	31	30	20
Harkintavaihe	34	29	29	33	26
Toimintavaihe	39	24	15	12	27
Ei arvioitu	8	24	25	25	27
Työntekijän arvio pähteiden käytöstä					
Raskas ong.käyttö	7	6	14	18	19
Ongelmakäyttö	37	52	57	55	36
Kunt.vaiheessa	3	2	1	3	2
Raitis t. kohtuukäyttö	48	35	23	19	35
Ei arvioitu	5	5	5	5	9
Asuminen					
Vakituinen	82	89	79	71	63
Tilapäinen	8	6	11	15	15
Asuntola	1	1	1	2	3
Laitoksessa	2	1	1	1	6
VVA	5	3	7	10	11
Ei tietoa	1	0	1	1	3
Työ / opiskelu					
Työssä	28	36	21	19	15
Opiskelija	21	4	4	2	6
Eläkel./työkyvytön	0	10	7	10	11
Työtön	47	48	67	68	61
Muu	2	1	1	0	0

Taulukko1

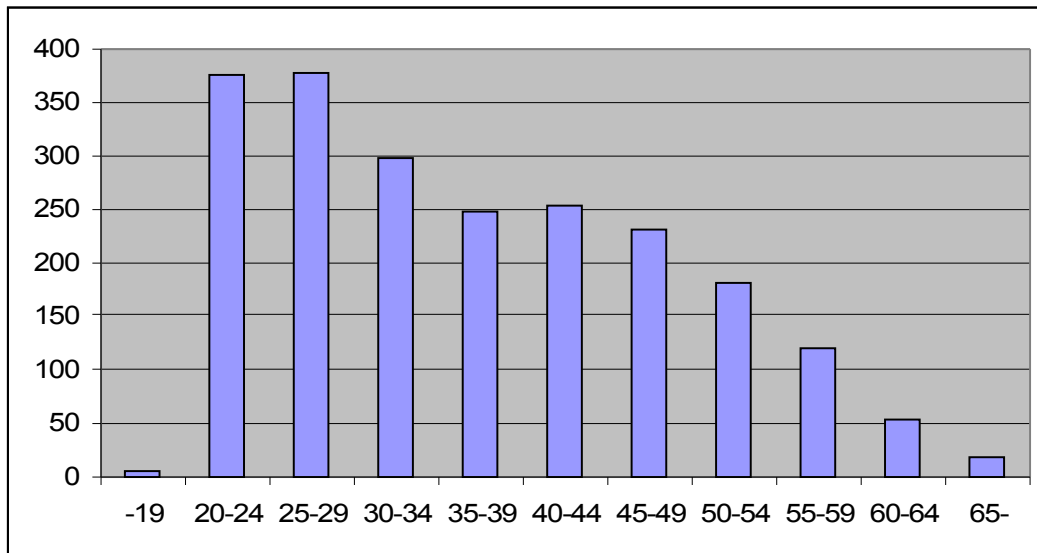
Ei tietoa	1	1	0	1	3
Ei arvioitu	1	0	0	0	4
Päätulonlähde					
Ansiotulo	26	34	20	16	14
Eläke	1	9	6	9	10
Tyött.turva	12	31	33	36	19
Muu Kela-etuus	13	3	2	2	2
Omaiset	5	1	1	1	0
Toimeentulotuki	35	17	30	31	41
Määrittelemätön	7	3	4	3	5
Ei tietoa	2	2	2	1	6
Opinnot					
Kk-aste	0	3	2	1	1
Keskiaste	24	36	31	30	19
Perusaste	70	49	54	53	53
Amm.kurssi	0	2	2	3	3
Ei koulutusta	4	3	5	3	7
Ei tietoa	0	7	6	10	3
Ei arvioitu	2	0	0	0	15
Sosiaaliset sidokset					
Altistavat uus.rikoll.	38	23	35	46	47
Eivät altista	57	70	57	47	42
Merkintä puuttuu	5	7	8	7	10
Ajankäyttö					
Altistavat uus.rikoll.	33	24	38	52	46
Eivät altista	62	64	50	37	42
Merkintä puuttuu	5	12	12	11	12
Asenteet					
Altistavat uus.rikoll.	22	12	21	30	30
Eivät altista	67	69	57	49	47
Merkintä puuttuu	11	19	22	21	23
Ajattelu ja käyttäyt.					
Altistavat uus.rikoll.	28	19	30	41	33
Eivät altista	63	63	51	40	38
Merkintä puuttuu	9	18	19	19	30

	Hanke / "Kuntouttaminen"-projekti	28.3.08/TVA					<i>Liite 2</i>	
HENKILÖTUTKINNAN PROSESSIKUVAUS								
Vaihe ja tarkoitus	Lkm/v.	Toiminta ja useus	Kuka vastaa	Tahot	Tieto / Lähteet	Lähtötilanne	Tulos	Huom.
Syyttäjän lausuntotilaus valvonnantarpeesta	ht 1922, ht/ss 714	Syyttäjä/poliisi pyytää Khl:n as. tunt. lausuntoa uus. riskistä/ valvonnan tarpeesta	Syyttäjä, joskus poliisi	Syyttäjä - KHL Poliisi - KHL		Poliisilla/syyttäjällä tieto rikoksesta josta void tuomita sakkoo ankarampi rangaistus	Lausuntopyyntö tulee KHLlle	
Yhteydenottokehotus syytetyille haastattelua varten	ht 1922, ht/ss 714	Khl järjestää ajanvarauksia haastatteluita varten	Khl	Khl - n. 2200 syytettyä		Khl:lla syyttäjän ht-pyyntö	1-2 kirjeellistä kutsua	
Syytetty ei ota yhteyttä	ht 176, ht/ss 169	ht 9 %, ht/ss 24 %	Khl	Khl > n. 320 hlöä > syyttäjä > tuomioistuin	Jotain käyttökelpoista tietoa yleensä olemassa Tyynessä	Ilmoitus syyttäjälle ettei lausuntoa voitu tehdä, joskus varovainen valvontasuositus	Valvonnan tarve jää usein harkitsematta käräjäoikeudessa	
Haastattelu ja/tai tietojen hankinta	ht 2039, ht/ss 707	Syytetyn haastattelu ja informointi valvonnasta	Khl	Khl - n. 2200 syytettyä	Tietoja asiakkaalta, kirjataan Tyneen		Tiedot uusimisriskistä ja valvonnan tarpeesta	
Muu tietojen hankinta syytetystä		Tietojen hankinta valvonnan tarpeen arvioimiseksi	Khl		aina: Poliisi, rik.rek., kirjataan Tyneen		Tiedot uusimisriskistä ja valvonnan tarpeesta	
> Jtk - Muu tietojen hankinta syytetystä		Tietojen hankinta valvonnan tarpeen arvioimiseksi	Khl		Joskus: Mtt, päihdehuolto, sijoituslaitos, vanhemmat, sosiaaioimi; kirjataan Tyneen		Tiedot uusimisriskistä ja valvonnan tarpeesta	
Lausunnon laatiminen: ei ole valvonnan tarpeessa	ei tietoa	Melko usein, mutta ei lukumääräseurantaa.	Khl	Khl > ? Hlöä > syyttäjä	Edellä olevat tiedot perusteena	Asiantuntijalausunto syyttäjälle, ei suositella valvontaan asettamista	Käräjäoikeus ottaa lähes aina huomioon lausunnon valvontakannanoton	Ehdottomien vankeustuomioiden ja sakkotuomioiden määrästä ei tietoa
Lausunnon laatiminen: valvonnan tarpeessa	ei tietoa	Usein, ei lukumääräseurataa	Khl	Khl > ? Hlöä > syyttäjä	Edellä olevat tiedot perusteena	Asiantuntijalausunto syyttäjälle, suositellaan valvontaan asettamista	Käräjäoikeus ottaa lähes aina huomioon lausunnon valvontakannanoton	

	Hanke / "Kuntouttaminen"-projekti				28.3.08/tva		<i>Liite 3</i>	
Prosessikuvaus: EHDOLLISESTI RANGAISTUT NUORET								
Vaihe ja tarkoitus	Lkm/v.	Toiminta ja useus	Kuka vastaa	Tahot	Tieto / Lähteet	Lähtötilanne	Tulos	Huom.
Seuraamuksen tuomitseminen, tieto valvonnan tuomitsemisesta	684 uutta valvontaa 2007	Tiedon kulkemisessa Khl:een puutteita, varmuudella saadaan vain tieto valvontaan tuomituista	Syyttäjä ja Käräjäoikeus	Ko - syytetty	Henkilötutkinta, syyte	Syyttäjällä/ko:lla tieto rikoksesta josta void tuomita sakkoa ankarampi rangaistus	Tuomio, ei lainvoimainen	
Valittaminen HO:een, tavoitteena muutos tuomioon	?	Valitusprosessi ei vaikuta valvonnan aloittamiseen	Käräjäoikeus	syytetty, Ho - syytetty + asianajaja	Käräjäoikeuden asiakirjat	Ho:lla tieto rikoksesta josta voidaan tuomita sakkoa ankarampi rangaistus	Tuomio, lainvoimainen	
Tuomion jakelu eli vapauttaminen, tuomiolauseljärjestelmän kautta mm Riseen	684 tapausta		Käräjäoikeus	Käräjäoikeus > Rise	Käräjäoikeuden asiakirjat	Asiakirjat lähetetään kentälle	Lainvoimaisen tuomion jakelu eri toimijoille: Rik.rek., Rise ym.	
Rise lähettää tuomion aluetoimistolle toimeenpantavaksi	684 tapausta	Aina kun tuomittu valvonta	Rise	Rise > Khl	Käräjäoikeuden asiakirjat	Valitusajat ja vastavalitusaika mennyt umpeen		
Kutsu tuomitulle saapua valvontaan	684 tapausta	Aina	Khl	Khl - asiakas	Väestörekisteri, osoitepalvelu, Tyyne	Khl:lla valvontamääräys		
Asiakas ottaa yhteyttä, valvonta käynnistetään	637 uutta ern-asiakasta otti yhteyttä v. 2007	Usein	Khl, asiakas	Khl, asiakas	Kartoituksen päivitys, tilanteeseen huolella paneutuminen, työskentelyssuunnitelman laatiminen	Khl:lla valvontamääräys	Toimeenpanon aloittaminen aluetoimistossa	

Toimeenpanon suunnittelu, tilanteen kartoitus	suunnitelma tehty 93,6% vuonna 2007 päättyneistä	Tp-suunnitelma tehdään lähes aina, myös kartoitus tehdään usein.	Khl, asiakas	Khl, asiakas, yhteistyötahot	Yhteistyötahot, asiakas			
Tietojen hankinta nuoren tilanteen kartoittamiseksi ja suunnitelman laatimiseksi	? tapausta	Aina jossain muodossa	Khl	Khl - yhteistyötahot	MTT, päihdehuolto, sijoituslaitos, sostoimi: kirjataan Tyyneen		Nuoren tilanne selvitetty, työskentely suunniteltu	
Varsinainen toimeenpano	684 tapausta	Seuraamuksen suorittaminen, uusintarikollisuuden ehkäisy, sosiaalisen tilanteen vahvistaminen	Khl, asiakas	Khl - yhteistyötahot, mahdollisesti yksityisvalvoja	Khl, yht.työtahot			
Toimeenpanon lakkautus Risen päätöksellä	84 kpl/ 2007	N. 10 % lakkautetaan kun nuoren tilanne on hyvä ja reunaehdot täyttyvät	Khl, Rise	Asiakas, Khl, Rise	Tyyne, yksityisvalvoja, asiakas	Valvonnalle ei enää tarvetta	Valvonta lakkautetaan tarpeettomana	
Ehdollisen tuomion muunto vankeudeksi	n. 40 / 2007	N. 5 % muunnetaan ehdottomaksi vankeudeksi	Käräjäoikeus	Käräjäoikeus > Rise > Khl > asiakas			Ehdoton vankeus	
Valvonnan päättäminen	770 loppuunsuoritettua ern-tp:a	Tavoitteiden saavuttamisen arviointi (vain 63 %), oman työn arviointi.	Khl	Khl - asiakas	Tyyne, yksityisvalvoja, asiakas	Koeaika päättynyt		

YKP-ASIAKKAAT JA IKÄ

YKP-ASIAKASPROFIILIT JA IKÄ

	21-26 v	40-49 v
Nykyinen päärikos	%	%
Henkeen ja terveyteen	22	15
Omaisuusrikos	24	11
Liikennejuopumus	39	65
Huumausainerikos	6	2
Uusimisriski		
Huomattava	7	4
Kohtalainen	45	42
Vähäinen	28	29
Ei arvioitu		
Motivaatio		
Esiharkintavaihe	24	23
Harkintavaihe	29	29
Toimintavaihe	23	15
Ei arvioitu		
Työntekijän arvio päihteiden käytöstä		
Raskas ong.käyttö	7	8
Ongelmakäyttö	50	57
Kunt.vaiheessa	7	6
Raitis t. kohtuukäyttö	33	27
Työ / opiskelu		
Työssä t. opiskelija	43	37
Työtön	53	49
Päätulonlähde		
Ansiotulo	33	32
Eläke	2	11
Tyött.turva	22	39
Toimeentulotuki	34	11

Opinnot		
Kk-aste	3	1
Keskiaste	42	23
Perusaste	40	67
Ei koulutusta	2	3
Sosiaaliset sidokset		
Altistavat uus.rikoll.	33	19
Eivät altista	58	72
Ajankäyttö		
Altistavat uus.rikoll.	32	26
Eivät altista	55	61
Asenteet		
Altistavat uus.rikoll.	17	10
Eivät altista	64	67
Ajattelu ja käyttäytyminen		
Altistavat uus.rikoll.	23	19
Eivät altista	57	58

YHDYSKUNTAPALVELUN PROSESSIKUVAUS

Vaihe ja tarkoitus	Lkm/v	Toiminta ja useus	Kuka vastaa	Tahot	Tieto / Lähteet	Lähtötilanne	Tulos	Huom.
Lausuntoilaus soveltuvuudesta yhdyskuntapalveluun	6600 laus. / 5600 as.	Syyttäjä pyytää Khl:n asiantuntijalausuntoa syytetyn soveltuvuudesta YKP:un	Syyttäjä	Khl:n at		Syyttäjällä tieto rikoksesta josta voidaan tuomita YKPa	Lausuntopyyntö tulee KHLille	
Yhteydenottokehottus syytetyille soveltuvuus selvitystä varten	6600	Khl:n at järjestää ajanvarauksia soveltuvuus selvitystä varten	Khl	5600 syytettyä		Khl:lla syyttäjän ss-pyyntö	1-2 kirjellistä kutsua	
Syytetty ei ota yhteyttä, lausuntoa ei voida tehdä	yli 1300	Noin 20 % tapauksista	Khl	Khl - n. 1200 hlöä - syyttäjä > tuomioistuim	Tietoja asiakkaasta yleensä niukasti Tyyneessä	Ilmoitus syyttäjälle ettei lausuntoa voitu tehdä	Tuomioistuimen käsittely ilman lausuntoa	arv. >> 800 ehdotonta vank.
ARVIOINTI I								
Tietojen hankinta haastattelussa ja suostumuksen selvittäminen	5200 laus. / 4800 as.	Syytetyn haastattelu ja informointi YKPsta.	Khl		Tietoja asiakkaalta, kirjataan Tyyneen		Tiedot YKPsta suoriutumisen arvioimiseksi	Asiakasarvioinnin intressi suoriutuminen YKPsta
Muu tietojen hankinta syytetystä	5200 laus. / 4800 as.	Tietojen hankinta YKPsta suoriutumisen arvioimiseksi	Khl		AINA: Poliisi, päihdehuolto, sosiaalitoimi: kirjataan Tyyneen		Tiedot YKPsta suoriutumisen arvioimiseksi	Asiakasarvioinnin intressi suoriutuminen YKPsta
> Jtk - Muu tietojen hankinta syytetystä	5200 laus. / 4800 as.	Tietojen hankinta YKPsta suoriutumisen arvioimiseksi	Khl		JOSKUS: Työvoimapalvelut, terveydenhuolto ml. MTT: kirjataan Tyyneen		Tiedot YKPsta suoriutumisen arvioimiseksi	Asiakasarvioinnin intressinä suoriutuminen YKPsta
Lausunnon laatiminen: kielteiset lausunnot	yli 800	Lausunto että syytetyn ei arvioida suoriutuvan YKPsta - n. 15 %	Khl		Edellä olevat tiedot perusteena		Kielteinen asiantuntijalausunto syyttäjälle	arv. yli 500 ehdotonta vank.; osa valv.rang. potentiaalia
Lausunnon laatiminen: myönteiset lausunnot	4400	Lausunto että syytetyn arvioidaan suoriutuvan YKPsta - 65 %	Khl		Edellä olevat tiedot perusteena		Myönteinen asiantuntijalausunto syyttäjälle	arv. >> 200 ehdotonta vank.: valv.rang. potentiaalia
TOIMEENPANON ALKAMINEN								

Alustava ilmoitus toimeenpanosta: toimeenpano käyntiin	3700	Oik. yksikkö lähettää tp-asiakirjat ulosotolle ja kopion at:lle	Risen oik. yksikkö	Khl:n at Ulosotto	Täytäntöönpano-määräys	Oik. yksiköllä edellytykset käynnistää täytäntöönpano	Aluetoimisto tietää tulevasta toimeenpanosta. Ulosotto voi käynnistää täytäntöönpanon	
Kehotus tuomitulle ilmoittautua / Tp-asiakirjat at:lle	3700	Ulosotolta ilm. kehotus tuomitulle, tp-kirjat at:lle	Ulosotto	Khl:n at	Täytäntöönpano-määräys Ilmoitt.kehotus	Tp-määräyksen tulo. Ei tiedossa esteitä ykp:n tp:lle.	Täyt.panoasiakirjat ja ilm.kehotuksen määräaika at:lle	TP kestää tästä päättymiseen keskim. 219 pv, mediaani 173 pv
>>>Ilm.kehotuksen saanut tuomittu ei ota yhteyttä: muunto vankeudeksi	50	Khl:n keskeytyspts, ilm. syyttäjälle joka vie yleensä tuomioistuimen joka yleensä muuntaa vankeudeksi	Khl:n at	Syyttäjä Tuomioistuin		tuomion toimeenpanoa ei voida käynnistää tuomitusta johtuen	yleensä >> ehdoton vankeus	Asiakasta kosk. tietoa on niistä, joista tehty arviointi ss-vaiheessa, ei kaikista.
ARVIOINTI II								
Toimeenpanon suunnittelu / asiakkaan tilanearvion päivitys	3600 tp	osan kanssa työskentelysuunnitelma / tavoitteita, osalla sovitaan ohjelmasta osana YKPta	Khl:n at	Joskus päihdehuolto	Tyyneen jonkinasteinen tilanteen päivitys, osassa arvioinnin syventäminen		Asiakkaan edellytykset ja tuen tarve selvillä Palvelusuunnitelma	
TOIMEENPANO								
Toimeenpanon hoitaminen	2700 tp	Toimeenpano hoidetaan perusmuodossaan	Khl:n at	Palvelupaikka				
Toimeenpanon hoitaminen	800 tp	Toimeenpanoon sisältyy erityistä työskentelyä, sen <u>pitäisi</u> näkyä yhteydenpidon kohdentumisessa, työotteessa, etenkin päihdepalveluyhteistyössä ja ohjelmien käytössä	Khl:n at	Palvelupaikka Päihdehuolto Terveyspalvelut MTT Työvoimapalvelut Liikenneturva	Yleensä huolellisemmin tehty arviointi ja työskentelysuunnitelma			Kesto TPn alk:sta päättymiseen keskim. 147 pv, mediaani 112 pv Muutostyö perusteltua väh. 1200 tp:ssa
LOPETUSVAIHE								
Toimeenpano päättyy kun se on suoritettu loppuun	2900	Todetaan rangaistus suoritetuksi, hoidetaan asiakirjat, osassa loppukäsittely asiakkaan ja / tai palvelupaikan kanssa	Khl:n at		Asiakkaan arviointitieto niukkaa ja lähinnä suoriutumisarviointia		Asiakirjat oik. yksikköön	Kolmen vuoden sisällä ehdoton vankeustuomio n. 12 %lle (n. 300 h)
Toimeenpano päättyy vankeudeksi muuntoon	650 tp / 550 as		Khl:n at	Päihdehuolto Terveyspalvelut MTT Työvoimapalvelut Liikenneturva	Osalla huolellisemmin tehty arviointi ja työskentelysuunnitelma, osaan ei kontaktia jonka varassa mahd. arvioida	Tuomittu rikkoo törkeästi palveluehtoja.	Suorittamatta oleva osa YKPsta muunnetaan ehdottomaksi vankeudeksi. Asiakirjat oik. yksikköön	>> 550 hlöä suorittaa lopun rangaistuksesta ehdottomana vankeutena

YHDYSKUNTASEURAAMUSTYÖ: TYÖAJAN KÄYTTÖ SEURAAMUKSITTAIN 2007

	htv	%
Lausuntotyö		
Henkilötutkinta	8,8	4,9
Soveltuvuus selvitys	28,4	15,9
NR tp-suunnitelma	0,6	0,3
Toimeenpano		
Eav	37,8	21,2
Eav-yksityisvalvontatyö	1,2	0,7
Ern	22,4	12,5
Ern-yksityisvalvontatyö	1,8	1
YKP-toimeenpano	59,9	33,5
Palvelupaikkatyö	6,7	3,8
NR-toimeenpano	2,6	1,5
Ohjelmatoiminta	4,8	2,7
Yhteistyöverkostojen ylläpito	3,6	2
Yhteensä	178,7	100

Liite 6b

RISE-ALAN HENKILÖKUNTA JA TYÖAJAN KÄYTTÖ 2007

Henkilöiden lukumäärä virastoryhmittäin ja tehtäväluokittain 31.12.2007 sekä henkilötyövuodet vuodelta 2007

	MIEHET	NAISET	LKM	HTV
KHL	65	261	326	289,02
HALLINTO		31	31	36,54
JOHTO	5	10	15	14,03
YHDYSKUNTASEURAAMUSTEN TOIMEENPANO	55	218	273	229,28
KIINTEISTÖNHOITO	4	2	6	8,17
TYÖNJOHTO	1		1	1
RISE	29	64	93	86,74
HALLINTO	25	58	83	76,9
JOHTO	4	6	10	9,84
VHL	1849	969	2818	2723,19
HALLINTO	43	194	237	225,01
VARTIOINTI JA VALVONTA	1307	254	1561	1 562,27
JOHTO	55	25	80	79,66
KOULUTUS, KUNTOUTUS JA SOSIAALITYÖ	102	165	267	223,16
TERVEYDENHUOLTO	52	138	190	170,59
KIINTEISTÖNHOITO	59	7	66	66,78
TALOUSHUOLTO	25	153	178	169,24
TYÖNJOHTO	206	33	239	226,47
YHTEENSÄ	1943	1294	3237	3 098,94

VALVONTARANGAISTUKSEN PROSESSIKUVAUS

Vaihe ja tarkoitus	Lkm/v	Toiminta ja useus	Kuka v	Tahot	Tieto / Lähteet	Lähtötilanne	Tulos	Huom.
Lausuntotilaus soveltuvuudesta valvontarangaistukseen	väh. 1600 laus. / 1400 as.	Syyttäjä pyytää Khl:n asiantuntijalausuntoa syytetyn soveltuvuudesta valvontarangaistukseen	Syyttäjä	Khl:n at		Syyttäjällä tieto rikoksesta josta voidaan tuomita valv.rang.	Lausuntopyyntö tulee KHLlle	Lausuntovaiheen alku yhteinen soveltuvuus-selvityksen kanssa. Jos ei sovellu ykp:uun, selvitetään soveltuvuus valv.rang:een
Yhteydenottokehottus syytetylle selvitystä varten	väh. 1600	Khl:n at järjestää ajanvarauksia haastatteluja varten	Khl	1400 syytettyä?		Khl:lla syyttäjän lausuntopyyntö	1-2 kirjeellistä kutsua	
Syytetty ei ota yhteyttä, lausuntoa ei voida tehdä	väh. 400?	Noin 25 % tapauksista	Khl	Khl - syyttäjä > tuomioistuin	Tietoja asiakkaasta yleensä niukasti Tyyneessä	Ilmoitus syyttäjälle ettei lausuntoa voitu tehdä	Tuomioistuimen käsittely ilman lausuntoa	arv. >> 400 ehdotonta vank.
ARVIOINTI I								
Tietojen hankinta haastattelussa ja suostumuksen selvittäminen	väh. 1200 laus. / 1000? as.	Syytetyn haastattelu ja informointi valvontarangaistuksesta.	Khl		Tietoja asiakkaalta, kirjataan Tyyneen		Tiedot valvontarangaistuksesta a suoriutumisen arvioimiseksi	Asiakasarvioinnin intressi suoriutumisen valvontarangaistuksesta
Muu tietojen hankinta syytetystä	väh. 1200 laus. / 1000? as.	Tietojen hankinta valvontarangaistuksen edellytysten arvioimiseksi. Kotikäynnit, läheisten kuulemiset.	Khl		AINA: Poliisi, perhe / asuintoverit, päihdehuolto, sosiaalitoimi: kirjataan Tyyneen			Asiakasarvioinnin intressi suoriutumisen valvontarangaistuksesta
> Jtk - Muu tietojen hankinta syytetystä	1200 laus. / 1000? as.	Tietojen hankinta valvontarangaistuksen edellytysten arvioimiseksi.	Khl		JOSKUS: Työvoimapalvelut, terveydenhuolto ml. MTT: kirjataan Tyyneen		Tiedot valvontarangaistuksesta a suoriutumisen arvioimiseksi	Asiakasarvioinnin intressi suoriutumisen valvontarangaistuksesta
Lausunnon laatiminen: kielteiset lausunnot	200?	Lausunto että syytetyn ei arvioida suoriutuvan YKPsta -n. 15 %	Khl		Edellä olevat tiedot perusteena		Kielteinen asiantuntijalausunto syyttäjälle	arv. 200 ehdotonta vank.
Lausunnon laatiminen: myönteiset lausunnot	1000	Lausunto syytetyn sopivuudesta valvontarangaistukseen - 60 %	Khl		Edellä olevat tiedot perusteena		Myönteinen asiantuntijalausunto syyttäjälle	arv. >> 100 ehdotonta vank.
TOIMEENPANON ALKAMINEN								

Alustava ilmoitus toimeenpanosta: toimeenpano käyntiin	900	Oik. yksikkö lähettää tp-asiakirjat ulosotolle ja kopion at:lle	Risen oik. yksikkö	Khl:n at Ulosotto	Täytäntöönpano-määräys	Oik. yksiköllä edellytykset käynnistää täytäntöönpano	Aluetoimisto tietää tulevasta toimeenpanosta. Ulosotto voi käynnistää täytäntöönpanon	
Kehotus tuomitulle ilmoittautua / Tp-asiakirjat at:lle	900	Ulosotolta ilm. kehoitus tuomitulle, tp-kirjat at:lle	Ulosotto	Khl:n at	Täytäntöönpano-määräys Ilmoitt.kehoitus	Tp-määräyksen tulo. Ei tiedossa esteitä ykp:n tp:lle.	Täyt.panoasiakirjat ja ilm.kehoutuksen määräaika at:lle	<i>TP kestää tästä päättymiseen keskim. arviolta 2-3 kk</i>
>>>Ilm.kehoutuksen saanut tuomittu ei ota yhteyttä: muunto vankeudeksi	30?	Khl:n keskeytyspts, ilm. syyttäjälle joka vie yleensä tuomioistuimen joka yleensä muuntaa vankeudeksi	Khl:n at	Syyttäjä Tuomioistuin		tuomion toimeenpanoa ei voida käynnistää tuomitusta johtuen	yleensä >> ehdoton vankeus	Asiakasta kosk. tietoa on lausuntovaiheesta
ARVIOINTI II								
Toimeenpanon suunnittelu / asiakkaan tilanearvion päivitys	870 tp	Täsmennetään toimeenpanosuunnitelma: velvoitteet, valvonta, aikataulu, tukitoimet	Khl:n at	Toimintavelvoitteen sisältöä vastaten työ- tai opisk.paikka, päihdehuolto tms.	Tyyneen tilanteen päivitys ja työskentelysuunnitelma		Asiakkaan edellytykset ja tuen tarve selvillä. Toimeenpanosuunnitelma valmis	
TOIMEENPANO								
Toimeenpanon hoitaminen	250 tp	Toimeenpano perusmuodossa: Koti-/työpaikkakäynnit 2 x vko	Khl:n at.	Apuvalvojat	Työskentelysuunnitelma			
Toimeenpanon hoitaminen	620 tp	Toimeenpanoon sisältyy erityistä työskentelyä, sen pitäisi näkyä yhteydenpidon kohdentumisessa, työotteessa, etenkin päihdepalveluyhteistyössä ja ohjelmien käytössä	Khl:n at	Apuvalvojat Päihdehuolto Terveyspalvelut MTT Työvoimapaalvelut Liikenneturva	Työskentelysuunnitelma			<i>Teknisen valvonnan alkamisesta keskimääräinen rangaistuksen kesto 40 pv</i>
LOPETUSVAIHE								
Toimeenpano päättyy kun se on suoritettu loppuun	750 tp?	Todetaan rangaistus suoritetuksi, hoidetaan asiakirjat, osassa loppukäsittely asiakkaan ja / tai palvelupaikan kanssa	Khl:n at		Tietoa toimeenpanon sujumisesta ja tavoitteiden toteutumisesta, toimeenpanovaiheeseen perust. arviointitietoa		Asiakirjat oik. yksikköön	<i>Oletus: huomattava osa tuomitaan 3 v kuluessa uudelleen yhdyskuntaseuraamukseen, pienehkö osa ehdottamaan vankeuteen.</i>

Toimeenpano päättyy vankeudeksi muuntoon	120 tp?		Khl:n at	Päihdehuolto Terveyspalvelut MTT Työvoimapaalvelut Liikenneturva	Tietoa toimeenpanon sujumisesta ja tavoitteiden toteutumisesta, toimeenpanovaiheeseen perust. arviointitietoa	Tuomittu rikkoo törkeästi palveluehtoja.	Yleensä muunnetaan ehdottomaksi vankeudeksi. Asiakirjat oik. yksikköön	>> 120 hlöä suorittaa lopun rangaistuksesta ehdottomana vankeutena
--	---------	--	----------	--	---	--	--	---

VANKIEN TAUSTA JA PALVELUTARPEET, %
Liite 8

	Vankeusvangit	Sakkovangit	Tutkintavangit
Sukupuoli			
Miehiä	94	86	91
Naisia	6	14	9
Ulkomaalaisia	8		21
Ikä			
15-20 v	1		7
21-24 v	11		11
25-29 v	21		20
30-39	34		35
40-49	21		20
50 v tai yli	12		7
Koulutus			
Peruskoulu puuttuu	6		
Ylioppilas	5		
Ammatil. perustutkinto	19		
Päärikos tai syyte			
Henkeen ja terveyteen	39		39
Omaisuusrikos	23	n. 60 % näpistys	23
Liikennejuopumus	14		1
Huumausainerikos	15		25
Seksuaalirikos	3		5
Muu	6		7
Kertaisuus			
Ensikertaisia	30		
2-4-kertaisia	34		
Väh. 5-kertaisia	36		
Vapautuneiden laitosaika			
Enintään 1 kk	11	57	
Yli 1 kk – 2 kk	18	21	
yli 2 kk – 3 kk	11	21	
yli 3 kk – 6 kk	18	1	
yli 6 kk – 1 v	17		
yli 1 v – 2 v	15		
yli 2 v – 4 v	7		
yli 4 v	2		
Ksm pituus	8,4 kk	0,9 kk	3,6 kk
Terveystiedot			
Päihderiippuvuus	90		
Persoonallisuushäiriö	70		
Antisosiaalinen persoonallisuushäiriö	50		
C-hepatiitti	50		
Psykopaatteja	15		

Niiden nais- ja miesvankien osuus (%) , joilla on eriasteisia ongelmia riski- ja tarvearvioiden mukaan

	Naiset	Miehet
Rikostilanne		
Vastuunotto rikollisesta teosta	52	64
Tietoisuus teon vaikutuksista	50	67
Tietoisuus teon taustatekijöistä	65	68
Uhri erityinen puolustuskyvyttömyys	49	52
Uhri tuntematon	20,5	31
Suora kontakti uhriin ennen tekoa	35	45
Sama henkilö toistuvasti kohteena	13	22
Asuminen ja arkiselviytyminen		
Asunnoton tai asunnot lyhytaikaisia	43	40
Asunnon tarkoituksenmukaisuus	34	34
Arkipäivän toiminnoissa selviytyminen	17	20
Tulot ja taloudellisen tilanteen hoitaminen		
Taloudellinen tilanne	74	70
Raha-asioiden suunnitteleminen ja hoitaminen	59	52
Raha-asioiden suunnittelemisen vakavat esteet	50	64
Koulutus, työllisyys ja niitä tukevat taidot		
Oppivelvollisuuden suorittaminen	11	11
Lukemiseen, kirjoittamiseen tai laskemiseen liittyvät ongelmat	10	16
Erityisopetukseen osallistuminen	22	36,5
Asenne koulutukseen tai harjoitteluun	25	30
Koulutustarve ja työhön liittyvät taidot	58	57
Työhistoria	52	59
Asenne työhön, työllistymiseen ja työelämän perustaitoihin	21	31
Työnhakuasioiden hoitaminen	29	26,5
Sosiaaliset sidokset ja elämäntapa		
Nykyinen suhde läheisiin ja perheenjäseniin	34	35
Nykyinen suhde puolisoon/kumppaniin	61	26
Lähisuhdeväkivalta tekijä	38	30
Lähisuhdeväkivalta uhri	72	27
Vanhemmuuden taidot ja vanhemman rooli suhteessa lapsiin	55	41
Rikollista käyttäytymistä vahvistava kaveripiiri ja elämäntapa sekä rikollisen toiminnan osuus ajankäytöstä	59	71
Manipuloiva ja hyväksikäyttävä elämäntyyli	23	35
Riskihakuinen käyttäytyminen ja elämäntavan piittaamattomuus	54,5	60
Ihmissuhteissaan alistuva ja helposti hyväksikäytettävä	44	24
Alkoholin käyttö		
Käytön useus	52	58
Alkoholin käyttöön liittynyt lääkkeiden väärinkäyttö tai korvikkeiden käyttö	31	36

Rikosten teko pääasiassa alkoholin vaikutuksen alaisena tai alkoholin hankkimiseksi	59	67
Väkivaltainen käyttäytyminen alkoholin käytön yhteydessä	61	63
Alkoholin käytön vaikutukset työelämässä, koulutuksessa ja vapaa-aikana	37	45
Alkoholin käytön vaikutukset terveyteen	26	19
Alkoholin käytön vaikutukset perheeseen, parisuhteeseen tai ystävyysuhteisiin	49	46,5
Motivaatio hoitaa alkoholiongelmia vankeusaikana	15	32
Huumausaineiden käyttö		
Huumausaineiden käytön useus	53	54
Suonensisäinen käyttö	60	52
Rikosten teko pääasiassa huumausaineiden alaisena tai huumausaineiden hankkimiseksi	51	50,5
Väkivaltainen käyttäytyminen huumausaineiden käytön yhteydessä	20	23
Huumausaineiden käytön vaikutukset työelämässä, koulutuksessa ja vapaa-aikana	42	42
Huumausaineiden käytön vaikutukset terveyteen	49	39
Motivaatio hoitaa huumausaineongelmaa tai vähentää huumausaineiden käyttöä.	54	44
Ajattelu ja käyttäytyminen		
Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen taso	19	22
Itsehillinnän puute ja impulsiivinen väkivaltaisuus	58	62
Tavoitehakuinen aggressiivinen käytös	24	39
Ongelmallisten elämänalueiden tunnistaminen ja määrittäminen	50	58
Ongelmanratkaisutaidot	66	75
Muiden ihmisten näkökantojen ymmärtäminen	29	45
Asenteet		
Rikosmyönteiset asenteet	22,5	48
Vihamieliset asenteet	14	24
Asenne henkilökuntaa ja auktoriteetteja kohtaan	18	19
Asenne valvontaa kohtaan vapautumisen jälkeen	13	26
Motivaatio muutoksen aikaansaamiseen ja rikollisesta käyttäytymisestä luopumiseen	24	46

Liite 9

VANGIT JA YHDYSKUNTASEURAAMUSASIAKKAAT MAAKUNNITTAIN

Vuoden 2007 aikana vapautuneet ja yks-asiakkaaksi tulleet

	Vangit*				YKS-asiakkuudet**				
	tv	vv	sv	Yht.	Laus	ykp	ern	eav	Yht.
Ahvenanmaa	4	4	1	9	31	4	1	0	5
Etelä-Karjala	9	94	20	123	178	75	17	29	121
Etelä-Pohjanmaa	14	116	21	151	226	77	27	24	128
Etelä-Savo	9	149	50	208	380	146	21	34	201
Itä-Uusimaa	12	40	18	70	118	43	5	10	58
Kainuu	16	62	7	85	119	47	12	17	76
Kanta-Häme	9	139	52	200	406	133	22	26	181
Keski-Pohjanmaa	3	47	5	55	210	87	12	28	127
Keski-Suomi	46	241	68	355	483	238	52	62	352
Kymenlaakso	32	166	46	244	393	147	12	41	200
Lappi	17	125	45	187	234	113	15	35	163
Pirkanmaa	42	383	112	537	777	343	82	102	527
Pohjanmaa	22	91	26	139	198	97	19	24	140
Pohjois-Karjala	33	175	35	243	270	147	15	40	202
Pohjois-Pohjanmaa	87	293	85	465	643	234	44	69	347
Pohjois-Savo	26	208	71	305	604	247	50	37	334
Päijät-Häme	27	222	79	328	445	204	38	67	309
Satakunta	20	205	34	259	387	175	18	48	241
Ulkomaat	137	129	14	280	0				0
Uusimaa	254	1261	828	2343	1668	706	156	360	1222
Varsinais-Suomi	40	398	136	574	807	404	72	95	571
	859	4548	1753	7160	8577	3667	690	1148	5505

* Tieto puuttuu 192 tapauksessa.

** Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan luvut laskettu Vaasan, Seinäjoen ja Kokkolan toimistojen tietojen perusteella aluejakojen ristikkäisyyksien vuoksi. Osassa muita toimistoja vähäisempiä vastaavia heittoja.

Vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita alkuvuodesta 2008

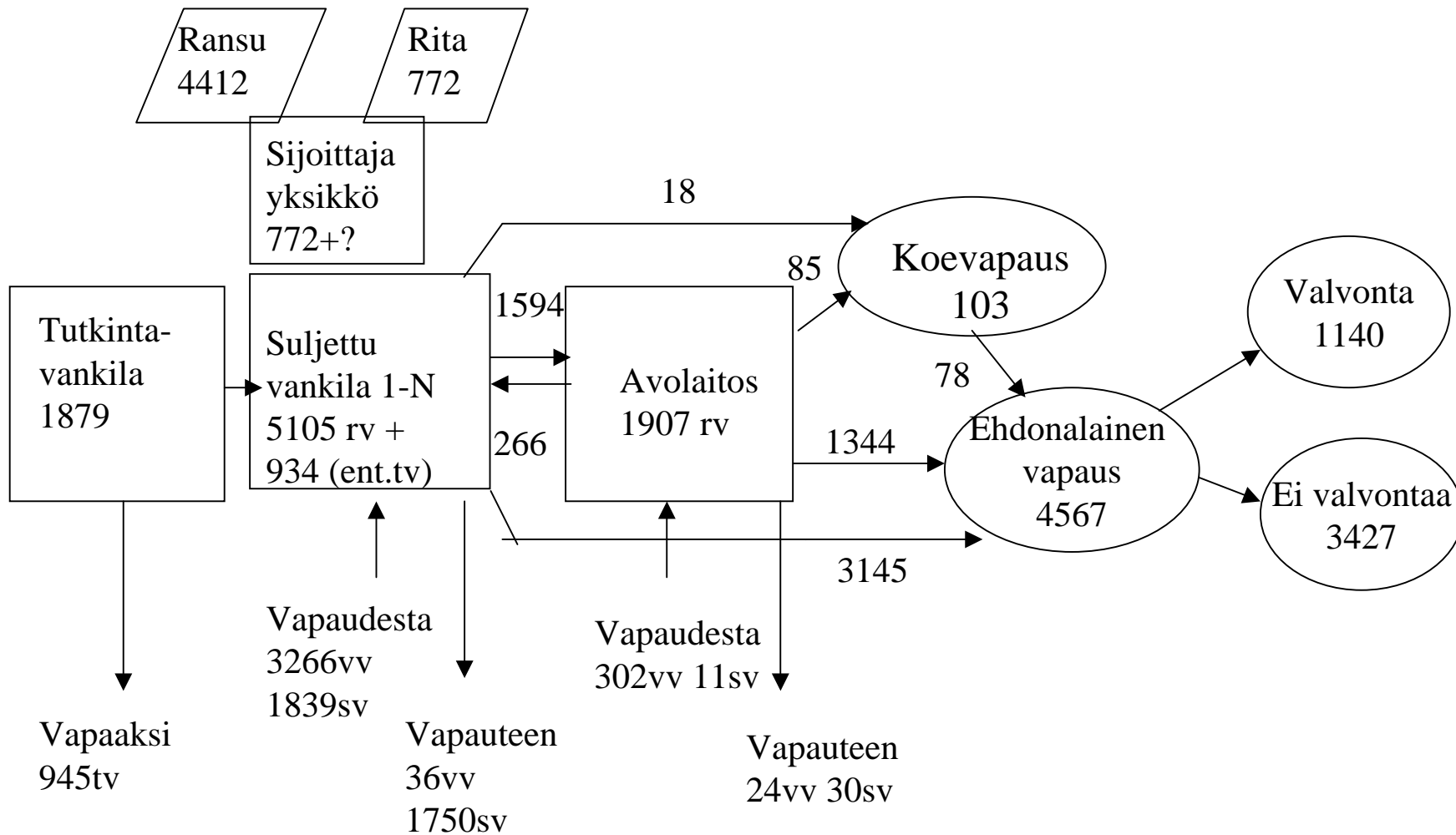
	Vangit *				YKS-asiakkaat**				
	vv	sv	tv	Yht.	Laus	ykp	ern	eav	Yht.
Ahvenanmaa	7	0	2	9	2	3	3	1	7
Etelä-Karjala	58	3	9	70	11	59	29	40	128
Etelä-Pohjanmaa	71	2	8	81	18	43	39	43	125
Etelä-Savo	90	6	10	106	14	59	36	44	139
Itä-Uusimaa	27	1	7	35	3	19	9	15	43
Kainuu	45	2	5	52	5	23	23	17	63
Kanta-Häme	91	6	14	111	31	62	37	48	147
Keski-Pohjanmaa	29	0	7	36	18	40	27	29	96
Keski-Suomi	154	3	16	173	36	144	92	83	319
Kymenlaakso	108	0	31	139	18	92	27	66	185
Lappi	73	0	13	86	20	45	21	54	120
Pirkanmaa	179	5	26	210	65	182	127	148	457
Pohjanmaa	67	3	7	77	15	35	37	37	109
Pohjois-Karjala	123	3	11	137	17	75	49	63	187
Pohjois-Pohjanmaa	161	10	34	205	54	108	70	110	288
Pohjois-Savo	142	2	16	160	37	153	93	84	330
Päijät-Häme	144	5	25	174	23	105	74	97	276
Satakunta	116	5	15	136	23	87	50	69	206
Ulkomaat	120	1	64	185					0
Uusimaa	874	63	153	1090	143	324	271	628	1223
Varsinais-Suomi	223	16	33	272	65	192	136	149	477
Yhteensä	2902	136	506	3544	618	1850	1250	1825	4925

* Tieto puuttui 24 tapauksessa

** Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan luvut laskettu Vaasan, Seinäjoen ja Kokkolan toimistojen tietojen perusteella aluejakojen ristikkäisyyksien vuoksi. Osassa muita toimistoja vähäisempiä vastaavia heittoja.

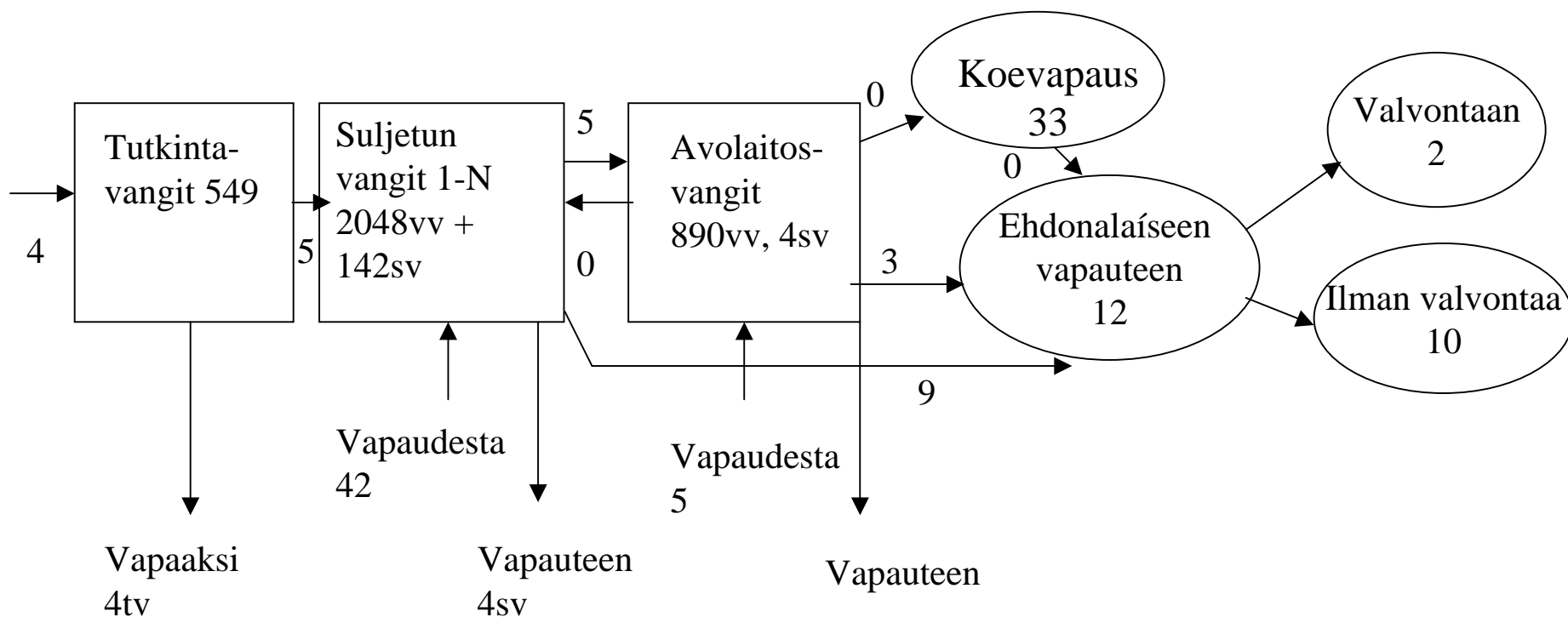
Vankeusprosessi – vankivirrat 2007

Liite 10a.

Vangit 1.3.2008 – siirtymät 3.3.2008

Liite 10b

VANKEUSPROSESSIN KUVAUS

30.1.2008 /VK Lisäys 11.02.2008/SM (useus) Liite 11

Vaihe	Tarkoitus	Kuka vastaa	Lopputulos	Tietotarve	Yhteistyötahot	Useus
Pidättäminen (Etsintäkuulutetun kiinniottaminen)	Rikostutkinta (Vankilaan toimittaminen)	Poliisi	Päätös vapauttamisesta tai vangitsemisesta	Rikoksen tekotavasta ja tekijästä	- sosiaali- ja terveystoimi - mielenterveys - seurakunnat - vertaistuki - omaiset	- Kriisiluonteinen sosiaalityö pidätettyjen ja tutkintavankien kanssa. Poliisin sosiaalityöntekijöitä noin n 30 Suomessa.
Vangitseminen	Rikostutkinnan turvaaminen	Tuomioistuin	Henkilön toimittaminen vankilaan tai vapauttaminen	Edellyttääkö rikostutkinnan turvaaminen vangitsemista	- poliisi - sosiaali- ja terveystoimi - mielenterveys - seurakunnat - vertaistuki - omaiset	kuten edellä
Tutkintavankeus - saapuminen vankilaan - sijoittaminen mahd. mukaan toimintaan - sosiaalisen tilanteen hoito ja kriisityö	Rikostutkinnan turvaaminen Oikeuden ratkaisun odottaminen	Vankila	Henkilön tuomitseminen tai vapauttaminen	Yhteiskunnan palveluiden käyttö Riskit ja kuntoutustarpeet	- poliisi - oikeuslaitos - VTHY - KHL - KELA - sosiaali- ja terveystoimi - työvoimahallinto - vertaistuki ja om.	- aina - aina - aina - joskus - aina (etuuksien katk.) - usein (tt-hakeminen) - usein (työnhaun katk.) - joskus
Oikeudenkäynti	Rikosasian käsittely ja tuomion antaminen	Oikeuslaitos	Tuomioistuimen päätös	Poliisin, puolustuksen ja syyttäjän tiedot	Poliisi Vankila	
Täytäntöönpanotoimet	Oikeuden päätöksen täytäntöönpanoon saattaminen	Oikeuslaitos Rikosseuraamusvirasto Ulosotto Täytäntöönpanoyksikkö Sijoittajayksikkö	Passittaminen vankilaan	Tuomioistuimen päätös Tiedot sijoituspäätöstä varten		

<p>Arviointi, suunnittelu ja sijoituspäätös</p> <ul style="list-style-type: none"> - tiedonsaanti täytäntöönpanoon tulevasta vankeusrangaistuksesta - päätös tuomitun kutsumisesta sijoitusyksikköön - sijoituspäätös - ilmoitus ulosotolle sijoituksesta - rangaistusajan suunnitelman ja tarvittaessa riski- ja tarvearvion laatiminen - sijoituspäätös 	<p>Arvioida, mihin tulee vaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseksi, suunnitella rangaistusaika tavoitteen saavuttamiseksi ja tehdä sijoituspäätös.</p>	<p>Sijoittajayksikkö</p>	<ul style="list-style-type: none"> - riski- ja tarvearvio jos tarpeen - rangaistusajan suunnitelma - sijoituspäätös 	<ul style="list-style-type: none"> - ulosottotiedot - väestörekisteri - tuomitun tiedot - toimintakyky - poliisirekisteri - muut turvallisuustiedot - KHL-asiakkuudet - sosiaalivirasto - työvoimahall. - KELA - muut asiakkuudet 	<ul style="list-style-type: none"> - ulosotto - terveydenhuoltoyksikkö - väestörekisteri - poliisi - ptr - KHL - sosiaalivirasto - työvoimahall. - KELA - omaiset 	<ul style="list-style-type: none"> - usein (siviilissä tp:a odottavat) - aina - joskus - joskus - joskus - joskus - aina, jos asiakkuus - joskus - joskus - ei - joskus
<p>Täytäntöönpanon aloittaminen sijoitusvankilassa</p> <ul style="list-style-type: none"> - tuomittu saapuu vankilaan - poliisi tuo etsintäkuulutetun vankilaan - vankila-ajan toiminta - suunnitellaan ransun perusteella - vanki sijoitetaan toimintaan - sosiaalisen tilanteen hoito ja kriisityö 	<p>Rangaistusajan suunnitelmaa tarkennetaan ja vanki sijoitetaan sen perusteella toimintaan. Vangin sosiaalisten ja kriisiluonteisten asioiden hoitaminen.</p>	<p>Suljettu tai avovankila</p> <ul style="list-style-type: none"> - vastaanotto - vankeinhoito-esimies - apulaisjohtaja - toiminnasta vastaavat 	<p>Tarkennettu ransu, toimintaan sijoituspäätös / - päätökset. Vangin sosiaalinen ja henkinen tilanne on hoidossa.</p>	<p>Rita Ransu Muut Vati tiedot Yhteistyötahoilta saadut tiedot toimintoihin osallistumista ja sijoituksia varten</p>	<p>Sijoittajayksikkö Terveydenhuoltoyksikkö KHL Sosiaalitoimi Muut yhteistyötahot</p>	<ul style="list-style-type: none"> - aina - aina - joskus - joskus - joskus

<p>Täytäntöönpano / toimintavaihe</p> <ul style="list-style-type: none"> - vanki osallistuu toimintoihin ransun mukaisesti - mahdolliset sijoitukset tapahtuvat ransun mukaisesti - ransun toteutumisen seuranta 	<p>Täytäntöönpano toteutetaan siten, että se edistää henkilön valmiuksia rikoksettomaan elämään ja yhteiskuntaan sijoittumista ja estää rikosten teon / sujuu turvallisesti vangin, muiden vankien, henkilökunnan ja yhteiskunnan kannalta</p>	<p>Suljettu tai avovankila</p> <ul style="list-style-type: none"> - vankeinhoito-esimies - apulaisjohtaja - toiminnasta vastaavat 	<p>Vangin asenteet ovat yhteiskunta-myönteiset ja hänellä on valmiudet rikoksettomaan elämään.</p>	<p>Yhteistyötahoilta saadut tiedot toimintoihin osallistumista ja sijoituksia varten</p> <p>Toiminnan seuranta</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sijoittajayksikkö - terveydenhuoltoyksikkö - KHL - sosiaalivirasto - päihdehuolto - perhetyön org. - KELA - oppilaitokset - 3. sektori - vertaistuki - omaiset - poliisi - työnantajat 	<ul style="list-style-type: none"> - aina (uudelleen sijoitukset) - aina - joskus - joskus - joskus - joskus (edell. harvem) - ei - melko usein (opiskelemaan sijoitetut) - joskus - joskus - joskus - joskus - melko usein (vankilan ulkopuolella työskentelevät)
--	--	--	--	--	--	---

Vaihe	Tarkoitus	Kuka vastaa	Lopputulos	Tietotarve	Yhteistyötahot	Useus
Arviointi ja suunnittelu - tavoitteiden toteutumisen arviointi - selviytymisarviointi - palvelutarpeen arviointi - vaarallisuusarviointi (pitkäaikaiset) - vapauttamissuunnitelman ja tarv. valvontasuunnitelman laatiminen - mahdollisen koevapauden toimeenpanosuunnitelman laatiminen	Arvioida täytäntöönpanon onnistumista ja vangin yhteiskuntaan sijoittumista	Suljettu tai avovankila - vankeinhoito-esimies - apulaisjohtaja - toiminnasta vastaavat - vapauttamisen suunnittelusta vastaava	- Vatissa ransun tavoitteiden toteutumisen arvio, palvelu-tarvearvio ja vapauttamissuunnitelma, tarvittaessa koevapauden toimeenpanosuunnitelma	- onko ransu toteutettu - sosiaalityön tarve - toimeentulo - vaarallisuus (pitkäaikaiset) - mikä edistää yhteiskuntaan sijoittumista	terveydenhuoltoyksikkö - KHL - sosiaali- ja terveystoimi - mielenterveyspalvelut - työvoimapaalvelut - päihdehuolto - perhetyön organis. - Kela - oppilaitokset - 3. sektori - vertaistuki - omaiset - poliisi ja ptr	- aina - aina (jos valv.); muutoin ei - tapauskohtaisesti joskus - tapauskohtaisesti joskus - tapauskohtaisesti joskus - tapauskohtaisesti joskus - joskus (edell.harvem) - ei - joskus - joskus - joskus - joskus
Koevapauden toimeenpano - vangin toimintaan osallistumisen seuranta - vangin liikkumisen ja muiden ehtojen noudattamisen valvonta	Yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen	Suljettu tai avovankila - vankeinhoito-esimies - valvonta - toiminnasta vastaavat	Koevapaus päättyy suunnitelman mukaisesti	- tuomitun liikkuminen - toiminta-velvoitteen täyttäminen - koevapauden ehtojen noudattaminen	- työnantajat - oppilaitokset - kuntoutusyksiköt - muut toiminta-paikat - poliisi - KHL	- aina (riippuu suunnit.) - aina (riippuu suunnit.) - aina (riippuu suunnit.) - joskus - aina - aina jos valvontaan

<p>Vapauttamisen valmistelu</p> <ul style="list-style-type: none"> - yhteiskuntaan sijoittumista edistävien jatko-toimien valmistelu yhteistyössä muiden tahojen kanssa 	<p>Vapautuvan yhteiskuntaan sijoittuminen sujuu onnistuneesti hänen ja yhteiskunnan kannalta.</p>	<p>Suljettu tai avovankila</p> <ul style="list-style-type: none"> - vankeinhoito-esimies - toiminnasta vastaavat - vapauttamisen suunnittelusta vastaava 	<p>Vapautuvan sosiaalinen, taloudellinen ja terveydellinen tilanne on kunnossa. Poliisi tietää vaarallisten henkilöiden vapautumisesta ja seuranta-tarpeesta.</p>	<p>- yhteistyö-tahoilta saatavat tiedot valmistelusta</p>	<ul style="list-style-type: none"> - terveydenhuoltoyksikkö - KHL (jos valv) - sosiaali- ja terveystoimi - mielenterveys - työvoimahall. - päihdehuolto - perhetyön org. - KELA - oppilaitokset - 3. sektori - vertaistuki - omaiset - poliisi ja ptr 	<ul style="list-style-type: none"> - aina - aina - lähes aina - tapauskohtaisesti usein - lähes aina - tapauskohtaisesti usein - joskus - aina - joskus (opiskelijat) - joskus - joskus - joskus - joskus
<p>Vapauttaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - asiakirjojen laatiminen ja rekisteri-merkinnät - tavaroiden vaihto - vapauttaminen 	<p>Saada täytäntöönpano päätökseen normien edellyttämällä tavalla.</p>	<p>Suljettu tai avovankila</p> <ul style="list-style-type: none"> - täytäntöönpano - vankeinhoito-esimies - valvonta 	<p>Vanki vapautuu asianmukaisesti vankilasta</p>	<p>Vatitiedot</p>	<ul style="list-style-type: none"> - täytäntöönpano - valvonta 	<ul style="list-style-type: none"> - aina

TOIMINTAYMPÄRISTÖ, VAIHEEN PITUUS JA ASIAKKAAN TARPEET PROSESSIN ERI VAIHEISSA

Vaihe	Toimintaympäristö	Vaiheen pituus	Asiakkaan palvelutarpeet	Palvelutarpeiden toteutumisen mahdollisuus
Pidättäminen	Poliisivankila Suljettu ympäristö tarpeen rikostutkinnan turvaamiseksi		- tieto järjestelmän toiminnasta - terveydestä huolehtiminen - henkinen ja sosiaalinen tuki - sosiaalisten asioiden hoito - yhteydenpito sosiaalisiin verkostoihin - tiedotusvälineiden seuraaminen - ajanvietto	
Vangitseminen	Poliisivankila Suljettu ympäristö tarpeen rikostutkinnan turvaamiseksi		- tieto järjestelmän toiminnasta - vankilaan menoon valmistautuminen - terveydestä huolehtiminen - henkinen ja sosiaalinen tuki - sosiaalisten asioiden hoito - yhteydenpito sosiaalisiin verkostoihin - tiedotusvälineiden seuraaminen - ajanvietto	
Tutkintavankeus - henkilö saapuu vankilaan - vanki sijoitetaan toimintaan jos haluaa ja vankila pystyy tarjoamaan - sosiaalisen tilanteen hoito ja kriisityö	Suljettu vankila - Suljettu ympäristö tarpeen rikostutkinnan turvaamiseksi - Tarvittaessa eristäminen rikoskumppaneista - Sijainti lähellä asiaa käsittelevää tuomioistuinta - Turvalliset ja inhimilliset olosuhteet - Mahdollisuus terveydenhuoltoon ja mielenterveyden ylläpitoon - Aktivointi - Rajoitukset yhteydenpitoon vain tarvittavassa määrin - Mahdollisuus puolustuksen valmisteluun	3,6 kk	- tieto vankeinhoidosta - vankilassa oloon tottuminen - turvalliset ja inhimilliset olosuhteet - ihmisarvoinen kohtelu - mahdollisuus puolustuksen valmisteluun - terveydestä huolehtiminen - päihdekatkaisu ja päihdevieroitus - henkinen ja sosiaalinen tuki - sosiaalisten asioiden hoito - yhteydenpito sosiaalisiin verkostoihin - tiedotusvälineiden seuraaminen - ajanvietto	- toteutuu - yksilöllistä - ei toteudu aina - toteutuu yleensä - toteutuu - toteutuu - katkaisu toteutuu - ei aina toteudu - mahdollista toteutua - mahdollista toteutua - toteutuu

Oikeudenkäynti	Tuomioistuin - Alku mahdollisimman nopeasti - Vaivaton kuljetus ja odottamisaika vähäinen		- Tieto järjestelmän toiminnasta - Puolustuksen ja oikeudenkäyntiin liittyvien asioiden toimivuus	
Alioikeuden päätös	Nopea saatavuus		- Tieto järjestelmän toiminnasta - Rangaistuksen suorittamiseen valmistautuminen - Mahdollisuus rangaistusajan suunnitteluun	
Hovioikeuden päätös	Nopea saatavuus		- Tieto rangaistuksen täytäntöönpanosta - Rangaistusajan suunnittelu	
Arviointi ja suunnittelu - tiedot täytäntöönpanoon tulevasta vankeusrangaistuksesta - päätös tuomitun kutsumisesta sijoitusyksikköön - sijoituspäätös - ilmoitus ulosotolle sijoituksesta - uusimisriskitekijöiden arviointi ja rangaistusajan suunnitelman laatiminen	- Kirjalliseen materiaaliin ja rekisteritietoihin perustuvat päätökset voidaan tehdä missä vain. - Avoimet olosuhteet vapaalta jalalta tulevia varten joille voitain tehdä lyhyt arviointi tai pyydetään lisätietoja täytäntöönpanon pohjaksi - Paikan tulee olla lähellä kotipaikkaa jos tuomittu käy haastattelussa tai arvioinnissa vapaalta jalalta. - Suljetut olosuhteet tutkintavankeudesta tulevia tai hyvää turvallisuustasoa edellyttäviä varten.	max 1 vk jos tehdään kirjallisen materiaalin pohjalta 1 - 5 vk jos vanki kutsutaan sijoittajayksikköön		

<p>Täytäntöönpanon aloittaminen sijoitusvankilassa</p> <ul style="list-style-type: none"> - tuomittu saapuu vankilaan - vankila-ajan toiminta suunnitellaan ransun perusteella - vanki sijoitetaan toimintaan - sosiaalisen tilanteen hoito ja kriisiytyö 	<p>Mahdollisimman avoimet olosuhteet, jos uusimisriskitekijöitä paljon aloitus yleensä suljetussa vankilassa</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Turvalliset ja inhimilliset olosuhteet - Ihmisarvoinen kohtelu - Sijoittajayksikössä annetun tiedon siirtyminen vankilaan - Sijoitus ransun mukaiseen toimintaan / oman toiveen mukaiseen toimintaan - Lusiminen rauhassa - Terveystä huolehtiminen - päihdevieroitus ja päihdekatkaisu - henkinen ja sosiaalinen tuki - sosiaalisten asioiden hoito - yhteydenpito sosiaalisiin verkostoihin - pääsy toimintaan - tiedotusvälineiden seuraaminen - ajanvietto 	<ul style="list-style-type: none"> - ei aina toteudu (mm. seks.rikolliset) - toteutuu yleensä - mahdollista toteutua - ei aina toteudu (toimintojen puute, vangin motivoitumattomuus) - ei aina toteudu - toteutuu - ei aina toteudu - ei aina toteudu - mahdollista toteutua - mahdollista toteutua - ei aina toteudu - toteutuu - toteutuu
<p>Täytäntöönpano / toimintavaihe</p> <ul style="list-style-type: none"> - vanki osallistuu toimintoihin ransun mukaisesti - mahdolliset sijoitukset tapahtuvat ransun mukaisesti - ransun toteutumisen seuranta 	<p>Mahdollisimman avoimet olosuhteet, jos uusimisriskitekijöitä paljon toimintavaiheesta suuri osa yleensä suljetussa vankilassa</p>	<p>8,4 kk</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Turvalliset ja inhimilliset olosuhteet - Ihmisarvoinen kohtelu - Tarkoituksen-mukaiseen toimintaan osallistuminen - Lusiminen rauhassa - Terveystä huolehtiminen - henkinen ja sosiaalinen tuki - sosiaalisten asioiden hoito - yhteydenpito sosiaalisiin verkostoihin - tiedotusvälineiden seuraaminen - mahdollisuus vapaa-aikatoimintoihin 	<ul style="list-style-type: none"> - ei aina toteudu - toteutuu yleensä - ei aina toteudu - ei aina toteudu - mahdollista toteutua - ei aina toteudu - mahdollista toteutua - mahdollista toteutua - toteutuu - toteutuu
<p>Vapauttamisvaihe</p>	<p>Tavoitteena siirto avovankilaan viimeistään vapauttamisvaiheessa, jotta vanki voi siirtyä astettain vapauteen ja harjoitella vastuunottoa</p>	<p>lyhytaikaisilla lyhyt ja alkaa melko pian tulon jälkeen pitkäaikaisilla n.6 kk –1,5 v</p>		

<p>Arviointi ja suunnittelu</p> <ul style="list-style-type: none"> - tavoitteiden toteutumisen arviointi - selviytymisarviointi - palvelutarpeen arviointi - vaarallisuusarviointi (pitkäaikaiset) - vapauttamis-suunnitelman ja tarv. valvontasuunnitelman laatiminen - mahdollisen koevapauden toimeenpanosuunnitelman laatiminen 			<p>Saada vapautumisen jälkeiset olosuhteet mahdollisimman hyvään kuntoon</p> <p>Päästä normaaliolosuhteisiin</p>	<p>- mahdollista toteutua. Kehittämistavoite yhteistyön lisääminen siviiliin suuntaan ja tiedon siirron parantaminen</p>
<p>Koevapauden toimeenpano</p> <ul style="list-style-type: none"> - vangin toimintaan osallistumisen seuranta - vangin liikkumisen ja muiden ehtojen noudattamisen valvonta 		<p>Max 6 kk, vaihtelee useimmiten noin 1 – 5 kk</p> <p>Kokonaan rangaistuksensa suorittavilla 3 kk.</p>	<p>Normaali arkielämä valvonnan alaisena</p>	
<p>Vapauttamisen valmistelu</p> <ul style="list-style-type: none"> - yhteiskuntaan sijoittumista edistävien jatko-toimien valmistelu yhteistyössä muiden tahojen kanssa 		<p>n. 1 – 6 kk</p>	<p>Saada vapautumisen jälkeiset olosuhteet kuntoon</p>	<p>- mahdollista toteutua. Kehittämistavoitteita siviiliin yhteydenpidon lisäämisen ja tiedon siirron parantamisen suhteen</p>
<p>Vapauttaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - asiakirjojen laatiminen ja rekisterimerkinnot - tavaroiden vaihto - vapauttaminen 		<p>Viimeinen päivä</p>	<p>Vapautua</p>	

EHDONALAISVALVONNAN PPROSESSIKUVAUS

Liite 12a

1. VALMISTELUVAIHE

Valmisteluvaiheen tarkoitus on....

Vaihe	Lkm/vuos	Useus	Toiminta	Tahot	Tieto / Lähteet	Tulos	Huom.
Ilmoitus valvontaan määräämisestä	1262	aina		Vankila täytäntöönpano/sos.t yöntekijä/vankeinhoitoesimies		Ilmoitus valvonnasta tulee KHLlle	ent. valvonnan järjestämispyyntö
Tietojen tarkistaminen		melko usein		Toimisto, esimies	Tarkistetaan vapautuvaa koskevat tiedot: Rita/ransu/vati. Joskus varmistetaan vrek-, rik.rek. tiedot.	Riittävät tiedot käytettävissä valvojan valitsemiseksi	
Valvojan valinta		Aina	Pyyntö viedään asiakastietojärjestelmään (tstosiht/esimies). Esimies tekee päätöksen, tiedoksi valvojalle.	Toimistos sihteeri, Khl esimies, valvoja	Järjestelypyyntö, (vati), rita/ransu, vrek, rikosrekisteri. Tiedot tyyneen	Päätös valvojasta (KHL virkamies) vankilaan, tieto valvojalle.	Vankila antaa tiedoksi vangille
Apuvalvojan valinta		harvoin	Vanki pyytää apuvalvojan määräämistä tai valvontaa ei voida hoitaa aluetoimistossa. Yhteys mahdolliseen apuvalvojaan, haastattelu, perehdyttäminen. Sovitaan menettelyistä	(Khl esimies) Khl virkamies, apuvalvoja, joskus sidosryhmät	Vanki, valvoja, apuvalvoja, esimies	Päätös valvojasta vankilaan, tieto valvojalle.	Vankila antaa tiedoksi vangille
Vapauttamisen suunnittelu		melko usein	Tapaaminen (lähes aina) vangin ja lähityöntekijän (joskus yleensä vankilassa. Joskus aluetoimistossa. Selvitetään asiakkaan riskejä, tarpeita ja tavoitteita vapautumisen kannalta. Tapaamisia yleensä 1-2.	Vanki, lähityöntekijä (vhe, sos.tt.), valvoja	Vanki, vankeinhoitoesimies, vati, khl asiakastiedot. Tapaamista koskevat tiedot tyyneen yhteydenpitorekisteriin ja muistioon.	Vapauttamissuunnitelma syntyy vatiin. (Sidosryhmät vastuutettu: tavoite)	Epäselvyyttä vastuhenkilöistä ja toiminnasta. Sidosryhmiä hyödynnetään valvontaan vapautuvien osalta melko vähän. Ajoitus ja sisällöt vaihtelevat vankiloittan/aluevankiloittain

Valvonnan suunnittelu	1126	aina	Valvoja tekee valvontasuunnitelman ja antaa sen vapautuvalla tiedoksi. Alle 21-v. rikoksensa tehneille, koevapaudesta tai päihdekuntoutuksesta vapautuville tavoitteena on, että valvontasuunnitelma laaditaan verkostotyönä. Ensimmäinen tapaaminen määrätään ennen vapautumista	Asiakas, valvoja, sidosryhmät	Tietoja asiakkaalta, sidosryhmiltä, vatista. Kirjataan Tyyneen	Valvottava tietoinen velvollisuuksistaan valvonta-aikana ja valvonnan tarkoituksesta. Keskeiset työskentelyalueet selvitetty. Valvontasuunnitelma tyynessä	
Alle 21-vuotiaat	52		Vankila tai valvoja kutsuu asiakkaan ja sidosryhmät kokoukseen. Verkostokokouksia 130	Asiakas, valvoja, sidosryhmät	Tyyne, vati, sosiaali-, terveys-, työvoimaviranomaiset,	Valvontasuunnitelma tyynessä	
Päihdekuntoutuksesta	47		vankila tai valvoja kutsuu asiakkaan ja sidosryhmät kokoukseen. Verkostokokouksia 9	Asiakas, valvoja, sidosryhmät	Tyyne, vati, sosiaali-, terveys-, työvoimaviranomaiset,	Jatkokuntoutus järjestetty vapautumisen jälkeen. Valvontasuunnitelma tyynessä	Tavoite tiedossa, polut eivät toimi tavoitteen mukaisesti
Koevapaudesta	50		Vankila tai valvoja kutsuu sidosryhmät kokoukseen. Verkostokokouksia 10	Asiakas, valvoja, sidosryhmät	Tyyne, vati, sosiaali-, terveys-, työvoimaviranomaiset,	Valvottavan kiinnittyminen valvontaan on alkanut koevapauden aikana.	
2. TOIMEENPANOVAIHE							
Vaiheen tarkoitus:							
Valvottava ilmoittautuu valvojalle	? Ens. yht.pito		Varmistetaan ja kerrataan valvontasuunnitelman sisältö ja ehdot. Tilanteen kartoitus alkaa. Keskustelu, kyselyt.	Asiakas ja valvoja		Valvottava sitoutuu velvollisuuksien noudattamiseen.	
Valvontakirja saapuu	1137		Toimistos sihteeri vie tiedot Tyyneen. Valvontakirja valvojalle. Valvoja vie asiakirjat asiakkaan aktiin.	Toimistos sihteeri, valvoja		Valvontaa koskevat tiedot tarkastettu ja viety tyyneen	

Valvottava ei ilmoittaudu valvojalle	? ilmoittautuminen	joskus	Valvoja soittaa, lähettää kirjeen, tekstiviestin tai sähköpostin: ilmoittaa laiminlyönnistä ja varaa uuden ajan	Valvoja	Tyyne, valvontakirja, Rita/ransu	Valvottavalle on lähetetty dokumentti	
Arviointi/Kartoitus	813	aina	Valvottava ja valvoja keskustellen tai tehtävien/kyselyjen avulla varmistavat, että asiakkaan tilanne ja tarpeet on osapuolten tiedossa. Selvitetään tarvittava palveluja. Mahdollisesti mukana sidosryhmien edustajia	Valvoja, valvottava, joskus sidosryhmien edustajia	Tyyne, valvontakirja, Rita/ransu. Sidosryhmien (yleensä sos.tai päihdeviranomaiset) tiedot. Rikosrekisteri, poliisi	Kartoitus käytössä. Huomioidaan tilastoinnissa.	Käyttöönoton ajankohdassa vaihtelua.
Päätelmät		usein					
Työskentelysuunnitelma	676	usein	Asiakkaan kanssa määritelty tavoitteet valvonta-ajalle ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Pääsääntönä on, että tavoitteet asiakkaan asettamia. Myös valvoja voi asettaa omia tavoitteitaan (erityisesti valvontaan negatiivisesti asennoituvien asiakkaiden osalta)	Asiakas ja valvoja	Tyyne, valvontakirja, Rita/ransu. Sidosryhmien (yleensä sos.tai päihdeviranomaiset) tiedot. Rikosrekisteri, poliisi	Tavoitteet ja keinot on määritelty. Sovittu seurannasta. Ryhdytty niihin toimenpiteisiin, joita tavoitteiden saavuttaminen edellyttää	Tavoitteiden konkretisoinnissa ja saavutettavuudessa vaihtelua

			Tapaamiset toteutuvat pääsääntöisesti keskusteluin, tehtävien tai kyselyjen muodossa. Osallistuminen ohjelmiin mahdollista. Tukipalvelujen järjestämistä, tukea viranomais- ja muihin kontakteihin. Tapaamiset viedään tyynen yhteydenpitorekisteriin	Asiakas, valvoja, sidosryhmät	Tyyne, valvontakirja, Rita/ransu. Sidosryhmien (yleensä sos.tai päihdeviranomaiset) tiedot. Rikosrekisteri, poliisi	Yhteydenpitojen aika, paikka, läsnäolevat henkilöt dokumentoitu. Asiatiedot työkentelylomakkeelle määrääjoin ja muu dokumentaatio muistioon.	Tapaamiset suurelta osin yksilötapaamisia toimistossa. Tapaamisista puolet perusvalvontatapaamisia. Tilastoinnissa vaihtelua
Hyväksytyjä tapaamisia	8676						
Muita yhteydenpitoja	3102						
Ei kuvattu	1118						
			Asiakas kutsutaan tapaamiseen kun on laiminlyönyt edellisen yhteydenpidon taikka yhteydenpitoa on jouduttu siirtämään. Asiakasta kutsutaan kuultavaksi ehtojen laiminlyömistilanteessa tai muusta syystä	Valvoja, asiakas	Tyyne		
Kutsu	249						
Muu	113		Asiakkaaseen otetaan muusta syystä yhteyttä.	Valvoja, asiakas, muu	Tyyne		
Muu kirje	180		kuten kutsu. Muu kirje voidaan lähettää myös sidosryhmille.	Valvoja, asiakas	Tyyne		

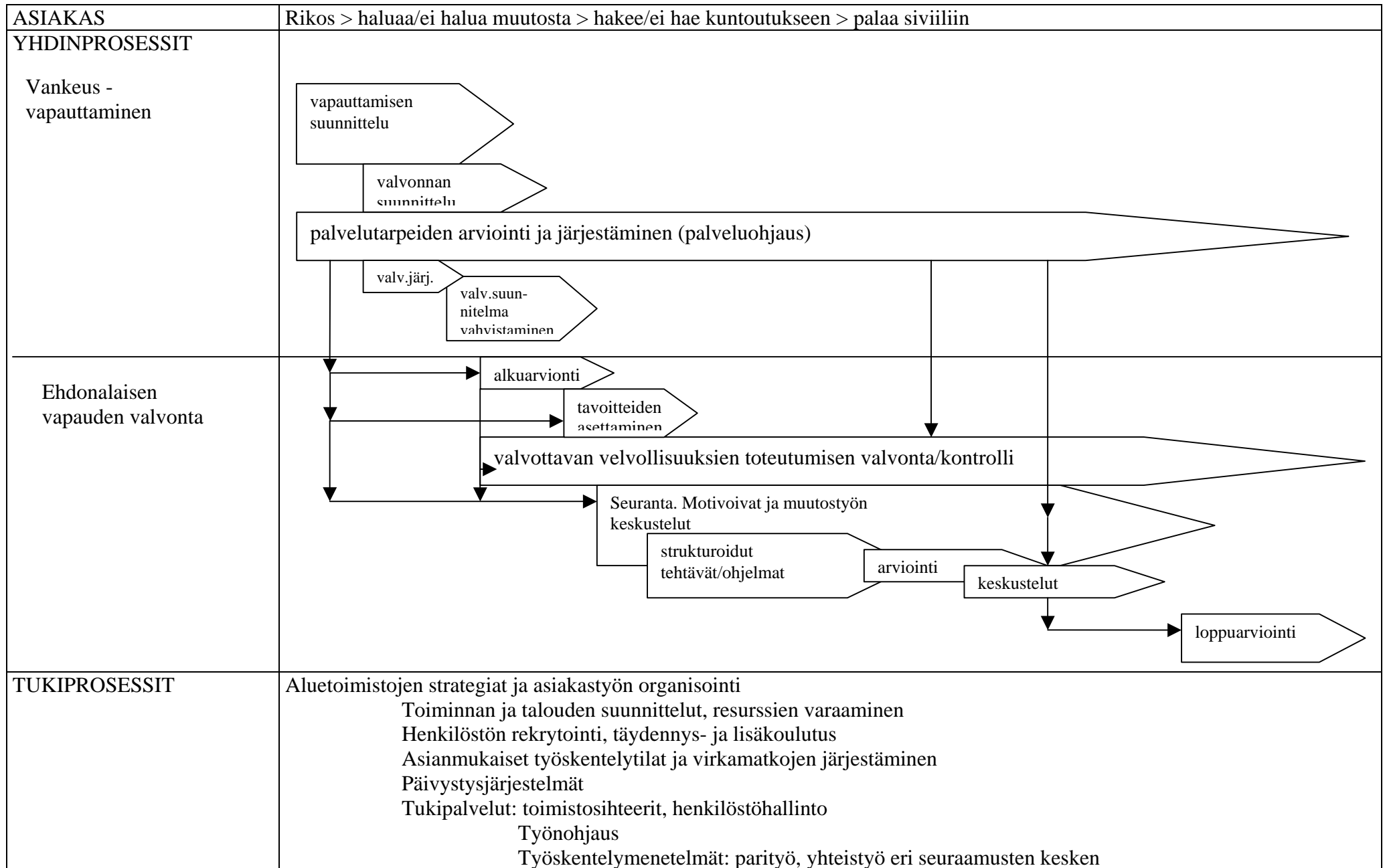
			Varmistetaan määrätyn yhteydenpidon toteutuminen ennakolta (muistutetaan asiakasta), yhteydenotto luvattoman poisjäännin yhteydessä. Asiakas soittaa varmistaakseen yhteydenpidon tai informoidakseen valvojaansa.	Valvoja, asiakas, muu	Tyyne		
Soitto	954						
Sähköposti	57		Kuten ed.	Valvoja, asiakas	Tyyne		
Tekstiviesti	213		Kuten ed.		Tyyne		
Jokin muu	218		Muu		Tyyne		
Asiakas ei saavu valvontatapaamiseen	2738		Valvoja soittaa, lähettää kirjeen, tekstiviestin tai sähköpostin: ilmoittaa laiminlyönnistä ja varaa uuden ajan. Mikäli kyse useamman tapaamisen laiminlyönnistä valvoja selvittää valvottavan esteellisyyttä saapua tapaamiseen	Valvoja, asiakas, sidosryhmät	valvoja, valvottava, poliisi, sosiaali- ym. Viranomaiset, lähiomaiset	Tiedot dokumentoitu tyyneen	

Kirjallinen varoitus 07	54	harvoin	Kun laiminlyönti vakava, valvoja yrittää tavoittaa: lähettää kirjeen, tekstiviestin tai sähköpostin, jossa ilmoittaa laiminlyönnistä ja kutsuu kuultavaksi. Mikäli kyse useamman tapaamisen laiminlyönnistä valvoja selvittää valvottavan esteellisyyttä saapua tapaamiseen (mm. pidätys). Valvoja valmistelee esityksen kirjalliseksi varoitukseksi tyyneen. Esimies tekee päätöksen. Päätös lähetetään valvottavalle.	Valvoja, esimies, toimistosihiteeri	valvoja, valvottava, poliisi	Päätös kirjallisesta varoituksesta tyyneessä. Päätös lähetetty asiakkaalle.	
Noutopyyntö poliisille 07	79	erittäin harvoin	Valvottava ei ole saapunut tapaamiseen eikä kuultavaksi. Valvoja selvittää vielä tilanteen kuten kirj. varoituksessa. Tekee esityksen esimiehelle noutopyynnön laatimiseksi ja valmistelee varsinainen pyyntölomakkeen tyyneen	Valvoja, esimies, toimistosihiteeri	valvoja, tyyne, poliisin rekisteri, väestö- ja rikosrekisteri, vati	Päätös noutopyynnöstä poliisille, noutopyyntölomake tyyneessä. Pyyntö lähetetty poliisille. Asiakkaan toimeenpano "hyväksytty tauko" -tilaan	
Ilmoitus syyttäjälle 07	12	erittäin harvoin	Kuten kirjallinen varoitus ja noutopyyntö. Valvoja valmistelee esityksen ja päätösehdotuksen	Valvoja, johtaja, toimistosihiteeri	valvoja, tyyne, poliisin rekisteri, väestö- ja rikosrekisteri, vati	Päätös tehty tyyneessä. Ilmoitus lähetetty syyttäjälle. Toimeenpano viimeistään "hyväksytty tauko" -tilaan, ellei asiakas saavu	> mahdollisesti siirtyminen vankeinhoitoon

Jäännösrangaistusta täytäntöön valvontavelvollisuuksien rikkomisen vuoksi		erittäin harvoin	Valvoja varmistaa tiedon oikeellisuuden. Pyrkii tapaamaan valvottavan vankilassa valvonnan jatkumisen turvaamiseksi. Tarvittaessa uusi valvontasuunnitelma	Valvoja, asiakas, vankila (sos.tt. tai vhe)	Tiedot asiakkaalta, syyttäjältä tai rikosrekisteristä	Valvonta muutettu "hyväksyty tauko"-tilaan.	> vankeinhoitoon 4-14 pv . Valvonta jatkuu, jos jäännösrangaistusta edelleen yli 1 vuosi
Jäännösrangaistuksen täytäntöönpano osittain		joskus	Valvoja varmistaa tiedon oikeellisuuden. Pyrkii tapaamaan valvottavan vankilassa valvonnan päättämiseksi tai jatkumisen turvaamiseksi. Tarvittaessa uusi valvontasuunnitelma	Valvoja, asiakas, vankila (sos.tt. tai vhe)	Tiedot asiakkaalta, syyttäjältä, risestä tai rikosrekisteristä	Valvonta muutettu "hyväksyty tauko"-tilaan.	> siirtyminen vankeinhoitoon
3. PÄÄTTYMISVAIHE	904						
Valvonnan lakkauttaminen	162	joskus	Valvoja ja valvottava arvioivat valvonnan toteutumista, riskejä ja tarpeita. Aikaisintaan mahdollinen valvonnan kestänyt vähintään 6 kk. Valvoja valmistelee lakkautusesityksen ja vie esimiehen päätettäväksi. Valvoja tarkastaa rikoksettomuuden poliisilta ja mahdolliset sakot oik.rek.keskukselta. Esitys lähetetään rise/khl	Valvoja, asiakas, sidosryhmät, esimies, toimistosihteeri	Tiedot asiakkaalta, tyynestä, poliisilta, oikeusrekisterikeskuksesta, sidosryhmiltä	Lakkautusesitys lähetetty riseen. Valvonta muutettu "lakkautusesitys"-tilaan	Risessä lakkautuksia tarkistaa khl-tuloslinjan lisäksi oikeudellinen yksikkö

Koeajan päätyminen	573	usein	Valvoja ja valvottava arvioivat valvonnan toteutumista, riskejä ja tarpeita. Varmistetaan tarvittavien tukitai muiden toimien jatkuvuus. Valvottava antaa palautetta. Valvoja arvioi asiakkaan muutosta. Esimies päättää valvonnan tynnessä.	Valvoja, asiakas, sidosryhmät, esimies, toimistosihiteeri	Tiedot asiakkaalta, sidosryhmistä	Valvonta on viety "päättynyt" -tilaan.	N. siirtyy vhl?
Valvonnan siirtäminen Pohjoismaahan	3	erittäin harvoin	Valvottava ilmoittaa muutosta valvojalle. Valvoja tekee uuden valvontasuunnitelman jossa määritellään yhteydenpito. Valvoja tekee siirtoesityksen, esimies hyväksyy. Lähetetään riseen. Valvottavan ja valvojan yhteydenpito kunnes päätös siirrosta saapuu.	Valvoja, asiakas, esimies, toimistosihiteeri, rise	Tiedot valvottavalta	Yhteydenpidot dokumentoitu tyyneen	Yhteydenpidot toteutuvat yleensä puheluina, sähköposteina tai tekstiviesteinä. Valvonnan siirtäminen lähes aina Ruotsiin. Siirto saattaa kestää yhden vuoden.
Jäännösrangaistuksen täytäntöönpano kokonaan	178	joskus	Valvoja vie tiedot tyyneen muistioon, työskentely- ja toimeenpanolomakkeelle. Esimies päättää valvonnan tynnessä	Valvoja, asiakas, esimies, tuomiostuin, rikosrekisteri, rise	Valvoja saa tiedon joko asiakkaalta tai rikosrekisteristä ennen täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanovaiheesta tieto risestä	Yhteydenpitojen aika, paikka, läsnäolevat henkilöt dokumentoitu. Asiatiedot työskentelylomakkeelle määrääjain ja muu dokumentaatio muistioon. Toimeenpanolomake lähetetty riseen, mikäli risestä ei ole tullut tietoa.	> vankeinhoitoon. Mikäli jäännösrangaistusta uuden rangaistuksen suorittamisen jälkeen kork. 1 vuosi vapautuminen ilman valvontaa

Asiakkaan kuolema	34	erittäin harvoin	Valvoja saa tiedon valvottavan kuolemasta. Valvoja vie tiedot tyyneen. Esimies päättää valvonnan.	Valvoja, esimies, toimistosihteeri, rise	Tieto omaiselta, muulta henkilöltä tai väestörekisteristä	Tieto valvonnan päättymisestä riseen.	
Muu syy	4	erittäin harvoin		valvoja, esimies, toimistosihteeri, rise			Syy vaihtelee. Saattaa olla virheellisesti vietyjä?

Rangaistusten toimeenpanoasiakkaita seuraamuksittain /päivä

YHDYSKUNTAPALVELU
n. 2200

EHDOTON VANKEUS
n. 2800

**EHDOLL. +
VALVONTA**
n. 1270

**EHDONAL. VAP.
VALVONTA**
n. 1830

NR
n. 20

Toimeenpanoasiakkaita seuraamuksittain /päivä ml. valvontarangaistus
ja valvottu koevapaus

Liite 14

YHDYSKUNTAPALVELU
n. 2100

EHDOTON VANKEUS
n. 2550

VALV.RANG.
arv. 100

VALV.KOEVAP.
arv. 200

EHDOLL. +
VALVONTA
n. 1270

NR
n. 20

EHDONAL. VAP.
VALVONTA
n. 1830

YHDYSKUNTAPALVELU
n. 2200

VANKEUS
n. 3400

**EHDOLL. +
VALVONTA**
n. 1270

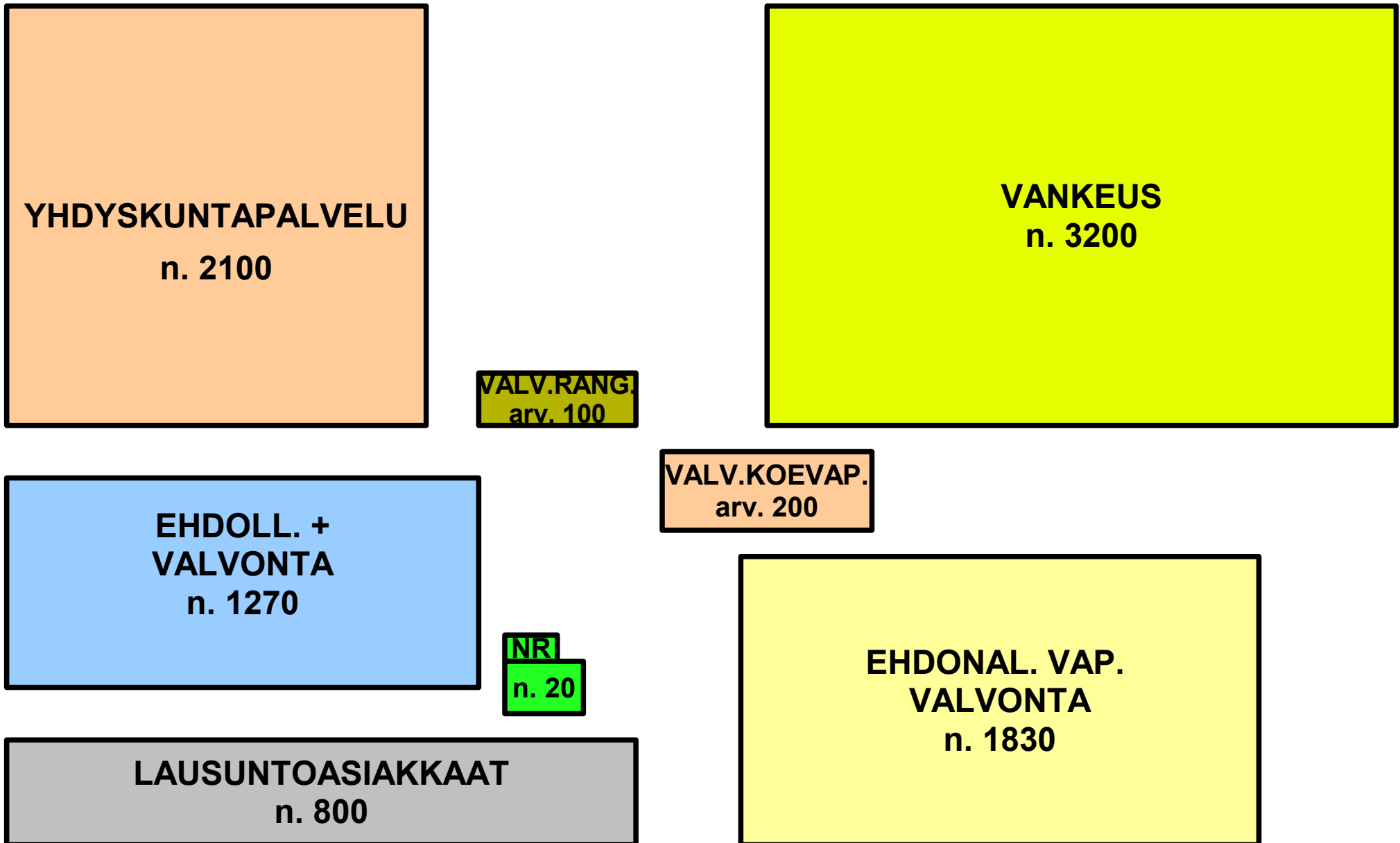
NR
n. 20

LAUSUNTOASIAKKAAT
n. 650

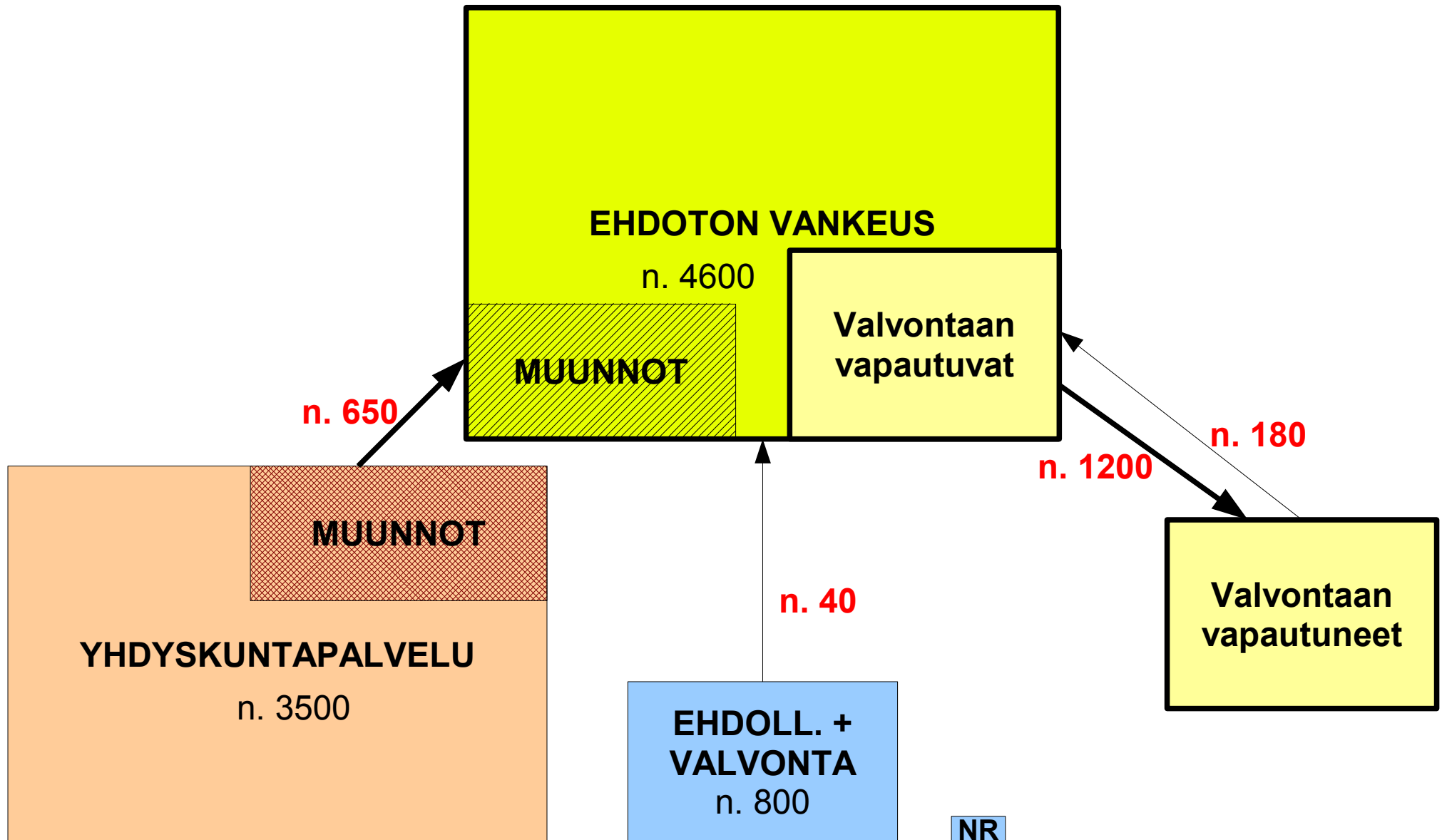
**EHDONAL. VAP.
VALVONTA**
n. 1830

Vankeja ja yhdyskuntas euraamus as iakkaita/päivä ml. valvontarangaistus ja valvottu koevapaus

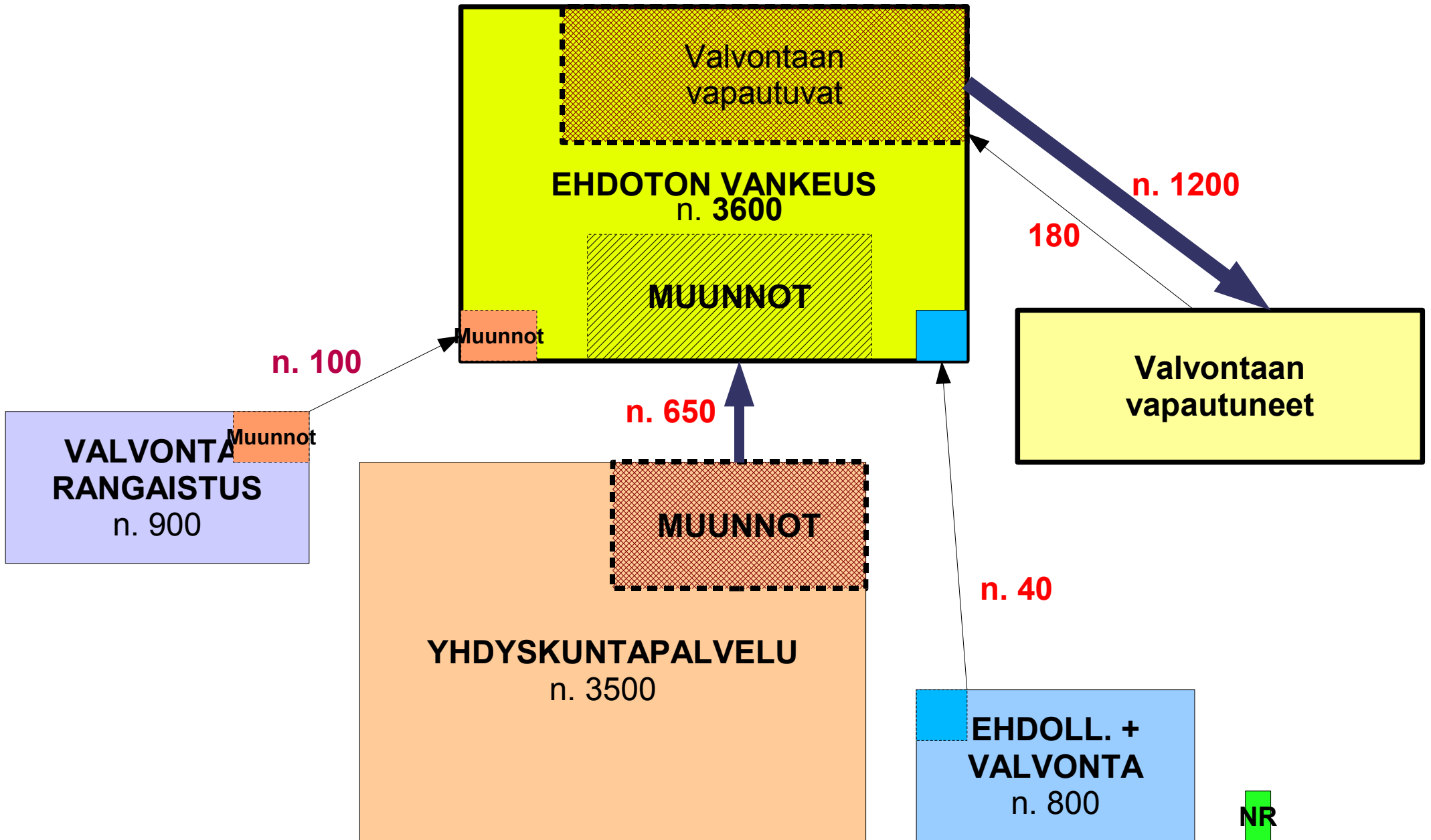
Liite 16

Päätyneiden toimeenpanojen määrät ja välittömät siirtymät seuraamusten välillä vuodessa

Päättäneiden toimeenpanojen määrät ja välittömät siirtymät seuraamusten välillä
vuodessa ml. valvontarangaistus

Siirtymät yhdyskuntas euraamusten ja vankeuden välillä kolmen vuoden jänteellä

